

banka ve ekonomik yorumlar

BU SAYIDA:

Okurlara Mektup 3

Türkiye'de Sınai Üretim
Nasıl Canlandırılabilir? 5

Kemal Kurdaş

Ekonomik Göstergeler 16

Ekonomik Yorumlar 17

Dr. Öztin Akgüc

Prof. Dr. Akın İlkin

Prof. Dr. Gülten Kazgan

Kemal Kurdaş

Ayın Ekonomik Olayları 49

Doç. Dr. Yıldırım Kılış

Sermaye Piyasası 57

Doç. Dr. Şeref Türen

Vergi Reformu ve Vergi
Denetimi 65

A. Aydın Dünder

«25 Ocak 1980
kararları sonuçlarının
genel değerlendirmesi.
İzlenen politika ile
Türk ekonomisinin
düzlüğe çıkması
olasılığı var mı?
Eksik yapılanlar.
Alınması gerekli
önlemler.»

Ekonomik Yorumlar

çBS

BELCO

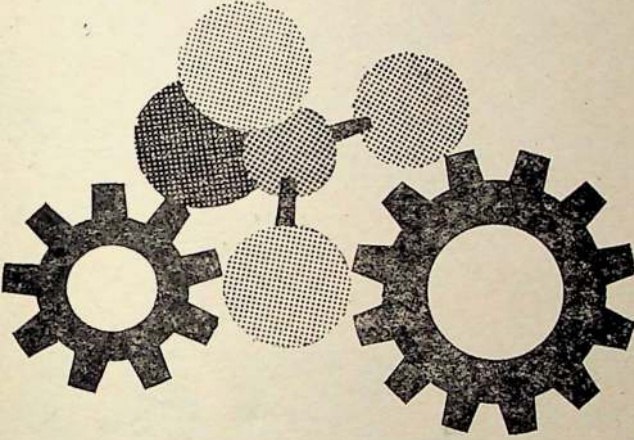
otonuzun boyası

çBS
güçlü boya

çbs pazarlama ve boya yatırımı a.ş.
Fermenciler Cad. No. 56 Karaköy - İstanbul Tel: 43 49 55

**Kimya sanayi
yardımcı maddeleri
tüm endüstrinin
vazgeçilmez unsurlarıdır.**

.Türk-Henkel tüm üretimi ile
ihracat yapan tekstil, deri,
metal ve gıda gibi sanayi
kollarının kalite garantisidir.

Her tüten bacada bir Türk-Henkel mamulü...

Dişlerinizin beyazlığını keşfedin...

KALSİMİN'Lİ

FLORAN®

Farklı bir diş macunudur Floran.
Temizleme gücü, bilinen tüm diş macunlarından üstündür.

Bileşiminde, ileri temizleme ve beyazlatma
gücü olan bir madde vardır: KALSİMİN.

KALSİMİN dişleri temizlerken güçlendirir
eşsiz bir beyazlık, parlaklık kazandırır.

Deneyin Floran'ı... Dişlerinizin beyazlığını keşfedin.
Hep gülümseyin!

FLORAN®

*Kalsimin'li Diş Macunu
"Dişlere beyazlık ve parlaklık kazandırır."*

banka ve ekonomik yorumlar

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A. Ş.

Adına Sahibi
Bülend Çorapçı

Yazı İşleri Müdürü

Prof. Dr. Mustafa A. Aysan

Danışma Kurulu

Dr. Öztin Akgüç • Erol Aksoy • Prof. Dr. Erdoğan Alkin • Dr. Orhan Altan • Prof. Dr. O. Fikret Arkun • Besim Baykal • Prof. Dr. Nasuhi Bursal • Ege Cansen • Prof. Dr. Lâtif Çakıcı • Mehmet Gün Çalika • Şinasi Çelikkol • Özer U. Çiller • Ahmet Demirel • Necdet Durakbaşa • Aydın Dündar • Kaya Erdem • Özhan Eroğuz • Oktay Ersoy • Prof. Dr. Cumhuri Ferman • Prof. Dr. Emre Gönensay • Memduh Güpüpoğlu • Prof. Dr. Zeyyat Hatlıbağlı • Erhan Işıl • Av. Dr. Halûk Kabaalioğlu • Prof. Dr. Müh. Kemal Kafalı • Adnan B. Kafaoğlu • A. Nazif Keyman • Doç. Dr. Yıldırım Kalkış • Kemal Kurdaş • Prof. Dr. Kemal Kurtuluş • Nuh Kuşçulu • Ziya Nebioğlu • Ergin Neng • Rahmi Önen • Erhan Özgür • Selâhattin Özmen • Prof. Dr. Ergun Özsunay • Prof. Dr. Reha Poroy • Ertuğrul Soysal • Osman Nurl Torun • Prof. Dr. Kemal Tosun • Prof. Dr. Baran Tuncer • Av. Fikret Tuncer • Doç. Dr. Gül G. Turan • Turhan Tümay • Dr. T. Güngör Uras • Dr. Halûk Ünal • Doğan Yalım • Prof. Dr. Yüksel Kaç Yalkın •

Basım-Yayım Danışmanı

M. Tarık Yaşa

OKURLARA MEKTUP

Sevgili Okurlarımız,

Belirli konuları içermesine karşın, Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, yaşamını başarıyla sürdürmektedir. 17 nci yılın bu son sayısı, Dergi'nin okunmakta ve izlenmekte olduğunu bir kez daha kanıtlamaktadır. Bunun tek nedeni, sayıları giderek artan okurlarımızın gösterdikleri ilgi ve destektir. İlgi ve desteğinizin 1981'de de devam edeceğine inanıyoruz. Bu inançla, süresi genellikle aylık ayında biten kişisel ve grup abonelerinizi bir an önce yenilemeniz gerektiğini hatırlatıyoruz. Böylece, özellikle dağıtım çalışmalarımızı kolaylaştırmış olacaksınız. İçtenlikle belirtelim ki, size daha iyi hizmet edebilmek ve daha kaliteli bir dergi sunabilmek için, desteğinize ihtiyacımız vardır.

Başta «Ekonomik Yorumlar» olmak üzere, bu sayıda yer alan yazılarda; ülkemizin içinde bulunduğu ekonomik darboğazdan ve özellikle enflasyon-devalüasyon sarmalından ne şekilde kurtulabileceği, eksik kapasite ile çalışan Türk sanayiinin nasıl daha üretken hale getirilebileceği konularında; uygulamadaki aksamlar da belirtilerek; ilgililere ışık tutan görüşler, öneriler ve tavsiyeler sunulmaktadır. Amacımız, ekonomik açıdan ilerisi için her zaman ümit veren ülkemizin, bu zor günleri bir an önce geride bırakması yolundaki çalışmalara, elden geldiğince katkıda bulunmaktır.

Saygılarımızla,

AYLIK DERGİ

ARALIK 1980

YIL : 17

SAYI : 12

40 LİRA

İDARE YERİ: Çatalçeşme Sokak No.17, Kat:4; Cağaloğlu-İstanbul • **TELEFON:** 26 34 11
• **YAZIŞMA:** P.K. 769; Karaköy - İstanbul • **AÇIKLAMA:** Dergimizde çıkan yazılar kaynak göstermek şartıyla iktibas edilebilir • **YILLIK ABONE:** 480.— TL.; Öğrencilere: 240.— TL. • **İLÂN FİYATLARI:** Arka kapak 7.000.— TL., Kapak içleri 5.000.— TL. Tam sayfa 4.000.— TL., Yarım sayfa 2.000.— TL., Renk Farkı 2.000.— TL. • **BASKI:** Met/Er Matbaası, Çemberlitaş-İstanbul; Telefon: 28 28 90 • **TARİHİ:** 10 Aralık 1980.

**SİMDİ İYİ DİNLE! İSTANBUL BANKASI
TASARRUF HESAPLARININ AYLIK FAİZLERİNİ
İKİ MİSLİ ÖDÜYOR. ÜSTELİK, ANA PARAYI DA
ARTIRARAK, ANLADIN MI?**

!?...

ANA PARA	AYLIK NET GELİRİNİZ	ARTAN ANA PARA	AYLIK GELİR VE ANA PARA TOPLAM
25.000.-	1.075.-	50.000.-	101.600.-
50.000.-	2.140.-	100.000.-	202.720.-
100.000.-	4.275.-	200.000.-	405.200.-
200.000.-	8.540.-	400.000.-	809.920.-
300.000.-	12.810.-	600.000.-	1.214.880.-
400.000.-	17.075.-	800.000.-	1.619.600.-
500.000.-	21.340.-	1.000.000.-	2.024.320.-

**TASARRUF HESABINIZ
ESKİ YA DA YENİ OLMUŞ FARKETMEZ.
İSTANBUL BANKASI'NDA
HER ZAMAN KAZANIRSINIZ...**
İstanbul Bankası
tasarruflarınıza değer katmak için
sürekli sistemler geliştirir.
İşte,
faizsiz, tasarrufa teşvik kredisi.

Diyelim,
50.000 liranız var.
İstanbul Bankası, size hemen
50.000 daha veriyor.
Yatırım hesabımıza ve ilk günden itibaren
100.000 liranın faizini almaya başlayın.
Böylece,
Hem aylık faizlerinizi iki misli, hem vadesi
sonunda ana paranızı iki misli alacaksınız.

Gelin İstanbul Bankasına
İstanbul Bankası atılımlar.
İstanbul Bankası sistemler bankasıdır.

*Saygılar
Sevdiğinizimiz*

**İSTANBUL
BANKASI**

TÜRKİYE'DE SINAI ÜRETİM NASIL CANLANDIRILABİLİR?

KEMAL KURDAŞ

I - TÜRKİYE'de sinai üretim 1970'li yılların ilk yarısında bir yıldan değerine büyük sıçramalar kaydettikten sonra 1970'li dönemin ikinci yarısında giderek hızını kaybetmiş; bilahere duralamış; son yıllarda ise üretim düzeyi ve kapasite kullanım oranları hızla gerilemeye başlamıştır (!). 1980 yılı sanayideki bu endişe verici bunalımın açık bir örneğini vermiştir. 1980'in ilk sekiz ayında sanayi üretimi bir evvelki yıla kıyasla % 8 oranında gerilemiş ve sanayide ortalama kapasite kullanım oranı % 45 dolayına düşmüştür.

12 Eylül hareketinden sonra sinai kesimde grevlerin yasaklanması ve uygun ücret ayarlamalarının yardımı ile sosyal tansiyonun azaltılması ile sinai üretimde ufak bir canlanma hissedilmiş ise de yılın bütününde sinai üretimin yine de 1979'un yaklaşık % 8 gerisinde kalacağı ve kapasite kullanım oranlarının % 45'in üstüne çıkamayacağı anlaşılmaktadır.

Üretimdeki bu ciddi gerilemeye son yıllarda sinai kesimde yatırımların hızla düştüğü, hatta durma noktasına indiği vakıası eklenirse; 1980 sonbaharında Türkiye'de sanayinin ne ka-

dar ciddi bir bunalım içinde olduğu kolayca anlaşılır.

II — Sinai kesimdeki bunalım ve genel olarak bütün ekonomimizdeki bunalım, Türkiye'nin sosyal ve ekonomik politikasında 1950'lerden beri yapılagelen vahim hataların birikiminin bir sonucudur. Türkiye bugünkü noktaya bir iki hata ya da talihsizlikle gelmemiştir. Bugünkü çukurdan çıkışı da bir iki tedbir alınmakla gerçekleştirilemez. Türkiye'de mevcut sinai kapasiteyi evvelâ tam olarak kullanmak; sonra sinai yatırımları, sanayileşme hamlesini yeniden canlandırarak sinai üretimde her yıl ciddi artışlar sağlamak ve sanayileşmeyi dış rekabete dayanma gücü olan sağlıklı bir temele oturtmak, ekonomik ve sosyal politikada yepyeni bir yöneliş; ekonomik ve sosyal hayatın her alanında, konusunda birbiri ile bağlantılı pekçok köklü tedbirin birlikte alınmasını gerektirecektir.

1980 Ocak ayı istikrar programını düzenleyen ve uygulayanlar bu gerçeğin şuuruna varamamışlar, bol dış yardım ve kredi ile ithalattaki darboğazlar açılınca, sanayinin sorunlarının halledileceği yanılgısına düşmüşlerdir. Oysa 1980 yılında Türkiye dışa yeniden ikibuçuk milyar dolar dolayında borçlanıp, ithalatını 7 milyar dolayında bir düzeye çıkarmasına rağmen, sinai üretimde bir canlanış ol-

(!) Kapasite'den kastımız geçmiş yıllarda erişilen en yüksek fiili üretimdir. Böyle bir üretim yoksa nominal azami kapasitenin düşünümesi doğaldır.

mamış; bilakis sinai üretim ve sanayide kapasite kullanım oranları daha da düşmüş; sinai yatırımlar ise duraklama noktasına gelmiştir.

1980 Ocak ayı programı yöneticileri ancak 12 Eylül hareketinden sonradır ki, sanayide bir gerçek yatırım ve üretim bunalımı olduğunu kabul ve itiraf etmişler; fakat bu defa da ortaya; «Biz istikrar programında enflasyonun önlenmesine öncelik verdik. Enflasyon kontrol altına alındığından, artık sanayi sorunlarına eğilebilir.» yahutta «Eğileceğiz.» gibi oyalayıcı, sorunların gerçeklerine ve temellerine hâlâ da inemedikleri şüphesini doğuran bir tavır içine girmişlerdir. Türkiye gibi enflasyon oranları üç rakamlı boyutlara doğru uzanmış, tasarruf ve yatırım hareketi duralamış, sinai üretimi düşüş trendinde bir ekonomi; üretimin sorunları ele alınmadan, ya da bunlar ileride bir gün ele alınacağı düşüncesiyle ikinci plana itilerek; sadece parasal tedbirlerle toplam talep kısılmaya çalışılarak ve hep enflasyon oranları gerisinde kalan yarım kur ayarlamaları ile; istikrara kavuşturulamaz. Böyle bir politika memleketi kendi gücü ile üretebileceklerini üretmeyip, herşeyi dışardan getirmek zorunda bırakır. Gereksiz yeni ve ağır dış borçlanmalar altına iter. Nitekim; 1980'de de Türkiye dışarıya mevcut borçlarını % 15 oranında artıracak düzeyde yeniden, 2,5 milyar dolar dolayında borçlanmış; fakat enflasyon gerçek manada yine de kontrol altına alınamamıştır (2). Ocak 1980 istikrar programının yıl sonundaki tablosunda, bir tarafta gerileyen bir sanayi, duran yatırımlar, buna karşılık dışarıdan bol ithalat, bol dış borçlanma ve buna rağmen yıllık % 90 - % 100'ün altına düşmeyen bir enflasyon oranı vardır.

Daha da endişe ile vurgulanacak

(2) 1980 yılında, yılbaşı ile yıl sonu itibarıyla enflasyon oranının % 90 - % 100 düzeyine çıkması beklenmektedir.

bir husus; istikrar programını yönetenlerin 12 Eylül'den sonra sanayi sorunlarına eğilecekleri vaadini vermelerine rağmen, bu yönde acele hareket zorunluluğunu bir türlü duymamış ve harekete geçmemiş olmalarıdır. 12 Eylül ile bu yazının kaleme alınması günü arasında iki ayı aşkın zaman geçtiği halde, Türkiye'de sanayi üretimini yeniden canlandırılacak yönde herhangi bir tedbir alınmamıştır (3). Biz yetkilileri bu yönde bir an evvel etraflı ve köklü tedbirler almağa teşvik düşüncesi ve yazdıklarımızın alınacak tedbirlerin tespit ve formülasyonunda bir faydası olur ümidi ile bu yazımızda Türkiye'de sanayi üretiminin yeniden canlandırılması için kısa dönemde ön planda alınması gerekli başlıca tedbirleri satır başları halinde sunmayı faydalı gördük.

III — Sanayinin Mali Bünyesinin Güçlendirilmesi

Türkiye'de son yıllarda iki rakamlı olarak süregelen, bazen üç rakama doğru tırmanma eğilimi gösteren şiddetli enflasyonist gelişme; özellikle tekel ya da oligopolist durumda olmayan orta ve küçük boy sanayi kuruluşlarının mali bünyelerini zayıflatmış; sanayide çok şiddetli bir işletme sermayesi ve kaynak darlığı sorunu yaratmıştır (4). Faizlerin serbest bırakılması ile de kaynakların maliyetleri artmış, alışılmamış ölçülerde artmıştır. Türkiye'de sanayi üretimini artırmak için öncelikle bu soruya ciddiyetle eğilmek gerekecektir. Biz şu tedbirlerin alınmasını öneririz :

1 — Sinai kuruluşların, ki pek büyük kısmı şirket halindedir, bugüne kadar tarihi değerler üzerinden tuttukları bilançolarını bu yıl sonunda

(3) Bu yazı 15 Kasım 1980 tarihinde kaleme alınmıştır.

(4) Ayrıntılar için Bkz. : K. Kurdaş; «Sanayi ve Enflasyon.» Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Ocak 1980.

carî kıymetlere göre yeniden değerlendirilmelerine müsaade edilmelidir veya sanayi kuruluşlara yeniden değerlendirme hakkı verilmelidir. Böyle bir değerlendirme ile ortaya çıkacak Kaydî Fon, bilançoların pasifinde bir hesapta tutulmalı ve işletmeden çekilmedikçe vergilendirilmemelidir. Fon'un sermayeye dönüştürülmesi ya da karşılığında ortaklara yeni hisse senedi verilmesi, işletmeden çekilme addolunmayacaktır. Böyle bir tedbir, işletmelere amortismanlarını carî kıymetler üzerinden artırmak olanağını verecek; işletmelerin mali görünümünü, banka sistemine karşı ve dış memleketlerle olan ilişkilerinde güçlendirecek; mevcut sermayedarları eski yatırımlarındaki değer artışından paylarını almış duruma getireceğinden, bu sermayedarların hisse senetlerini nominal değerleri üzerinden satarak yeni sermayedar bulmaya ve sermaye artışlarına teşvik edecektir.

2 — Sanayide üretim ve kapasite kullanım oranı bunalımı devam ettiği sürece, meselâ önümüzdeki iki

yıl, işletmelerin amortismanlarını carî kanuni nispetlerinin iki katı olarak ayırmalarına, ya da dört yıllık amortismanlarını iki yılda yapmalarına müsaade edilebilir.

3 — İşletmelerin bugüne kadar birikmiş kıdem tazminatlarını masraflarına geçirerek bilançolarının pasifinde bir hesapta toplamalarına müsaade edilebilir. Kıdem tazminatları için devletçe bir «Fon» kurulduğu takdirde, bu hesaptaki paralar sanayideki işletme sermayesi ya da nakit bunalımı geçene kadar Fon'a aktarılmamalı; ondan sonra da işletmelerin mali bünyelerini zayıflatmıyacak bir biçimde uzunca bir dönemde taksit taksit Fon'a intikal ettirilmelidir.

4 — Sınai işletmelerin ithal ettikleri ham ve yardımcı maddelere ait gümrük vergi ve resimlerinin bir kararname ile herkese şamil olarak ve otomatik olarak ithalden sonra 6 aylık bir sürede taksitlerle ödemelerine izin verilebilir. Böylece hammaddelerin gümrük vergileri ancak bu madde üretime girdikten sonra ve üretime girdikçe ödenmiş olacaktır.

5 — Sanayi Merkez Bankası'nda ya da devlette birikmiş çeşitli fonlarının (Çift ödeme konusu mal mukabili ithalat bedelleri, çeşitli depozitolar v.s.) engeç üç ila dört aylık bir ödeme süresi içinde sanayi kuruluşlarına ideleri sağlanmalıdır.

6 — Merkez Bankası'nın reeskont kredilerinden ekonomik istikrar hedefini sarsmadan ayrılacak bir meblağla (Yıllık 50 ilâ; 50-55 milyar TL.) Türkiye Sınai Kalkınma Bankası'nda orta ve küçük boy sanayi işletmelerine işletme kredisi sağlayacak bir fon kurulması üzerinde durulabilir (5). Bu fondan açılacak kredilerin

KEMAL KURDAŞ

Ekonomik Politikada Bilim ve Sağduyu

ES
YAYINLARI

1955-1979 yılları arasında Türkiye'nin temel ekonomik sorunları

*** Hatalı tutum ve politikaların doğru cevapların bulunması.**

Neden ve nasıl bu günlere geldik ?

Isteme adresi: Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.
Çatalçeşme Sokak No. 17/4, Çarşafıoğlu - İstanbul
Telefon: 26 34 11

(5) Biz böyle spesifik bir tedbiri, banka kredilerini selektif olarak sanayile sevk etme fikrine tercih ediyoruz. Bu tedbirin daha hızlı, adil ve bilimsel uygulanacağı düşüncesindeyiz.

fili ödemeleri sını işletmelerin kapasite kullanım oranını yükseltmeleri ile paralel yürütülebilir. Yani kapasite kullanım oranı arttıkça, işletme sermayesi fonundan ödemeler o oranda arttırılır. Türkiye Sınai Kalkınma Bankası böyle bir fonu etkili biçimde yürütebilecek teknik yeteneğe, piyasa ve firma bilgisine sahiptir.

7 — Öz ve borç kaynakların kıtlığı yanında, özellikle mevduat faizlerinin serbest bırakılmasından sonra kredi faizlerinden ortaya çıkan alışılmamış ölçülerdeki yükselme de yatırım kararlarını ürküten ve sınıai üretimin artışı engelleyen faktörlerden biri olmuştur. Bir piyasa ekonomisinde mevduat ve kredi faizlerinin piyasada likit fon arz ve talebine göre serbestçe belirlenmesinde şüphesiz itiraz edilebilecek haklı hiçbir cihet yoktur⁽⁶⁾. Fakat Türkiye'de kredi faizlerinde devletin normal bir piyasa ekonomisine görülemeyecek iki açık müdahalesi olmaktadır. Verilen kredilerde ortalama % 7,5 oranında bir kısım Merkez Bankası'nda Faiz Farkı İade Fonu'na ödenmektedir. Ayrıca kredi faiz ve komisyonları toplamından % 25 oranında Gider Vergisi alınmaktadır.

Faiz Farkı İade Fonu'na yapılan ödeme, doğrudan doğruya sanayie akacak bir fonun, idari bir kararla Merkez Bankası'nda bürokrat ya da bürokrat-politikacı bir grubun emrine aktarılması demektir. Bu aktarma açıkça bir piyasa ekonomisinin işleyiş kurallarına aykırıdır. Ocak 1980 programının belirtilen temel felsefesine de ters düşmektedir. Sanayiden

kaçırılan fonların Faiz Farkı İade Fonu kanalı ile idari takdir, tercih ve kararlarla başka kimselere kullanılmaması da her açıdan itiraza değer bir tutumdur. Bu mükellefiyet, ki kanuniliği de tartışma konusu yapılabılır, derhal ortadan kaldırılmalıdır.

Aynı şekilde banka kredilerinden alınan Gider Vergisi, mevduat faizlerinin sabit tutulduğu dönemden miras kalmış birer uygulamadır. Mevduat ve kredi faizlerinin serbest bırakıldığı bir sistemde böyle bir verginin yeri olmamak gerekir. Çünkü mevduat faizleri sabitken, devletin mevduata ödenen faiz ile piyasada normal koşullarda «Enflasyon Oranı + Paranın Marjinal Reel Verimi» düzeyinde oluşacak doğal piyasa faizi arasındaki büyük rantın bir kısmını vergi yolu ile kendine aktarmak istemesi anlaşılabilir bir harekettir. Amma faizler serbest bırakılınca bu vergi hem mevduat sahibine hem de kredi kullanana yansıyan ağır bir yük olmaktadır. Mevduata ödenen faizleri baskı altına almakta; kredi kullananlara da aşıktan fazla bir yük getirmektedir. Faiz Farkı İade Fonu'na katılma payı ile Gider Vergisi'nin kaldırılması halinde mevduat sahiplerinin gelirlerinin, yani mevduata karşı alacakları faizlerin yükselmesi; dolayısıyla tasarrufların da banka sistemine gelişlerinin teşviki; buna karşılık kredi faiz oranlarının önemlice bir miktar düşmesi beklenir. Böyle bir ortamda bir yandan da enflasyon giderek önlenirse; bir süre sonra kredi faizleri, paranın marjinal verimi düzeyine doğru inebilir; pahalı kredi sistemi ekonominin işleyiş ve gelişmesine bir engel olmaktan giderek çıkar.

8 — Türkiye ekonomisinde sınıai yatırımların canlanması, üretim ve kapasite kullanım oranlarının yükselmesi; sanayinin kaynaklarının artırılması ve kaynak kullanım maliyetinin düşürülmesini gerektirirken, bir yandan da sanayiden kamuya ya da başka alanlara gereksiz kaynak kaydırılması sonucunu doğuracak tedbir ve

(6) Biz de çok uzun yıllor ekonomik politikanın bir piyasa ekonomisinin kuralları içinde yürütülmesini savunduk. Bkz.: Kemal Kurdaş; «Ekonomik Politika: Bilim ve Sağduyu.» 1979. Formül Matbaası. Diğer bir kitap: «Türk Ekonomisinin Dışa Açılmasında Kambiyo Politikası.» Kemal Kurdaş; «Türkiye Kambiyo Sisteminin Reformu.» Sayfa 78-97. 20-21 Temmuz 1979.

uygulamalardan özellikle kaçınılmasını zaruri kılmaktadır. Örnek olarak, böyle bir ortamda Kurumlar Vergisi'ni (basında bildirildiği gibi) % 50 oranına çıkarmak, bilimsel iktisat politikası ile uyusamıyacak zamansız ve zararlı bir hareket olur. Sanayi yatırımları durmuş, sanayi mevcut kapasitesinin yaklaşık yarısını bile kullanamaz durumda iken, Kurumlar Vergisi'ni % 50 gibi ağır bir düzeye yükseltmek; üretim artışını, kurumlaşmayı, sermaye piyasasını, dolayısıyla sanayileşmeyi mutlaka olumsuz yönde etkileyecektir. Böyle yüksek bir vergi artışı mali sistemimizin yakaladığı mükellefi sonuna kadar tazyik etmek zaaf ve tutumunun yeni bir örneği olacaktır. Bu hareket, sanayiın kıt kaynaklarını devlete aktarıp, devletin israf çarkı içinde savrulması demektir.

IV — Sanayi Üretime Talep Yaratılması

Son yıllarda Türk ekonomisinde sanayi üretimin giderek daralması ve kapasite kullanım oranının hızla düşmesinin temel nedenlerinden biri ekonomide talebin, yatırım malı üreten belirli sektörlerin üretimlerine karşı çok azalmış olmasıdır. Ekonomide yıllarca yüksek oranlı enflasyonlar ve sosyal politikada yapılan vahim hatalar, işletmelerin kârlılığını olumsuz etkileyerek, yatırımların çeşitli risklerini çoğaltarak, tasarrufları düşürüp kaynak darlığı yaratarak ve kaynakların maliyetini yükselterek yatırım hamlesini zayıflatmış; yatırım talebinin azalması da, yatırım malları üreten sanayide, inşaat dahil, genel bir duralama, giderek bir gerileme yaratmıştır. Diğer taraftan ekonomi bütünü ile tüketim ve özellikle yarı dayanıklı tüketim malları stokçuluğuna yönelmiştir. Böylece ekonomide yatırım talebinin azlığından kaynaklanan ciddi bir durgunluk yanında, aşırı ve spekülâtif tüketim dönüğü enflasyonist bir ikilem ortaya çıkmıştır. Bu şartlar altında 1980 Ocak istikrar programı-

nın temel stratejisi; özel kesimde duralıyan yatırım talebini kısa bir dönemde canlandırmak mümkün olamayacağına göre⁽⁷⁾ her ne pahasına olursa olsun kamu kesiminde tüketim harcamalarını kısmak; devletin normal gelirlerinden tüketim dışında artırılabileceği her TL'si ile, enflasyonist olmayacak bir ölçüde Merkez Bankası'ndan sağlanacak her kaynağı yatırımlara; özellikle belirgin noksanlığı duyulan enerji ve alt yapı yatırımları ile talep kitliğine maruz yatırım malı üreten sektörlerde talep yaratacak yatırımlara yönelmek olmalıdır. Oysa, 1980 Bütçesi ekonomide hiçbir bunalım yokmuş gibi yıllardır tekrarlanan kalıplar ve konular içinde hızlandırılmış; sınai üretimin canlandırılması alınacak bol dış kredilerle ithalattaki darboğazların açılmasından beklenmiştir⁽⁸⁾. Bir taraftan da kamu kesiminde, imza törenleri, TV'na yansıtılan savurgan toplu sözleşmeler, devlet kadrolarına katılan yüz binlerce yeni memur, erken seçim piskoza içinde hiç bir ölçü gözeltmeden saptanan aşırı tarımsal ürün taban fiyatları ile ekonomide tüketim giderleri alabildiğince ve olabildiğince teşvik edilmiştir. Kamunun kabaran giderlerindeki büyük açıklar

(7) Özel tasarrufları ve yatırımları canlandırmaya yardımcı her tedbir alınmakla beraber...

(8) İthalattaki darboğazların sanayi üretimdeki düşüşte önemli bir faktör olduğu muhakkaktır. Ancak yazımızda belirtildiği gibi bu tek faktör değildir ve bu faktörün giderilmesi sorunun halline yetmemiştir. Diğer taraftan alınan bol dış krediler bir manada sorunun ağırlaşmasına da katkıda bulunmuştur. Şöyleki; alınan dış kredilerle sık sık, normal olarak Türk sanayii tarafından üretilebilecek pek çok madde rahat olduğu, ucuz olduğu için kolayca dışardan ithal edilmiştir. Böylece bir taraftan Türk sanayii duralarken, dışardan bol ithalat yapılmış olmaktadır.

en aşırı biçimde Merkez Bankası kaynaklarına başvurularak karşılandığından (9) sonuçta ortaya durgun yatırımlar, aşırı tüketim harcamaları, yeni dış borçlanmalarla finanse edilen ödemeler dengesindeki aşırı açıklara rağmen % 90 - % 100 dolayında seyreden bir enflasyondan oluşan bir tablo çıkmıştır.

12 Eylül idaresi böyle bir ekonomiyi devralmış bulunuyor. Bu şartlar altında yeni idarenin takip etmesi gerekli ekonomik politikanın temel taşları çok açık biçimde şöylece ortaya çıkmaktadır :

- Her ne pahasına olursa olsun kamu kesiminde tüketimi kıstamak,
- Ele geçen her kuruşu yatırımlara yönleltmek,
- Ekonomideki atıl kapasiteyi ihracata yöneltecek köklü tedbirleri tereddütsüz almak,
- Özel kesimde tasarrufları, yatırımları ve kapasite kullanımını artıracak her tedbire cesaretle yönelmek.

Özel kesiminde yatırımları, tasarruf hamlesi durmuş; mevcut sanayi kapasitesinin yarısının altında çalışan bir ekonomide bir de kamu kesiminde yatırımları kıstamak, vahim sonuçlar doğuracak bir hata olur.

V — Sanayideki Atıl Üretim Gücünün Dışarıya Yöneltilmesi

Sanayide mevcut ya da yeniden yaratılan üretim gücünün kullanılıp üretimin artırılmasının doğal bir yolu, atıl üretim gücünün dışarıya yani dış pazara yöneltilmesidir. Ekonomik faaliyetin temel hedefinin kâr olduğu bir piyasa ekonomisinde, hiçbir mal ya da hizmet kârlı olmadıkça ya da dışarıya fiyatı asgari malın direkt

marjinal üretim maliyetini karşılamadıkça, dışarıya satılamaz; ihraç edilemez. Böyle bir zorunlulukta ancak ticaret konusu malların iç fiyatları ile dış fiyatları arasında muadeleti (yaklaşık eşitlik) sağlıyan gerçekçi bir döviz kuru aracılığı ile kullanılabilir. Normal olarak bu döviz kuru kambiyo ve miktar kısıtlamalarından arındırılmış bir ekonomide, dış ödemelerin cari işlemlerini dengeye getirecek olan «Denge Kuru»dur. Dışarıya, ekonominin daha da teşviki istenirse, döviz kuru denge noktasının üstünde bir düzeyde (teknik deyim ile Az Değerlenmiş Kambiyo Kuru) belirlenmesine müsaade edilir. Basit bir deyimle; ihracatçı ve diğer döviz üreten kimselerden dövizleri miktar ve kambiyo kısıtlamalarından temizlenmiş bir pazarda döviz arz ve talebine göre belirlenecek fiyattan daha yüksek bir fiyatla satın alınır. Döviz tüketenlere de bu yüksek fiyatlardan satılır.

Ekonominin dışarıya yönelmesini temin edecek temel mekanizma; dövizin onu kazananın mümkün olduğu kadar pahalı satın alınıp, döviz tüketenlere de o şekilde pahalı satılmasıdır. Oysa; 1950-1980 arasında ki 30 yıllık uzun dönemde Türkiye, ihracatçı ve diğer döviz üretenlerden döviz serbest piyasa koşullarında belirlenecek değerin hep altında satın almış (Fazla Değerlenmiş Kambiyo Kuru politikası) ve döviz bu ucuz fiyattan ithalatçılarla diğer döviz kullananlara satmıştır; bir mânâda yedirmiştir. 1980 istikrar programında da Türkiye ufak nüans farkları ile gene bu kısır çerçeve içinde kalmıştır. 25 Ocak 1980'de yüksekçe oranlı bir devalüasyon yapılmış; fakat o anda dahi bir kısım ithalat resmi kurdan daha düşük bir kura tabi tutulduğu gibi tarımsal ürünlerden oluşan önemli bir kısım ihracattan, Eşlendirme Fonu namı altında idari ve keyfi takdirlerle zaman zaman yeniden saptanan bir prim ya da vergi alınmıştır.

(9) 1980'de yılbaşı ile Ekim ayı sonuna kadarki dönemde Merkez Bankası'nın iç varlıkları yaklaşık % 70 dolayında artmıştır.

Yani onlara daha düşük kur verilmiştir. Ondan sonra da ekonomide fiyatlar hızla yükselirken, döviz kuru hep yükselen fiyatların gerisinde ve ufak oranlarda ayarlanmıştır. Şubat 1980 - Ekim 1980 arasında ekonomide iç fiyat düzeyi yaklaşık % 70 dolayında arttığı halde döviz kurlarında yaklaşık % 20 oranında bir ayarlama yapılmıştır. İhracatçı açısından, 1980 Kasımında eline geçen 1 doların satın alma gücü; 1980 Şubatındaki 1 doların satınalma gücünden çok daha aşağıdır. Bu şartlar altında 1980'de ithalat serpe genişlerken, ihracatın reel değer olarak aşağı yukarı sabit kalmasına ve sun'î döviz düzeninin 2,5 milyar dolarlık bir yeni dış borçlanma ile desteklenme zorunda kalınmasına hayret edilmemelidir. Türkiye sanayiindeki atıl üretim gücünü canlandırmak ve de yeni üretim güçleri yaratmak prosesine girmek istiyorsa, artık bu kısır çemberi mutlaka kırmalıdır. Artık ithalatçı dövizini devletten değil, piyasa koşulları içinde doğrudan doğruya ithalatçıdan satın almalıdır. İhracatçı ve diğer döviz üretkenler de dövizlerini pazarda arz ve talebe göre serbestçe değerlendirebilmelidir. Devlet ihracatçı ile ithalatçının arasından çekilmelidir. Çünkü arada kaldığı sürece devlet hep ithalatçının çıkarlarına hizmet etmiştir ve onun oyununa gelmiştir.

İhraç ve ithaline müsaade edilen malları gösteren basit dış ticaret rejimi dışında 1567 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu'na dayanılarak bugüne kadar çıkarılmış bütün karar tebliğ ve diğer kısıtlamalar, kontroller, yasaklar ana kanunla birlikte toptan ilga edilmeli; döviz kuru bürokrat-politikacı takımının takdiri ve bilgisi ile değil, piyasanın gerçek kurallarına göre piyasaca belirlenmelidir. Devlet dışardan borç olarak bu döviz kurunu desteklemekten, dolayısıyla yapay biçimde alt düzeyde tutmaktan kaçınmalıdır. Asgari hedef kambiyo ve miktar kısıtlamalarından,

bürokratik müdahaleler, imtiyaz ve ayrımlardan arındırılmış bir ekonomide döviz kurunun dış ödemeler dengesinin cari işlemler hesabını dengeye getirecek bir düzeyde tutulmasıdır. Daha yapıcı bir politika ise, cari işlemler hesabını fazla ile kapatacak bir döviz kuru politikası izlenmesi olur. Böyle bir politika Türkiye'nin bütün üretim güçlerini dışarı için seferber eder; Türkiye'yi yeniden dışa borçlanmaktan kurtardığı gibi birikmiş borçlarını giderek ödeme gücüne kavuşturur (10). Kısaca Türkiye dışa; saygınlığı olan kendine hâkim, ne yaptığını bilir bir devlet olarak çıkar.

VI — İşçi - İşveren İlişkilerinin Yeniden Düzenlenmesi

Türkiye'de sanayi üretimi artırmak, yatırımları teşvik etmek ve sanayileşmede iş yoğun bir tutuma yönelmede en önemli dar boğazlardan biri işçi - işveren ilişkilerindeki çıkmaz, ya da ciddi bunalımdır. 1960'lı yılların ilk yarısında getirilen yasal düzenleme; sendika rekabeti, sendikaların politize olmaları, hızlı bir enflasyonist ortamda adaletsizliği zulüm ölçülerine varan müterakki bir vergi sistemi ile birleşince; işletme ve yeni yatırımlarda işçi istihdamını son derece pahalı hale getirmiş; devamlı iş yavaşlatmaları, uzun süre sürüncemede kalan toplu sözleşme müzakereleri, grev ve lokavtlarla iş yerlerini birer harp meydanına dönüştürmüştür. Bu durum yeni bir yasal düzenleme ile düzeltilemezse, yukarıki kısımlarda önerilen ve gerekli başka bütün diğer tedbirler alınsa dahi, Türkiye'de sınırlı üretim ve yatırımlarda beklenen gelişmeler, kalkınma, gene de gerçekleşmeyebilir. Türkiye'nin işçi - işveren ilişkilerinde, işveren sömürüsü kadar, işçi sömürüsünün de önliyecek ve bun-

(10) Bakınız: «Türk Ekonomisinin Dışa Açılmasında Kambiyo Politikası.» K. Kurdaş; «Türk Kambiyo Sisteminin Reformu.» Sh. 78 - 97, İstanbul 1980.

larla birlikte çalışma hayatında toplumun çıkarlarını da gözeterek yeni bir düzenlemeye herşeyden fazla ihtiyacı vardır.

VII — Son Birkaç Not

Türkiye'de sinai üretimi ve sonuçta yatırımları canlandırmak için, yukarıdaki kısımlarda ön planda alınmalarını uygun gördüğümüz temel tedbirler şüphesiz bu alanda alınabilecek her tedbiri kapsamamaktadır. Bu tedbirler dışında daha başka tedbirler üzerinde durulabilir. Biz yazdıklarımıza ilaveten sadece bir kaç ted-

bir alanına daha işaretlerle yazımızı tamamlayalım.

Sanayide enerji darboğazını giderecek, sanayii vergi sisteminin ağır yükünden ve olumsuz etkilerinden kurtaracak, ekonomideki bürokratik müdahale ve engelleri azaltacak, özellikle ekonomideki hemen bütün denge-sizliklerin, sıkıntıların temel nedeni olan enflasyonu önleyecek her tedbirin; sinai üretimi canlandırmakta ve Türk ekonomisini normal gelişme sürecine getirmekte katkı ve faydası olacaktır.

Dünyanın her yerindeki muhabirleri
Yurdun dört köşesindeki şubeleriyle
Dahili ve harici bütün bankacılık işlerinizde

TİM

Banka : 310

**BİLGİSAYAR ÇAĞINDA
BİLGİSAYAR ÖĞRENİN**

Gelir ve yaşam düzeyinizi yükselterek
çevrenizde saygınlık kazanın.

bil-merk **BİLGİSAYAR öğretiyor..**

Hafta sonları Türkçe olarak verilen
ve 16-35 arası her yaşta, her tahsil
seviyesinde kişilere göre hazırlanmış
olan Bilgisayar Seminerlerimize
katılabilirsiniz.

Bilgi ve kayıt için lütfen merkezimize
müracaat ediniz.

bil-merk
Bilgi Hazırlama Merkezi

İnönü Cad. Ankara Palas Apt. 77/9
Ayaşpaşa-İstanbul
Tel : 43 57 76 - 43 57 77

Lütfen ücretsiz broşürünüzü gönderiniz
Adım Soyadım :
Adresim :
/

vadeli mevduata
aylık faiz

*Tasarrufunuzu yatırın...
Bir ay sonra ilk maaşınızı alın...*

Maaslı Hesap

GARANTI Bankası, gerçekçi bankacılık anlayışında bir adım daha atıyor...
Maaslı Hesap!

Garanti Bankası, vadeli mevduata her ay faiz veriyor, tıpkı maaş gibi. Hem de beklemeden... yıllar geçirmeden... hemen!

Garanti Bankası'ndan maaş bağlatmak kolay. Bir şubeye gidip "Maaslı Hesap" açtın. Ve bir ay sonra gelip şubenizden ilk maaşınızı alın. Ve her aybaşı şubenizden maaşınızı tıkr tıkr alın!

Paranızı hesabınızda tuttukça maaşınız her ay cebinizde olacak. Üstelik faiz oranları yükseldikçe maaşınız da hemen artacak. Çünkü Garanti Bankası, Maaslı Hesap'ımıza yasalar çerçevesinde en yüksek faizi uygulamayı taahhüt ediyor.

Garanti Bankası'ndan ömür boyu maaş almaya ne dersiniz?

Gelin Garanti Bankası'na!...

*Garanti Bankası
bekletmekten hoşlanmaz*

**TÜRKİYE
GARANTİ
BANKASI**

"yeşil yoncalı"

Tasarruf sahipleri için yepyeni ve değer artışı çok yüksek bir yatırım olanakları:

MYF

Meban Yatırım Fonu

MYF, Batıda 100 yılı aşkın süredir
başarıyla uygulanan yatırım fonlarının
ülkemizdeki ilk ve tek örneğidir.

Haziran 1979 da MYF/Birinci Dilim,

Aralık 1979'da da MYF/İkinci Dilim hizmete sunuldu.

- Tek başına verimli bir yatırım yapamayacak tasarruflar, MYF'de birleşmenin gücüyle ve sermaye piyasamızın önderi Meban'ın uzmanlığıyla büyük bir güç kazanıyor.
- Temel ilke olarak "o anda piyasada bulunan ve en fazla değer artışı göstermekte ya da gösterecek olduğu saptanan menkul ve gayrimenkul alanlarının tümüne birden yatırım yapma" yı benimsiyor MYF. Bu dinamizmi sayesinde de, her yatırım alanında bulunabilecek muhtemel rizikolar asgariye, değer artış olanakları ise azamiye yükseltilmiş oluyor.
- Gerek MYF/Birinci Dilim'in gerek MYF/İkinci Dilim'in aylık değer artışları, yılda % 50'yi aşan bir değer artışını ifade etmektedir.
- 10 bin, 25 bin, 100 bin liralık katılma olanakları sunan MYF iştirak belgeleri, tüm değer artışıyla birlikte, istendiği anda paraya çevrilebiliyor.

MYF, Meban uzmanlığının ve hizmet anlayışının kanıtlarından biridir.

MYF

"bilinçli tasarruf sahiplerinin
yararlandığı olanak"

ekonomik göstergeler

	1978	1979	1980		
			Temmuz	Ağustos	Eylül
T. C. MERKEZ BANKASI					
Altın ve döviz mevcudu (milyon \$)	645.8	651.1	832.3	1008.7	1080.2
Tedavüldeki banknotlar (milyon TL.)	113662	182877	237750	245155	262493
Merkez Bankası kredileri (milyon TL.)	241886	382136	540823	541550	567062
Hazineye kısa vadeli avans (milyon TL.)	56639	91740	147474	149161	158205
BANKALAR (milyon TL.)					
Toplam Mevduat	322916	490017	586064	612532	646448
Ticari	87280	155976	163667	200853	214155
Tasarruf	160757	235871	280858	294406	303128
Vadesiz Tasarruf	105380	144493	169259	173587	173151
Vadeli Tasarruf	55377	91378	111599	120819	129977
Resmi	35348	50925	68636	61331	73359
Bankalar	39531	45916	50921	54183	53868
Diğer Mevduat	—	1329	1982	1759	19388
Toplam Krediler	297602	456601	585778	596370	649706
Tarım	61156	115946	140049	139561	150550
Kalkınma Bankaları	13415	23831	39113	39239	39312
Küçük Esnaf ve Sanatkâr	13707	28088	29374	29994	31421
İpotek Karşılığı	10807	13303	14127	14222	14550
Ticari, Sınai, sair	190352	271365	355253	365569	406247
İller Bankası	8165	9067	7862	7795	7626
PARA ARZI (milyar TL.)	285.8	453.3	561.7	607.5	628.3
FİYATLAR (1963 = 100; Tic. Bak)					
Toptan Eşya Fiyatları	869.9	1577.8	2552.4	2591.6	2681.2
Gıda Maddeleri ve Yemler	813.9	1349.0	2131.4	2197.2	2326.4
Sanayi Hammadde ve Yarı Mamul	963.1	1959.1	3254.1	3248.9	3272.5
İstanbul Geçinme İndeksi	1049.0	1907.5	2812.9	2913.9	3025.1
Ankara Geçinme İndeksi	873.7	1500.2	2464.1	2524.7	2570.8
DIŞ ÖDEMELER (milyon \$)					
Dışalım	4599.0	5064.5	3194.2	3637.5	4389.4
Dışsatım	2288.2	2261.2	1411.9	1577.5	1780.2
İşçi Dövizleri	983.0	1691.7	1020.7	1300.3	1507.6

1 — Rakamlar yıl ve ay sonları itibariyle birikmeli (kümülatif)'dir. Yalnız T.C. Merkez Bankasına ilişkin bilgilerle Para Arzı rakamı, Temmuz 1980 sonu itibariyle değil, 1 Ağustos 1980 tarihli'dir.

2 — Toplam kredilere ve kalkınma bankası kredilerine, Devlet Yatırım Bankası kredileri dahil değildir.

ekonomik yorumlar

AÇIK OTURUM

KATILANLAR :

- Prof. Dr. Akın İLKİN
- Prof. Dr. Gülten KAZGAN
- Kemal KURDAŞ

YÖNETEN :

- Dr. Öztin AKGÜÇ

25 Ocak 1980 kararları sonuçlarının genel değerlendirmesi. İzlenen politika ile Türk ekonomisinin düzlüğe çıkması olasılığı var mı? Eksik yapılanlar. Programdan sapmalar. Alınması gerekli önlemler.

AKGÜÇ — Toplantıya hoşgeldiniz. Bugünkü toplantımızda 25 Ocak kararlarının vermiş olduğu sonuçları tartışmak istiyoruz. 25 Ocak kararları alındığı zaman herkes politik eğilimine veya bilimsel eğilimine göre bir değerlendirme yapmış idi. Tabii bu ilk değerlendirmeler, bir tahminden öteye geçmiyordu. Kararların alınmasından itibaren on ay geçmiş ve bazı somut sonuçlar da alınmaya başlanmıştır. O itibarla ilkönce size 1980 yılında alınmış olan bazı somut sonuçları sunayım.

ocak 1980 programı ve ekonomik durum

1980 yılında, Devlet İstatistik Enstitüsünce yapılan son tahminlere göre, Gayri Safi Milli Hasılamız % 2,2 oranında azalacaktır. Endüstri kesiminde yaratılan katma değerde % 6,4 lük bir düşüş beklenmektedir. İmalat sanayiindeki düşüş ise % 7,4'dür. Tarımda ise % 2 oranında bir artış beklenmektedir. Hizmetler kesiminde genelde bir büyüme olmuştur, ticaret

ve ulaştırma alt sektörlerinde ise sırasıyla % 4,5 ve % 4 oranlarında gerileye olacaktır. Bilindiği gibi Türkiye'de GSMH 1979'da binde iki oranında bir artış göstermiş idi. Şu halde görülmüştür ki 1976 yılından itibaren başlayan Milli Gelir artış hızındaki yavaşlama 1980 yılında negatif dönüşmüştür. 25 Ocak kararları alındığı zaman özellikle sıkı bir para politikası izleneceği vurgulanmıştı. O itibarla 1980 yılının ilk on ayında parasal gelişme ne yönde oldu? Bu alandaki son rakamları da arzedeğim. Emisyon, Ekim 1980 sonu itibarıyla, yıl başına göre % 53,5 oranında artarak 280,6 milyar TL'na yükseldi. 1979 yılında ise emisyondaki artış, tüm yıl boyunca % 60' idi. Eğer bu tempoda gider ise zannediyorum ki 1980 yılındaki emisyon artış hızı 1979 yılına da aşacaktır ki, 1979 yılı bildiğimiz gibi, parasal açıdan çok büyük genişleme gösteren bir yıl idi. Kredilerdeki gelişmelere bakarsak, ekim ayı ortası itibarıyla banka kredilerindeki artış oranı % 41,8 dir. 1979'un aynı döneminde banka kredilerindeki gelişme % 28 idi. Merkez Bankası kredilerine gelindiği zaman, Merkez Bankası kredileri 1980 yılının ilk on ayında 223,7 milyar liralık bir artış göstermiştir ki artış oranı % 58,5'tur.

KURDAŞ — Merkez Bankası'nın iç varlıklarındaki artış ne oranda? Zannediyorum % 70.

AKGÜÇ — Merkez Bankası'nın aktifinin büyük bir kısmı kredilerden oluştuğuna göre, kredilere ilişkin karşılaştırmaları vereyim. 1979 yılında ise Merkez Bankası kredilerindeki artış aynı dönemde % 48,5 oranında idi. 1980 yılında Merkez Bankası kredilerinde de daha hızlı bir artış gözlenmektedir. Mevduata gelince, 1980 yılının ilk altı ayında mevduat geçen yıla kıyasla daha yavaş bir artış göstermiş idi. Fakat özellikle 1 Temmuz'da yeni Faiz Kararnamesi'nin yürürlüğe konulmasından sonra mevduat-

ta hızlı bir artış görülmektedir. Yine yılın ilk 9,5 ayında mevduattaki artış % 41,3 oranındadır. 1979 yılında ise aynı dönemde mevduattaki artış % 34,9 oranında idi. Mevduattaki gelişmelerde şu husus dikkati çekiyor. Tasarruf mevduatı artış hızında bir değişme yok. Geçen yıl da bu dönemde % 34 oranında artmıştı tasarruf mevduatı, bu yıl da % 34 arttı. Mevduat artışı daha çok ticari mevduat ile diğer mevduat dedğimiz özellikle resmi mevduattaki artıştan kaynaklanıyor. Tasarruf mevduatında belirli bir hızlanma yok. Fiyat gelişmelerine bakıldığında, dokuz aylık sonuçlar şöyle : 1980 yılının ilk 9 ayında toptan eşya fiyat endeksi % 69,9 oranında bir artış göstermiştir. Geçen yılın ilk dokuz ayında toptan eşya fiyat endeksi % 53,4 oranında artmış idi. Alt sektörler itibarıyla fiyat hareketlerine baktığımızda, gıda maddelerindeki artış bu yılın ilk dokuz ayında % 72,5 oranındadır. Geçen yıl aynı dönemde bu oran % 42,4 idi. Sanayi hammaddelerindeki artış ise, bu yılın ilk dokuz ayında % 67'dir. Geçen yılda ise % 69 idi. Geçim endekslerine gelince...

KURDAŞ — Yıl sonuna kadar fiyat artışlarının erişeceği düzey nasıl tahmin ediliyor?

AKGÜÇ — Yıl sonuna kadar fiyatlarda % 85 artış bekleniyor. Ama benim tahminime göre % 85'in üstüne çıkabilecektir. Ankara geçim endeksine baktığımız zaman, geçen yıl ilk dokuz ayda % 49,7 oranında artan Ankara geçim endeksi bu yıl % 71,4 oranında artmıştır. İstanbul geçim endeksi de geçen yıl 9 ayda % 54,5 oranında artış gösterirken bu yıl artış hızı % 58,6 ya yükselmiştir. Görülmüştür ki fiyatlardaki artış hızı, ister ortalama rakamlar alınsın, ister dönem sonu endeksleri karşılaştırılsın, geçen yıldan daha hızlıdır. Yılın ilk üç ayında daha hızlı bir fiyat artışı olduğu için ortalama fiyat artışı,

AÇIK OTURUMA KATILANLAR: Yukarıdaki fotoğrafta, soldan sağa doğru : Dr. Öztin Akgüç (İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Öğretim Üyesi), Prof. Dr. Gülten Kazgan (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi), Kemal Kurdaş (Orta Doğu Teknik Üniversitesi eski Rektörü ve Maliye eski Bakanı) ve Prof. Dr. Akın İkin (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi ve Rektör Yardımcısı); görülmüyorlar...

geçen yıl ortalamasından daha çok yüksektir. Fiyat hareketlerinde dikkati çeken nokta Temmuz ve Ağustos aylarında nispeten duraklayan fiyat artışlarının Eylül ayından itibaren tekrardan hızlanma sürecine girmesidir. Dış Ticaret rakamlarına baktığımızda, dışsatım 1979'un ilk dokuz aylık döneminde 1 milyar 655 milyon dolar idi. 1980'in aynı döneminde bu rakam 1 milyar 780 milyon dolara yükselmiştir. Artış oranı % 7,6' dır. Dışalımda ise, 1979'un ilk dokuz aylık döneminde 3 milyar 632 milyon dolarlık ithalat yapılmış iken bu senenin ilk dokuz ayında bu rakam 4,4 milyar dolara yaklaşmıştır. Artış % 20,8 dir. Geçen yıl dış ticaret açığı ilk dokuz aylık dönemde 1 milyar 977 milyon dolar idi. Bu yıl ise ilk dokuz aydaki dış ticaret açığı 2 milyar 609 milyon dolara yükselmiştir. Dış ticaret açığındaki artış % 32 oranındadır. İşçi dövizlerine bakıldığında, geçen yılın ilk dokuz ayında işçi dövizleri girişi 1 milyar 411 milyon dolar; bu yılın aynı döneminde 1 milyar

508 milyon dolar. İşçi dövizleri girişinde % 6,8 oranında bir artış gözlenmektedir. Cari işlemler açığı geçen yılın ilk dokuz aylık döneminde 532 milyon dolar iken, bu yıl 1 milyar 225 milyon dolara yükselmiştir. Burada ham petrol ithalatına da değinmek isterim. Ham petrol ithalatında bu yılın ilk 8 aylık döneminde değer olarak artış gözükmesine karşın reel olarak düşüş var. İlk 8 aylık ham petrol ithalatı, geçen yıl 4 milyon 41 bin ton iken, bu yıl 3,7 milyon tona düşmüştür. Fuel-oil de aynı dönem itibariyle geçen yıl 1,3 milyon ton iken bu sene 1 milyon tona düşmüştür.

Fiili sonuçlar değerlendirilirken, bir ölçü ile karşılaştırmak gerekli. Bu ölçü geçmiş yılların başarımı (performansı) olabileceği gibi, alınan hedefler de olabilir. 1980 yılının ilk 9 aylık ekonomik sonuçlarını, ekonomik açıdan başarılı bir yıl olarak kabul edilmeyen 1979 yılı ile mukayeseli olarak vermeye çalıştım. İzinizle, sonuçları, program hedefleriyle de

karşılaştırmaya çalışalım. 1980 programında büyüme hızı % 6,5 olarak öngörülmüştür. Endüstride % 9,5; tarımda 5,5; hizmetlerde % 7,6'lık bir büyüme hedef alınmış idi. Yine programda fiyat artışlarının % 35 dolaylarında tutulabileceği vurgulanmıştı. Daha sonra resmi ve yetkili ağızlarca fiyat artışlarının % 55 düzeyinde kalacağı ifade edildi. Fakat halen yıllık % 55'in de çok üstünde bir fiyat artışı olayı ile karşı karşıyayız. Dış ticaret konusuna gelince; dış ticaretde ihracatın 3,5 milyar dolar, ithalatın da 8-8,5 milyar dolar olacağı ifade edilmişti resmi ağızlarca. İhracatın 2,5 milyar dolar, ithalatın da en iyimser tahminle 6,5 milyar dolar dolaylarında kalacağı anlaşılıyor. Dilerseniz, önce 25 Ocak kararları sonuçlarının genel bir değerlendirmesini yaptıktan sonra; ne gibi önlemler alınması gerekli? Neler eksik yapılmış? Türk ekonomisinin düzlüğe çıkması olasılığı var mı, bu izlenen politika ile? Bu konuları tartışalım.

Sayın Kurdaş, sizden önce programın bir genel değerlendirilmesini rica edeyim.

«şeyhin kerameti kendinden menkul»

KURDAŞ — Uygulandığı on aylık dönemde, bir istikrar programı, eğer Gayri Safi Millî Hasılda yakın tarihimizde ilk defa bir düşüş kaydetmiş, sanayi üretim çok önemli bir düşüş göstermiş, sanayide kapasite kullanım oranları % 50'nin altına inmiş, dış ekonomik ilişkilerde ihracat hedeflerine varılamamış, ödemeler dengesinde ilk 9 ayda yaklaşık 2,5 milyar dolarlık bir açık olmuş, memleket bu ölçüde yeniden borçlanmış; buna rağmen fiyatlarda yılbashi ile yılsonu arasında % 90'a yakın bir artış ortaya çıkmış ve bütün ekonomik hedeflerde hem programın hem de geçen yılların gerisinde kalınmış

ise; o istikrar programı hakkında olumlu bir hükme varmak, başarı sağladığını söylemek, son derece güçtür. Daha açık bir ifade ile Ocak 1980 programı, yıl sonu itibarıyla alması beklenen sonuçlarıyla son derece başarısız bir program hüviyetine girmiş bulunmaktadır. Oysa hem kamuoyuna yansıyan beyanlardan hem de üye memleketler kesiminden, programın olumlu olduğu yönünde devamlı fikirler ve telkinler akmaktadır. Mevcut rakamlar, görünen realite ile bu fikirler arasındaki çelişki nasıl izah edilebilir? Bence buna herkesin, iç ve dış alemin, bu programı düşünen ve uygulayanlara iyi niyetle destek olmak, yardım etmek, teşvik etmek düşüncesinden başka bir izah tarzı bulmak kolay olmuyor.

Kanımcıca, Ocak 1980 programının bugün ortaya çıkan açık başarısızlığı birkaç temel zaafattan kaynaklanmaktadır. Evvela program, Ocak 1980 başında Türkiye'nin ekonomik durumuna kanımcıca tam teşhisi koyamamıştır. 1980 yılına Türkiye, tasarruf hareketleri, yatırımları tamamen durmuş, harcamaları hızla artan ve çeşitli darboğazları olan bir ekonomi ile girmişti. Bu şartlar altında ekonomide çok köklü bir yeniden yöneliş gerekiyor idi. Özel kesimde tasarruf hareketini ve yatırımları canlandırmak hemen erişilebilecek bir sonuç olmadığına göre, kamu kesiminde çok zorunlu biçimde tüketim harcamalarını kısmak, yatırımlara yönelebilecek fon yaratmak ve o fonların yardımı ile ekonomide talep noksanlığından dolayı düşmeğe başlayan üretimi teşvik etmek gerekiyor idi. 1980 programının en büyük zaafı bu noktada olmuştur. 1980 programında, yatırımları artırmak, tasarrufları yükseltmek, tüketimi kısmak için en büyük alet olan bütçe kuralında hemen hiç bir şey yapılmamıştır. 1980 Bütçesi, alışılmış klasik kalıplar içerisinde kalmış bir bütçedir. Gerçi 1980 Ocak programında KİT'ler kesimin-

de fiyat ayarlamaları yapılmıştır. Kaynak yaratılmağa çalışılmıştır. Fakat orada kalınmış, oradan öteye gidilememiştir. Esas sıkıntı ise bundan sonra başlamıştır.

Biz 1980 programını, getirdiği bazı yeni fikirler bakımından yılbaşında teşvike değer bulmuş idik. Ekonomiyi, piyasa ekonomisinin kurallarına göre yönetmek fikri hepimiz tarafından savunuluyor idi. Bu fikri getirdikleri için, dış ödemeler alanın-

Kemal KURDAŞ

da da ciddi yüksek oranda bir devalüasyon yaptıkları için, başlangıçta programı olumlu bulmuştum. Fakat ondan sonra 1980 programının bence düşüş dönemi başlamıştır. 1980 programı, başlangıçta getirdiği fikirler, aldığı iyi kötü tedbirlerden sonra tam bir aşağı iniş yoluna girmiştir. Kamu kesiminde tüketim harcamalarındaki yükselişi sınırlıyacak, azaltacak hiçbir hareket yapılmamıştır. Aslında vergi reformu niteliğinde olmayan bir vergi paketi getirilmiş, fakat o da yasama organında takılmıştır. Bunun yanında çok büyük ölçüde, bu yıl da 300 bin dolayına varan yeni

bir memur kitlesi devletin sırtına yüklenmiştir. KİT'ler sektöründe, toplu sözleşmelerde eski savurganlık devam etmiştir. Hele erken seçim hedefi de ortaya çıktıktan sonra devlet politikası, tamamen eski savurgan, fırsatçı (oportünist) hüviyetine geri dönmüştür. Bu oportünizm özellikle tarım ürünleri fiyatlarında görüldü. 12 Eylül hareketi, 12 Nisan'da olsa idi, Türkiye'nin ekonomik gidişini, enflasyon açısından hiç olmazsa çok büyük ölçüde dengelemek imkânı olurdu. Tarım ürünlerinde bütün ihtiyat, bütün kısıtlama elden bırakıldı. Yılbaşında yapılan devalüasyondan sonra, ümidimiz, eski tip sun'i döviz kuru politikasının terkedileceği, döviz kurunun piyasa kurallarına göre belirlenmesine imkân verileceği, ekonomideki enflasyon temayülünün döviz kurunu kısa sürede fazla değerlenmiş duruma getirmesine müsaade edilmeyeceği şeklinde idi. O da yapılmadı. Döviz kuru enflasyon oranının hep gerisinde tereddütlerle parça parça ayarlandı. İhracatçı döviz kazanan sektör açısından, Ocak ayındaki döviz kuruna kıyasla bugünkü döviz kurunda büyük bir düşüş vardır. O zaman bir dolar 70 lira idi. O zamandan bu zamana fiyatlar % 70 oranında arttı. Bugün ihracatçının eline 84 lira geçiyor bir dolarla. Bir doların karşılığı Türk lirası satınalma gücünü büyük ölçüde kaybetmiştir. Bu şartlar altında dış ödemeler kesiminde, dışsatımların durulması veya beklenen canlanmayı gösterememesi, buna karşılık ithalatın çok canlı olması, hayret edilecek bir gelişme değildir.

Özet olarak şu söylenebilir. 1980 Ocak İstikrar Paketi parlamentoda güçlü olmayan bir azınlık hükümetinin programı idi. Bu açıdan daha başlangıcında bir takım boşluklar ve zaafarla malul bulunuyordu. Buna karşılık program, bir azınlık hükümetinden beklenebilecek bazı cesur tedbirleri de ihtiva ediyordu. 1980

Ocak Programı'nın gerçek zaafı ve hüviyeti uygulamada ortaya çıkmıştır. Bu program özellikle Nisan ayından itibaren beliren uygulamaları ile eski tip bir ekonomik politikaya dönüşmüş ve bunun doğal sonuçları da şimdi bütünü ile ortaya çıkmıştır. Bu hataların faturası önümüzdeki aylarda ödenecektir. Şunu sorabilirsiniz: «Peki son derece başarılı bir program olduğunu hem yürütücüleri hem de dış kuruluşlar söylüyor. Ona karşı cevabınız ne?» «Şeyhin kerameti kendinden menkul.» derim. Mevcut rakamlar, başarıyı göstermiyor.

AKGÜÇ — Sayın Kazgan, 1980

Ocak programının bir genel değerlendirilmesini de sizden rica edeyim. Başlangıcından itibaren bu program başarı şansı taşıyor mu idi? Bu nokta üzerinde de özellikle görüşlerinizi rica edeceğim.

bir darlık ekonomisinde
piyasa ekonomisi
koşulları geçerli
olabilir mi?

KAZGAN — Ocak programı, hem piyasa ekonomisini gerçekleştirecek, hem enflasyonu yavaşlatacak, hem ihracatı artıracak, tasarrufu teşvik edecek bir kararlar bütünü olarak kamuoyuna takdim edildi. Şimdi elde var olan rakamlar, son 10 aylık dönem itibarıyla bu amaçlardan hiç biri gerçekleşmediği gibi, Türkiye'nin reel gelir kayıplarına uğramaya başladığını da ortaya koyuyor. Rakamlara bakarak programdan beklenen hiçbir sonuçun gerçekleşmediği kolayca söylenebilir. Şimdi programın şansı üzerinde durmak istiyorum. Program, 1980 Ocagında Türkiye'de enflasyon hızı % 80'e vardığı bir dönemde uygulanmaya kondu. Ayrıca unutulmaması gereken bir olay da, 1978-1979 yıllarında petrol fiyatlarında yeni bir

artış olduğu, içinde bulunduğumuz yılda da İran-İrak Savaşı'nın petrol sorunlarına yeni boyut eklediği ve bütün dünyada, özellikle Batı dünyasında bir genel ekonomik durgunluğun da bulunması... Program, böyle bir dünya konjonktürü ve böyle bir iç konjonktür içinde, yani fevkalade şiddetlenmiş bir enflasyon ortamında, dünya ekonomisinin durgunluğa gittiği bir dönemde, ihracatı artırmak gibi bir hedefi getiriyor. Bu olabilir miydi? Başarı şansı ne idi?

Öncelikle şu piyasa ekonomisi koşullarının gerçekleşmesi olayına değinmek istiyorum. Çünkü iktisatçılarımızdan pek çoğu, bu programı övdükleri zaman başta: «Bu program piyasa ekonomisi koşullarını gerçekleştirecek. Kamu müdahaleciliğini ortadan kaldırıyor.» şeklinde bir savla ortaya çıktılar. Benim bildiğim, piyasa ekonomisi koşulları bir darlık ekonomisinde geçemez. Nobel İktisat Ödülü almış ünlü bir iktisatçı K. Arrow, bir ekonomik makalesinde diyor ki: «Serbest piyasa düzeninin tam rekabet koşulları, bolluk ekonomisi için geçerlidir. Darlık ekonomisine girdiğiniz zaman, darlık ekonomisinin öyle bekleyişleri, öyle bir dinamik büyümesi vardır ki, böyle bir ekonomide, piyasa ekonomisinin rasyonel kaynak dağılımını gerçekleştirme hesaplamaları yapma, buna göre optimal kaynak dağılımını ortaya çıkartma durumu söz konusu olamaz.» Şimdi Türkiye bu darlık ekonomisi koşullarını en yoğun biçimde yaşıyor. Türkiye'de dar olmayan aşağı yukarı hiçbir şey yok. Bu kadar süreklilik darlıklar içerisinde olan bir ekonomide piyasa ekonomisi koşullarını, bir takım parasal düzenlemelerle gerçekleştirmek söz konusu olamaz. Çünkü piyasa ekonomisi koşulları, darlık ekonomisine özgü olan süreçlerle bağdaşabilir nitelikte değildir. Niçin Batı ülkeleri % 5 - % 6 oranındaki enflasyondan korkuyor? Çünkü o düzeyde bir enflasyon bile ekonomideki ras-

yonel hesaplamayı olanaksız hâle getiriyor. Bizde çift hanenin artık son rakamlarına varmış olan enflasyon hızları ile böyle düzenlemelere gidildiği zaman, bir kere piyasa ekonomisi koşulları zaten gerçekleşmezdi; ben başlangıçtan itibaren böyle bir sonuç beklemiyordum. Ayrıca KİT zamları ile de piyasa ekonomisi koşullarının gerçekleşmesini hiç beklemiyorum. Çünkü KİT'ler, rekabet

Prof. Dr. Gülten KAZGAN

düzeni dışında üretim yaptıkları için bunların fiyat ayarlamaları monopol şartları altında zararlarını kapatsa dahi, piyasa ekonomisi koşullarını gerçekleştirmek demek değildir bu. Çünkü gizli işsizler ordusunun bunlar içinde beslenmesi durumu devam etmektedir.

Devalüasyona gelince... Devalüasyonun kendi içinde yarattığı bir ivme var. Yapılan her devalüasyonu izleyen fiyat artışları ortaya çıkıyor. Şimdi yaşadığımız süreç içinde bir şeyi daha öğrenmeğe başlıyoruz, ekonomist olarak. Türkiye, böyle 1958'lerdeki gibi 1970'deki gibi uzun süre devalüasyon yapmadan ekonomiyi dar-

boğaza soktuğunda, yüksek oranlı bir devalüasyonun gerekli olduğu ve olumlu sonuçlar vereceği kesindi. Ama bugünkü gibi sürekli enflasyon devalüasyon sarmalı içinde aynı olumlu sonucu almak olanağı artık ortadan kalkıyor. Bunun başlıca nedeni de şu : Durgunluk koşulları altındaki bir dünyada yeni ihraç mallarını, yeni piyasalara sürme olanağı oldukça kısıtlanmış demektir. Bir kere dış dünyadan yansıyan olumsuz bir durum var. Bu dünya koşullarında devalüasyondan çok büyük yarar beklemek mümkün değil. İkincisi, devalüasyonun yarattığı enflasyon süreci varki, bu devalüasyondan beklenen sonucu sonunda ortadan kaldırıyor. Olan şu: Devalüasyonu yapıyoruz. Devalüasyonu yaptığımız anda nispi fiyatları dış ticaret sektörü lehine döndürmüş oluyoruz. Fakat onu izleyen iç piyasa fiyat artışı, kısa sürede bu nispi fiyat değişmesini maskeleyer ve yeni bir devalüasyon yapma gereği doğuyor. Şimdi buradan acaba şöyle bir sonuç çıkarmak mümkün değil mi? Reel koşullar, nispi fiyatları belirlediğine göre, dış ticaret sektörü lehine olması gereken nispi fiyatları biz devalüasyon gibi bir parasal ayarlama ile sürekli olarak gerçekleştirebilir miyiz? Anlaşılan gerçekleştiremiyoruz.

KURDAŞ — Serbest bırakmıyorsunuz ki, gerçekleştirmek için.

KAZGAN — Onu söylemek biraz zor. Çünkü serbest bıraktığımız anda bunun ortaya çıkaracağı enflasyon sürecinin ne olacağını da bilemiyoruz. Bir dalgalı kur sistemine geçtiğimiz zaman Türk parasının değerinin yükselmesini beklemiyoruz. Nasıl olsa düşecek. Paranın her düşüşünü izleyen yeni bir fiyat artışı. Bu fiyat artışını izleyen yeni bir para düşüşü. Dış ticaret sektörü lehine sürekli bir nispi fiyat değişmesini kolay kolay gerçekleştiremiyor böyle bir parasal önlem. Bunun gerisinde bir ta-

kim reel etkenler yatıyor. Bu reel etkenleri biz başka biçimlerde etkiliyemedikçe, Türk ekonomisini böyle bir parasal işlemle dışa dönük ekonomi haline getiremeyiz. Şunu vurgulamak istiyorum : Bu demek değildir ki Türkiye, gerçek dışı döviz kurları uygulasin. Ama gerçek dışı döviz kuru uygulamadığımız zaman da, Türk ekonomisini dış dünyaya yönelik bir ekonomi haline getiremiyoruz. Çünkü reel bir takım etkenler vardır ki geride, bunlar dış ticaret sektörü lehine nispi fiyat değişmesini engelliyor. Bunun için devalüasyondan, büyük ihracat artışı, dış ödemeler dengesinin düzelmesini beklemek zaten söz konusu olamıyor. Sanıyorum ki herşeye rağmen bu programın yaptığı bir takım marjinal iyileşmeler de yok değil. Örneğin, 1 Temmuz'da yürürlüğe konulan faiz kararnameşi hiç olmazsa vadeli mevduat lehine bir artış sağlamıştır. Hiç olmazsa ölü bir takım servet kalemlerini bankacılık sistemine kanalize ederek bunlara canlılık kazandırmıştır. Tüketime, verimsiz alanlara giden tasarrufların bir bölümü, mali varlıklara doğru yönlendirilmiştir. Buna karşın kamu kesiminde finansman dengesi kurulamamış, gelir dağılımı daha da bozulmuş, hizmetler kesiminin, milli gelir içindeki payı kısa sürede % 29'dan % 45'e yükselmiş, dış ödemelerdeki açık büyümüş, enflasyon hızı geçen yılki düzeyin üstüne çıkmış, milli gelir reel olarak azalmıştır. Marjinal iyileşmeler ağır bir maliyet karşılığı sağlanabilmiş, temel sorunlara çözüm getirilememiştir.

KURDAŞ — Serbest fiyat mekanizmasının istikrar içinde gelişen bir ekonomi modeline uygun olduğu, bu model içinde çok verimli sonuçlar verdiği doğru. Enflasyon aslında bir piyasa ekonomisi için hastalıktır. Türkiye'de bu hastalık koma derecesindedir. Tabii komada piyasa ekonomisinin kurallarının hiç biri beklenen sağlıklı işlemiyor. Fakat bunun alter-

natifi benim kanımca bu mekanizmalardan uzaklaşmak değildir.

KAZGAN — Hayır değil.

enflasyonun kaynağı devalüasyon mu, yoksa başka etmenler mi var?

KURDAŞ — Bu enflasyon döneminde, enflasyon doğuran faktörler bir tarafından kontrol edilmek istenirken, fiyat mekanizmasının iç ve dış dengeleri ayarlamasına müsaade edilmelidir. Enflasyon ortamı olan bir ekonomide fiyatlara, faize, döviz kuruna müdahale edildiğinde bu defa enflasyonun zararları yanında, ekonomide bu müdahalelerden doğan çok büyük çarpıklıklar da ortaya çıkıyor. Ocak programındaki hata, piyasa kurallarına dönüş, bu sistem içinde o mekanizmaların yardımcı ile iç ve dış dengeleri tutturmak fikri değil, kanımca bu fikrin tam uygulanmamış olmasıdır. Bu program içinde ne yapıldı piyasa ekonomisine dönüş açısından? 1978-1979'da fiyatlara yapılan polisiye müdahalelerden vaz geçildi. İç ekonomide fiyatlar bir ölçüde serbest bırakıldı, fakat hâlâ müdahale edilen fiyatlar da var? Zaman zaman fiyat kararnameşeri çıkarılıyor, Ama hiç olmazsa fiyatlar büyük ölçüde serbest bırakıldı. Bence programın lehine söylenebilecek olan Türk ekonomisine büyük rahatlık getirmelidir. Polisiye tedbirlerle kontrol edilemeyen ve hiçbir zaman da edilemeyecek olan fiyatlar normal düzeyini buldu. Üretim, talep arasında nispi bir denge kuruldu. Ama onun dışında, meselâ döviz kurunda bir piyasa ekonomisinin mantığına gidilmedi. İdarî bir kararla döviz kuru tespit edildi başlangıçta, o tespitde de bir kısım ithalat ucuz dövizle tabii tutuldu ve bir kısım ihracattan da tamamen keyfi vergiler alındı. Hemen hemen her tarımsal ürünün ihraca-

tında fiilen ayrı kur uyguluyor devlet. Bunun dışında ekonomide enflasyon yürüdüğü halde, o döviz kurları olduğu yerde kaldı. 1980'de ekonomideki enflasyonun kaynağını, ben- ce 1980 Ocak devalüasyonuna bağlamak çok büyük hata olur. Devalüasyon olduğu için mi bu devre devlet 300 bine yakın yeni memur aldı? Devalüasyon olduğu için mi bütçe ödeneklerini 8 ay da 267 milyar artırdı? Tarım ürün fiyatlarının Merkez Bankası finansmanına götüreceği biçimde bu kadar aşırı tespitinin devalüasyonla ne ilgisi var?

Türkiye bu yıl hiç devalüasyon yapmasaydı, dışardan 5 milyar dolar borçlansaydı ve sun'i kuru devam ettirseydi, Türk ekonomisinde gene fiyat yükselişleri çok belirgin biçimde olacaktı. Çünkü Merkez Bankası bilançosuna baktığımız zaman faciayı orada görüyoruz. Merkez Bankası iç varlıklarında 10 aylık dönemde % 70 - % 75 oranında bir artış olmuş ki bu benim hatırlayabildiğim dönemde, Merkez Bankası iç varlıklarında oransal olarak en büyük artıştır. Bir istikrar programı iddiaları içinde bu denli büyük artış olmuştur. Tabii böyle bir sistemde ekonomi hastadır ve piyasa ekonomisinin kuralları sağlıklı işleyemez. Klasik iktisatta, faiz yatırımların marjinal verimine göre belirlenir, denir. Böyle bir ekonomide faiz oranının, tabii, enflasyon oranı artı fon kullanımının marjinal verimine göre belirlenmesi gerekir. Enflasyonu kapsamayan bir faiz reel bir faiz değildir. Hızlı enflasyon dönemlerinde mekanizmalar işleyemez. Doğrudur. Ama bizde enflasyonu müstakil olarak yaratan büyük hatalar var. Bu hatalara karşı, geçmişte olduğu gibi, piyasa mekanizmasının işlemesine müsaade edilmezse, o zaman ekonomi hem enflasyon içinde hem de muazzam çarpıklıklar içinde kalıyor. 1980 Ocak programının asgari savunulacak tarafı veya benim hâlâ savunduğum tarafı, piyasa ekonomisi-

ne dönüş fikrini getirmiş olmasıdır. Serbest piyasa mekanizmasının, ekonominin makro dengelemlerini kurmaya ve ekonominin bünyesini aşırı çarpıklıklardan kurtamaya yardım edeceği kesindir.

KAZGAN — Piyasa ekonomisinin mükemmel işlediği zaman, kaynakları dağıtmakta en etkin mekanizma olduğunu kimse tartışmıyor. Fakat burada tartışılan şu: 1980 Ocak programı yürürlüğe konduğu zaman Türkiye'de böyle bir piyasa ekonomisi koşulu yaratılabilir miydi? Vurgulamak istediğim şu: «Yaratılamazdı.» Yaratılamamasının nedenini de bir noktada belirteyim. Çünkü perdenin gerisinde bir takım reel etkenler var. Tartışmalarımızda şimdiye kadar değinmediğimiz bir nokta daha var. O da şu: Kamu kendi gelirlerini artırmak için gerekli vergi önlemlerini getiremedi. Toplumda bugün gelirlerin çok büyük bölümünü ele geçirip, vergi ödemeyen bir kesit var. Bunu da bilmeyen kalmadı. Bu kesitin gelir kaçığının önlenmesi için hiçbir ciddi girişim olmazsa, kamu, kendi yarattığı finansman: tekrar fon olarak kendi ele geçiremez duruma geliyor. Burada devleti devamlı para bastığı için yermek durumunda kalıyoruz ki doğrudur. Fakat devlet niçin para basmak durumunda kalıyor? Çünkü fon akımlarında şöyle bir kesiklik ortaya çıkıyor. Devlet parayı basıyor, basılan para sonucu fiyatlar artıyor. Genel fiyat seviyesi yükselmesiyle birlikte nakdi gelirler artıyor. Bu nakdi gelir artışının büyük kısmını ele geçiren toplum kesitlerinden devlet yeter ölçüde vergi alamadığı için, tekrar para basmak zorunda kalıyor. DPT'nin yaptığı fonksiyonel gelir bölüşümü değişmesi rakamları doğru ise, 1976-1979 döneminde Türk ekonomisinde fonksiyonel gelir bölüşümü, hizmetler dediğimiz bir kesimin lehine değişiyor. Bu kesimin milli gelirdeki payı % 29'dan % 45'e çıkıyor. Böyle dramatik bir gelir bölüşümü

değişmesi var. Bu kesitin çalıştırdığı insan sayısı da artmadığına göre, kişi başına ortalama gelirin düştüğü bir süreçte, reel olarak gelirini artırabilen bir kesit söz konusu. Tasarruf edebilecek bir kesit bu. Ne kendisinin bu tasarrufu yarattığı, ne de devletin, tasarruf kapasitesi artan bu kesitten vergi alabildiği bir süreçte, kamu sürekli fon sızıntısı sonucunda bir enflasyon kaynağı haline geliyor. Böyle reel yapısal bir koşul altında Türkiye'de 1980 Ocak niteliğindeki herhangi bir istikrar programı ile piyasa ekonomisi kurulamaz. Piyasa ekonomisi bir darlık ekonomisinde olmaz. Devlet enflasyon kaynağı haline geldiği sürece de Türkiye'de darlık ekonomisi devam edecektir.

KURDAŞ — Kurulamazdan ziyade, sağlıklı işleyemez demek daha doğru olur. Siz gerekli tedbirleri almazsanız, evet, piyasa ekonomisi sağlıklı işleyemez.

KAZGAN — Daha kötüsü olur.

KURDAŞ — Piyasa ekonomisinde bu hataları yaptığımız zaman; fiyatların yükselmesine müsaade etmezseniz, bütün üretim sektörünü de öldürürsünüz.

KAZGAN — Ben şunu diyorum. 1980 Ocak önlemleri alındığı zaman da bugünden daha iyi sonuçlar bekliyeyordum.

serbest dalgalanan kur sistemi ve gelişmekte olan ülkeler

AKGÜÇ — Şu tartışmanın gündeme getirilmesi yararlı olacak galiba. Serbest dalgalanan kur sistemi gelişmekte olan ülkelerin hakikaten lehine mi, değil mi? Serbestçe dalgalanan kur sistemi teoricte çok tartışılan bir konu... Ayarlanabilen sabit kur sistemi olarak nitelendirilebile-

cek Bretton Woods sisteminin çöküşünden sonra dünya ülkeleri genellikle 1973 yılından itibaren serbestçe dalgalanan kur sistemini veya onun denetimli, gözetimli olarak ifade edilen çeşitmelerini uygulamaya başladılar. Dünya ticareti, sermaye hareketleri, dış ödemelerde denge açılarından, alınan sonuçlar olumlu değil; sistemin gelişmekte olan ülkelerin içine düştüğü bunalımlar bakımından son derece kötü sonuçlar verdiği rakamsal olarak ortaya konuluyor. Teorik tartışma bir tarafa bırakılarak fiili sonuçlara bakılmalı.

KURDAŞ — Peki döviz kurunu kim tespit etsin? Ankara'daki bürokrat mı tespit etsin; yoksa değişen koşullara göre piyasanın iç etmenleri mi tespit etsin?

AKGÜÇ — Dünyadaki uygulama benim bildiğim kadarı ile, serbest dalgalanan döviz kuru sistemini benimseyen ülkelerin çoğunluğunda, merkez bankalarının belli sınırlar içerisinde kurun oluşumuna müdahale etmeleri yönünde... Dalgalı kur sisteminde amaç, zannediyorumki kurun her an, her gün büyük dalgalanmalar göstermesi değildir. Esnek kur politikası benimsemiş olsa bile, o kuru belli sınırlar içerisinde koruyacak para, maliye ve diğer politikaları izlemek gerekir. 1980 programında gördüğüm en büyük aksaklık, aslında döviz kurunun yüksek oranda hemen ayarlanması değildir. Döviz kurunu 1 dolar = 70 TL. olarak belirledikten sonra kuru o düzeyde tutabilecek para ve maliye politikalarının izlenmesidir. Eğer o politikaları izlemezseniz ve dövizde serbestçe dalgalanmaya bırakarsanız, kurun nerelere kadar gidebileceğini kestiremezsiniz. Paranın dış değerinin devamlı olarak düşüşünün etkisi şu oluyor: Türkiye gibi sanayii, ithalata bağlı bir ülkede ithal girdileri derhal pahalaniyor devalüasyon neticesinde. Devalüasyonun tarım sektörüne de yansımama-

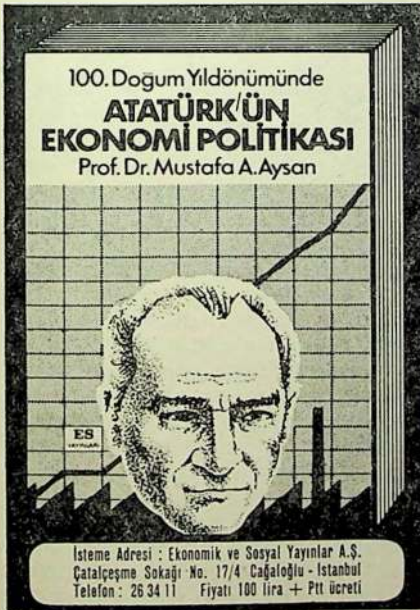
sı düşünülemez. Tarım sektörü dış satım yapan bir sektör, devalüasyon dolayısıyla artan kurdan payını almak istiyor. Ayrıca bu sektör de ithal girdileri kullanıyor. Bu nedenle devalüasyondan sonra tarım ürünleri fiyatlarında yükselme olması doğaldır. Aksi bir sav, gerçekçi olmuyor. Bir yandan tarım ve sanayi ürünlerinin fiyatlarının yükselişi, diğer yandan devalüasyonun yarattığı psikolojik etki dolayısıyla ücret talepleri derhal başlıyor. Şunu söylemek istiyorum, sınai maliyetlerdeki yükselişin yanı sıra tarım kesiminin fiyatlarını ve ücret taleplerini de tutamıyorsanız, büyük oranlı devalüasyondan sonra. Bu ister istemez ekonomide bir enflasyon - devalüasyon sarmalına yol açıyor. Serbestçe dalgalanan kur sisteminin petrolü olmayan gelişmekte olan ülkeleri kısır bir döngünün içine ittiğini iktisatçıların büyük bir kısmı görmeğe ve ifade etmeye başladı. O itibarla yapılacak şey bence, kuru tespit edip o kuru

belirli sınırlar içinde uzunca bir süre koruyabilecek bir ekonomi politikası izlemektir. Bunun uygulanmasının, söylendiği kadar kolay olmadığını da biliyorum.

KURDAŞ — İzlememişseniz ne yapılabilir? Alternatifinizi söyleyin. İzlerseniz çok iyi olur, birlikteyiz. Suni olmayan, ekonomiyi de dengeye getirecek bir kur tespit edeceksiniz; bu kuru, para politikası ile, bütçe politikası ile, bütün ekonomik politika aletleriyle destekleyecek tedbirleri alacaksınız. Çok iyi. Hepimiz ellerimizi kaldırırız. Ama alamadınız bu tedbiri, alamıyorsunuz. Alternatifi nedir? Döviz kurunu orada tutmak, dış ticareti tam bir darboğaza götürerek, dışarıya sorumsuz borçlanmak mı? Yoksa döviz kurunu bu gelişmeyi yansıtabilecek düzeylere sürmek mi? İdari kararlarla da mütemadiyen döviz kurunu yukarıya doğru itersiniz veya bunu piyasa mekanizmasına bırakırsınız. Türkiye son 30 yıldır hiçbir zaman döviz kurunu, yaptığı hataların dışı yansımaları önleyecek biçimde ayarlama becerisini gösteremedi. Alternatif bence, hiç olmazsa piyasa kendi düzenlemesini yapsın, demektir.

AKGÜÇ — Bence, alternatif yok bu konuda, tek politika var. O da şu: Koruyabileceğimizi tahmin ettiğimiz bir döviz kuru tespit edip o döviz kurunu bütün politikalarınızla belirli sınırlar içinde tutmağa gayret etmek. Çünkü demin ortaya konan iki seçenek de bizi açmaz götürecektir. Bir tarafta yapay bir sabit kurun doğuracağı sakinliği ya da güzel belirttiniz; diğer yanda ise bırakılan döviz kurunun yol açacağı devalüasyon - enflasyon kısır döngüsü... Bu nedenle ben seçenek görmüyorum.

KURDAŞ — Ekonomide fiyat kontrollerini kaldırıp, fiyatların ekonomideki arz-talebe göre belirlenmesini öngören fikre karşı da bu görüşünüz ileri sürülemez mi? Aynı argü-

man tabii faize karşı da ileri sürülebilir. «Ekonomide enflasyon ortamını önleyin. O zaman faizi sabit tutmanın bir sakıncası yok.» Gerçi Atatürk döneminde faiz sabit tutulmuş; ama o 18 yıl'da Türkiye'de fiyatlar hiç yükselmemiş, reel faiz korunmuş. Ama yıllık enflasyon % 30-40 iken faizi sabit tutmak bütün tasarruf hareketini baltalıyor, tasarrufların yönelmesini baltalıyor. Alternatif ne? Ekonomide istikrarı sağlayacak tedbiri alamıyorsanız, o zaman her türlü fiyatı serbest bırakmaktır.

AKGÜÇ — Ben ille de istikrar sağlayıcı tedbirler alınсын diyorum. Diğerlerini çıkış yolu olarak göremiyorum. Buyurun Sayın İlkin. Sizden de Ocak programının genel bir değerlendirilmesini rica edeceğim.

gemi yanlış yol tutmuşsa rotayı düzeltmek gerek

İLKİN — Ben de genel değerlendirme içinde belki aynı konulara gireceğim. Bence Türk ekonomisi 1980'de nereye geldi? Önce bu konu üzerinde durmamız gerekir. 25 Ocak kararlarını aldığımızı göre, Türkiye ekonomisinin 1980'deki durumunu dikkate almamız lazım. Gelişen ekonomiler günümüzde hızlı bir büyüme içinde bulunuyor. Dikkat edersek 1950 den bu yana Türkiye'de eskiye kıyasla hızlı bir ilerleme var. Tıpkı bir vapurun hızlı gitmesi gibi. Ancak bu gidişte bazı rota sapmaları oluyor. Kanımca Türkiye 1960'lara rota bozukluğu ile geldi. 1970'e doğru rota düzeltilemedi. Özellikle 1980'de iyice rotamız bozuldu. Şu halde 1980'de hatta 1980'e gelmeden IV üncü Beş Yıllık plan hazırlanma dönemi olan 1977 - 1978 yıllarında Türkiye'nin aslında hızını kesip, rotasındaki bu sapmaları, nerelerde yanlışlık yaptığını iyi bir değerlendirmeğe tabi tutması gerekirdi. Fakat bu yapılmadı. Yapı-

lamamasını, o günkü hükümetlerin siyasal yapısından kaynaklanan durum olarak düşünebiliriz. Türkiye, dupda rotayı düzeltmek yönünde zaman kaybetmemek için bozuk da olsa aynı rotada ilerlemeyi öğledi. Bu tabii siyasal bir tercihti. Buna karşı bir şey söylemek mümkün değil. Ama bu rotayı düzeltmediğimiz zaman da, bu tartışmalar devam edecek. Yanlış bir rotada ekonomi gittiği zaman; enflasyon olursa, «devalüasyon yapalım» diyenler hak kazanacak; devalüasyon yapılsa, «enflasyon hızlanacak devalüasyon yapmıyalım» diyenler hak kazanacak; yanlış rota üzerindeki bir ekonomide aşağı yukarı her fikir meselenin doğru bir tarafını gündeme getirebilecek. O bakımdan ben müsaade ederseniz, bu tartışmalara girmeden önce, Türkiye'nin özellikle 1978 - 1980 dönemi içinde geldiği nokta üzerinde durmak istiyorum.

Türkiye hakikaten sanayileşme sürecinde belirli bir noktaya geldi. İster iç ekonomik süreçteki plan yanlışlarından, ister plan uygulamasından kaynaklansın, ekonomide hastalığın olduğunu sokaktaki adamın dahi hissettiği bir ortama geldik. Fiyatlar hızlı artıyor, mal yoktu. Bu, ekonomide bozukluk var demektir. Bu bozukluğu gidermek, diğer bir deyişle rotayı düzeltmek için Türkiye'nin her konuda belirli önlemleri alması lazım geliyordu. Bunlar iki büyük ana grup olarak, parasal etkenler ve reel etkenler üzerinde düzeltici bir politika izlemesi gerekiyordu. Fakat 70'li yılların sonlarında, ister koalisyonların yapısı, ister meclis aritmetiğinin yasaları çıkaramama durumu, bu köklü önlemlerin yahut önlemler paketinin hepsini masa üzerine getiremedi. C.H.P. hükümeti döneminde önlemler paketi geldi; fakat kimseyi tatmin etmedi. «Dahası var mı?» diyerek arkası beklenince, gene paketten birşey çıkmadı. Gerçek bir önlemler paketi ortaya getirilemedi. Nedenlerini tar-

tışmıyorum. O günkü siyasal ortam, yasaların çıkmayışı veya değerlendirmedeki yanlışlıklar hepsi bir neden. 1970'lerin sonu, ayrıca 1950'lerin ve 1960'ların sonundan çok farklı... 1950 ve 1960'larda iç ekonomideki bozuklukları düzeltmek daha kolay oldu. Çünkü o dönemlerde dünya ekonomilerinde büyük değişimler, büyük problemler görülüyordu. Oysa 1970'li yıllarda petrol fiyatlarında artış ve buna bağlı diğer etkenler dünya eko-

Prof. Dr. Akın İLKİN

nomisinde de, gelişmiş ekonomilerde büyük krizlerin ortaya çıkmasına neden oldu. Ekonomik problemler yavaşladı.

Gelişmiş ekonomilere baktığımız zaman, 1974-1975 yıllarında, ekonomi politikalarında, bu değişen dünya ekonomik koşullarına uygun yeni bir takım önlemleri gündeme getirdiler. Oysa bunların Türkiye'nin izlediği politikalara yansımaları olmadı. Biz 1970 başlarındaki ekonomik durumumuzun gelecek yıllarda da süreceğini zannettik. Sadece hastalığı geciktirici bir takım vitaminler aldık. Örneğin bu DÇM hesapları, yeni dış borçlar gibi...

Bu yapay ilaçlarla biz ekonominin dünya ekonomisindeki değişme koşullarına uyumunu sağlayamadık. Bir yandan Türk ekonomisinde gelişmenin ortaya çıkardığı ekonomik problemler arttı; diğer yandan İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra rastlanmayan dünya ekonomisinde büyük problemler ortaya çıktı. Şimdi bu iki problem bir araya gelince, Türkiye'nin artık bence 24 Ocak 1980 kararları ile veya başka bir önlem paketi ile bunların üstesinden gelmesi olanaksızdı. Bir iktisatçı olarak, 24 Ocak 1980 kararları ile Türkiye'nin kurtulması, yahut Türkiye'nin bu sorunlarına çözüm bulmasına evet diyebilmek kanımca bir hayaldi. Kanımca Türkiye'nin son üç yıldır gerek iç ekonomi gerek dış dünyadaki sorunların ortaya koyduğu yeni bir olayın değerlendirmesini yapması gerekirdi. Bu yapılmadı. Bu nedenle 24 Ocak 1980 kararları, belki bu hastalığın belirli bir yerine bir ilaç niteliğinde oldu. Kararların iyi veya kötü sonuçları oldu. Bir kere mal darlığı ortadan kalktı. Hiç olmazsa psikolojik olarak rahatladık. Kuyruklar kalktı veya büyük ölçüde azaldı. KİT'lere yapılan zamlar ikili fiyatları önledi. Ve bu nedenle ortaya çıkan büyük kârlar, rantlar, ortadan kaldırılabildi. Demek istediğim şu: 1980 Ocak kararları, hastalığın büyük sorunlarının bazı kısımlarına çözüm getirdi. Getirmesi de doğal. Yalnız bunlar yeterli mi? Şüphesiz yeterli değil. Niye değil? Çünkü biz esas soruna, hastalığa çare bulmadık. Bir kere reel etkenleri hiç işletmedik. Ben bu konuda Sayın Kazgan'a katılıyorum. Buna geçiş ekonomisi dönemi yahutta rotayı düzeltme anı diyeyim, burada düzeltmeyi piyasaya bırakma ve parasal önlemleri tek başına alarak hastalığa çare bulmak kanımca yeterli değil. Gereksiz değil, ama yeterli de değil. Gerekli şart her zaman için yeterli şart olmayabilir. 1980 Ocak kararları, yeterli olmadı.

O halde biz gerekli şartları yerine getirirken, yeterli şartları da gündeme getirmemiz lazımdı. Bunu getiremedik. Niye getiremedik? Bunun siyasi nedenleri var. Örneğin, 24 Ocak 1980 kararları arasında yer alması gereken bir vergi yasasını gündeme getirmek lazımdı. Ama mevcut meclis aritmetiğine göre vergi yasalarının çıkmıyacağı da kesindi. O halde çıkması gereken bir vergi yasası ve bunun yanında birçok yasaların çıkarmıyacağı kesin olan bir ortamda 24 Ocak 1980 kararlarının, ekonomiyi hiç olmazsa 1970 başlarında Türk ekonomisindeki rahathına getirmesini düşünmek bence yersizdi. Kararların sonucunu görmek için 1980 yılı sonuna kadar beklemeğe gerek yoktu. Kanımca 24 Ocak 1980 akşamı da 1980'in sonunu kesinlikle görmemiz mümkündü. Neden? Çünkü aspirinle bu hastalığın tedavi edilmeyeceğini biliyoruz. Sayın Akgüç'ün ortaya koyduğu fiili sonuçlar da bu düşüncemizi kanıtlıyor. Enflasyon hızı konusunda belki iyimser olunabilir. 1978 - 1979 yıllarında yüksekti. 1980'lerde bunda bir yavaşlama; enflasyon oranında demiyorum, artış hızının oranında bir düşme oldu. 1978 - 1979 gibi gitse idik, 1980'de bundan çok daha büyük bir enflasyon hızı ile karşılaşır-dık. Kararlar bunu önledi. Bu yıl için enflasyon hızı yüksek olabilir; ama, tabii başka önlemler de alınır ve bu önlemlerle reel etmenler gündeme getirilebilirse, o zaman önümüzdeki yıllarda enflasyondaki artış eğiliminin düşeceğini söyleyebiliriz.

geçim, erken seçim ve ekonomik zorunluklar

KURDAŞ — Sayın İlkin'e birşey sorabilir miyim? Kanımca yorumunda Ocak programını uygulayanlara pek hayırhah davranıyor. Ocak programının bir takım kısıtlayıcı etmenlerle ortaya geldiği muhakkak. Bir

azınlık iktidarının programı idi o ve bu yüzden bir takım tedbirleri alamadı. Doğrudur. Bir vergi reformu yapamazdı. Zaten yapmayı teklif ettiği de bir reform niteliğinde değildi. Ama bu azınlık iktidarı devlete 200 bin - 300 bin yeni memur alarak bütçeye yeni yükler getirmek zorunda mıydı? Bu azınlık iktidarı, KİT'lerde bir taraftan fiyatları artırırken, diğer taraftan yeni aşırı yükler getiren toplu sözleşmeler imzalamak zorunda mıydı? Yine bu azınlık hükümeti, tarımsal ürünlerde makul düzeyde tutulabilecek zamları % 100 hatta daha yüksek oranlarda yapmak zorunda mıydı? Bazı tedbirleri alamayışının bir takım yasal sebepleri var, sıkıntıları var. Ama diğer taraftan da büyük bir siyasi oportünizm, fırsatçılık var. Sebebi de basit. Hepsi politikacı. Erken seçime gitmek istiyorlardı. Erken seçimin ekonomik politikasını bence Türkiye'ye zalimane bir biçimde uyguladılar. Merkez Bankası kredilerinin korkunç kabarması bunun sonucudur. Tarım ürünlerindeki zam, toplu sözleşmelere verilen tavizler, yeni memur alımları; hep aynı fırsatçı zihniyetin, politikanın uygulanmasıdır. 1980 Ocak programı ile ortaya konulan piyasa ekonomisine gitmek fikri aslında reddedilemez. Ama gittikten sonra onu sağlıklı yaşatacak tedbirleri alabilirlerdi. Bu tedbirlerin alınmasında, bir takım kısıntıları vardı. Ama diğer taraftan da kendilerinin getirdikleri bozukluklar, yaptıkları fahiş hatalar olmuştur. Bu nedenle ben doğrusu, Nisan ayından itibaren programı uygulayanlara kredi vermekte çok çekingen olmuşumdur. Sonuçlar da bunları gösteriyor.

İLKİN — Ben bir saplama yapayım. Dediğiniz doğrudur. Hem istikrar önlemleri getirilmek isteniyor, hem de buna tam ters düşen bir takım uygulamalar yapılıyor. Ben bunu siyasi oportünizm, fırsatçılığa

bağlamıyorum. Geçmişteki ekonomik yapı, siyasal yapı Türkiye'yi o noktalara getirdi ki, 1980'de Sayın Kurdaş'ın haklı olarak eleştirdiği hususların aksini yapabilmek bir azınlık iktidarı için mümkün değildi. Bunu siyasi bir fırsatçılık değil, bir mecburiyet olarak ben görüyorum. 1980'de iktidarda olan azınlık hükümeti, rotası bozulmuş bir ekonomide, rotayı düzeltmeye çalışırken, bozuk rotanın getirdiği sorunların karşısına çıkabilecek bir güçte de olamazdı. Bunu başka parti de kanımca yapamazdı. Nitekim Halk Partisi Hükümeti zamanında da yapılamadı. Ekonomik hayattaki bozukluklar, siyasal ortamdaki bozukluklar; iktidarlara, hangi partiden olursa olsun, yanlış kararlar almaya, uygulamaya zorluyor. Siyasi fırsatçılıktan değil, koşullar nedeniyle bu ortamın dışına çıkamazlardı.

KAZGAN — Efendim, şimdi Sayın İlkin çok önemli bir noktaya değindi. O da şu: Parti rasyonelliği ile Türkiye geneli rasyonelliğinin çatıştığı bir ortama girildiği...

İLKİN — Buradaki parti rasyonelliği tabii kısa dönemli rasyonellik. Çünkü demokrasinin de noktalandığı bir noktaya getirebilir siyasal partileri bu.

KAZGAN — Bu parti rasyoneli, bakınız bu ekonomik ortam içinde parti yararını artırmak için nasıl bir istihdam politikasına götürüyor. İşsizlik sürekli artmış, Avrupa emek piyasası tıkanmış, içerde yatırım hacmi düşmüş, yıllık nüfus artışı 1 milyon düzeyinde, işsizliğin faal nüfusun % 15'i gibi bir orana tımandığı bir dönemde, işsizlik sigortasının da olmadığı bir ekonomik yapıda, hangi siyasal parti iktidarda olursa olsun, iktidarda kalmak için bu işsizliğe bir çare bulmak zorundaydı. Gerçi AP'nin aldığı politik kararların gerisinde MHP'ye hatta MSP'ye bi-

raz ödün vermek vardı; ama onun daha gerisindeki temel neden çok yüksek işsizlikti. Bu durum devlet kesimini bir işsizlik sigortası sistemi haline dönüştürüyor. Tabii olması gereken bir şey.

KURDAŞ — Bu bir çıkmaz sokak. Böyle bir istihdam politikası izliyerek devletin kaynaklarını kuruttuk, yatırımlara kaynak bırakmadık. Tam bir kısır döngü içine girildi. Sayın Kazgan, bu alınan kişiler hiç olmazsa yararlı bir iş yapsalar.

AKGÜÇ — Bir üretim artışı sağlanabilse, o istihdam haklı görülebilir.

KURDAŞ — Türkiye'de korkunç bir toprak erozyonu ve ağaçlandırma sorunu var. İşe alınanlar tarasılama, ağaçlandırma, küçük sulama işlerinde kullanılsalar, arkadan çok kısa bir sürede üretim artışı gelecek. O zaman bunlara yapacağımız itiraz yok. Ama alınanların hepsi partili, militan veya imam hatip okulu mezunu oldukları için yararlı işlerde kullanılmıyorlar; bu şekilde alınan yüzbinleri bu toplum sonuna dek besli-yemez.

KAZGAN — Tamamen haklısınız. İşte siyasal etken o noktada giriyor. Çünkü bu siyasal etken karışmasaydı, bugün gizli işsiz durumunda bulunanların hemen tümü rahatça üretim için seferber edilebilirdi.

KURDAŞ — Siyasal etken 30 senedir böyle olumsuz işlemeseydi, Türkiye bugün dünyanın en ileri ekonomilerinden biri olabilirdi. 30 yıldır aynı hikâye tekrarlanıp duruyor.

durgun bir ekonomide
izlenecek politika

AKGÜÇ — Türkiye'de belki, bazı iktisatçıların enflasyon ve resesyon kelimelerinden türettikleri infesasyon

olayı var. Yani uzun süre devam eden bir enflasyondan sonra başlamış bir durgunluk. Enflasyonist bir politika izlene bile, hemen durgunluğu gidermeyeceğimiz bir ortama gelmişiz bugün Türkiye'de. Ayrıca kısıtlayıcı diğer etmenler var. Dış borçlarımız büyük ölçüde artmış; bu alanda hareket serbestimizi kaybetmişiz. Ekonomideki tüm dengeler, parasal ve reel dengeler bozulmuş. Böyle bir ekonomide şimdi nasıl bir politika izleyelim? Tasvir etmeye çalıştığımız böyle bir ekonomide «İzlenecek politika ne olmalıdır?» sorusu karşımıza çıkıyor.

KURDAŞ — Burada benim önerimin özeti şudur: Piyasa ekonomisinin ana mekanizmalarını işletmek; fakat Sayın Kazgan ve Sayın İkinci'nin de belirttikleri gibi bu mekanizmanın sağlıklı işlemesi için gerekli bütün tedbirleri de en üstün bir gayretle almaya çalışmak. Bu tedbirler ne olacak? Evvela hedeflerimizi tespit edelim. Mevcut sanayi kapasitemizi çalıştırmak istiyoruz. Aynı zamanda tasarrufları yükseltip yatırımları tekrar canlandırmak istiyoruz. Böylece hem istihdam sorununa bir çare getirelim hem de geleceğin kapasitelemini yaratalım. Türkiye ekonomisinin tüm sorunlarının temelinde yatan enflasyonu önlemek istiyoruz. Bu korkunç gelir dağılımı adaletsizliğinin daha da derinleşmesini istemiyoruz. Ve nihayet artık dış ödemelerimiz de bir dengeye ulaşıp dışarıya daha fazla borçlanmak istemiyoruz. Çünkü Türkiye bu sene dış borcunu % 15 artırdı. Elimizde OECD'nin raporu var. Önümüzdeki yıl için 4 milyar dolar daha borçlanmak istiyoruz. Bu tempo ile demekki üç sene sonra Türkiye'nin bugünkü dış borç seviyesi iki katına yükselecek. Yıllık ihracatının on katını aşmış dış borç yükü olan bir toplumun, ne dış ekonomide özgürlüğü olur, ne içte hareket serbestisi olur. O zaman böy-

le bir memlekete yalnız Batı Avrupa değil, dünyanın bütün memleketleri yalnız vize uygulamakla yetinmez, belki zincir vurmağa da kalkışır. Bu nedenle hedeflerimizin başında dış dengeyi kurmak, dış borçlanma düzeyini mümkün ise dondurmak ve hatta Türk ekonomisini dış borç ödeyebilecek bir kapasiteye ulaştırmak gelmelidir. Aslında ekonominin iç kalınması da artık dışardan yardım almamayı gerektiriyor. Her gelen dış yardım, bir ölçüde yerli üretimin yerini alıyor. Yerli üretim, istihdam, milli gelir üzerinde olumsuz etkiler yapıyor.

Şimdi sorunuza geliyorum. spesifik ne gibi tedbirler alınmalı? Sanayide mevcut kapasiteyi daha büyük ölçüde çalıştırmak, kapasite kullanım oranını artırmak için alınabilecek tedbirleri Ekim 1980 ayında Ankara'da yapılan eski Sanayi Bakanları toplantısında, ayrıntılı biçimde arzetmişim. Bu görüşlerim, önerilerim, Dergimizde ayrıca yayınlanacağından, burada tekrarlamak istemiyorum. Ancak burada bir noktayı özellikle vurgulamaktan kendimi alamıyorum. Dış alanda ben artık ihracatçı ile ithalatçı arasına devletin girmemesini istiyorum. Geçmişte biz hep ihracatçıdan, döviz kazanandan, devlet eliyle, yasa zoru ile dövizini gerçek değerinin altında aldık. Ve bu imkânları ithalatçı sektöre yedirdik. Türk ekonomisinin bugünkü çarpıklığında bu politikanın derin tesirleri vardır. Türkiye hiç bir zaman gerçek değerinde bir döviz kuru politikası izliemedi. Hele enflasyonist ortamda döviz kurları çok kısa sürede gerçekçi kurdan uzaklaştı. Son 30 yıldır izlenen kur politikası ithalatçı sektöre büyük kârlar, rantlar sağladı.

AKGÜÇ — Sayın Kurdaş, bir saplama yapabilir miyim? Gerçekte biz kur politikası ile ihracatçıdan mı, yoksa tarımdan mı ithalatçıya, sanayiye kaynak transfer ettik? İh-

racatımızın hâlâ çok büyük bir bölümü tarım ürünleri veya tarıma dayalı sanayi ürünleri... Türkiye'de gerçekte sanayici ihracatçı çok az. Türkiye kur politikasını bilinçli veya bilinçsiz tarım kesiminden ithalatçıya veyahut da sanayiciye kaynak aktarmanın bir yolu gibi kullandı galiba.

KURDAŞ — Yalnız son yıllarda sanayici ihracatçı var. Ben, döviz kuru politikasında, piyasa ekonomisi kurallarına bu dönemde kesin olarak dönülmesini istiyorum. Kanımca vergi sisteminde çok radikal bir reform yapmak bu dönemde mümkün. Vergi reformunu önleyen politik faktör bu dönemde yok. Vergi reformunun temelini şu olmasını ötedenberi tekrarlarım: «Türkiye'de bütün lüks tüketim maddeleri vergi kapsamına alınmalı. Türkiye'de herkes yıllık beyannemeye, servet beyanına ve deftere tabi tutulmalı, fakat bütün vergi oranları da açık biçimde düşürülmeli.» Düşük vergi oranlı, herkesin vergiye tabi olduğu, ve de vergi kontrolünün çok büyük ölçüde hızlandırıldığı ve cezalarının artırıldığı bir vergi reformu düşünüyorum. Bu reform için de gelir vergisindeki bütün istisna ve muafiyetler kaldırılmalı, vergi dışı bütün sektörler vergi kapsamına alınmalı, defter tutmak mecburiyeti getirilmeli. Ayrıca Katma Değer Vergisi sistemine geçilmesini gerekli görüyorum. Bu vergi tedbirleri alındığı zaman, Türkiye çok geniş ölçüde kaynak tasarrufu yapacak yeni kaynak sağlayacaktır. Benim kanımca, bu dönemde sanayi kapasitesinin % 50'sinin altında çalışırken, üretim geçen yıla nazaran % 7 - 8, belki daha yüksek oranda gerilemişken; böyle bir ekonomide vergi veren kurumlar sektörünü vergisini artırarak daha ağır bir vergiye tabi tutmanın mânâsı yoktur. Holdinglerin vergiyi geç ödemelerini önleyin. Ama kurumlaşmış bütün sanayi teşekküllerini % 50 Kurumlar Vergisi'ne tabi tutmak, bu sefer bunları kurumlaştır-

maktan uzaklaştırır, üretime gitmekten uzaklaştırır. Bütçede yapılan çok şey olduğuna inanıyorum. Benim kanım şu ki, Türkiye'de şimdiye kadar hiç kimse bütçeleri ciddi olarak elden geçirmedir. Bizim bütçenin yapılışını biliyorum. Alışılmış kahıplar içinde, Maliye'ye gelen bütçelerin, kapı aralıklarında bir takım pazarlıklarla bir cins karşılıklı tavizleşme sonucu yasa organına götürülmesidir.

İLKİN — Bir saplama yapabilir miyim? Bu niye düzeltilmez? Bu söylediklerinizi bugünkü Maliye Bakanı'na da bir sohbet toplantısında sorsak, o da aşağı yukarı aynı eleştiriyi yapacaktır; fakat bir türlü düzelmez. Niye düzelmez?

KURDAŞ — Burada tabii bir sürü faktör var. Fakat en büyük faktör, zannediyorum sizin politik rasyonel dediğiniz etmen. Politik atmosferde, bir kere partiler enflasyona karşı değiller; sözde karşı olsalar bile uygulamada karşı değiller. Partilerin kısa dönemli rasyoneli onları açılmaya itiyor. Herkese ödün vermek istiyorlar. Her geleni memnun etmek istiyorlar. Bu nedenle ne vergi koyabiliyorlar, ne de kamu harcamalarından kesinti yapabiliyorlar. Bilakis baskılar hep kaynak sağlamadan, harcamaları artırma yönünde oluyor. Böyle bir politik anlayış, bütçe disiplini bozuyor. Ama bu sene bütçe disiplini sağlamak imkânı vardır. Benim önerim, Hesap Uzmanları ve Maliye Müfettişleri'nden kurulu geniş bir heyet oluşturmalı, 8-10 komite, bütün bütçeleri adanıklı didiklemeli, bütçelerde gereksiz bütün transferler kaldırılmalı ve gereksiz bütün tüketim harcamaları kısıtlanmalı. Bütçede büyük bir tasarruf sağlamak imkânı vardır. Rasyonel bir vergi reformu ile de 1981 bütçesi bir yatırım fonu yaratabilecek bir bütçe haline gelir. Bu yatırım fonu ile de başta enerji projeleri olmak üzere çok kritik alt yapı yatırımları tamam-

lanabilir ve Türkiye'de yatırım malları sanayi hareketi geçirilebilir. Böyle özel bir yatırım programı, bir takım darboğazları gidereceği gibi, yeni istihdam imkânları da yaratacak-tır.

Türkiye'de memur sayısının son yıllarda hızla artarak bir milyon sekizyüz bine çıktığı hesaplanıyor. Taşımam bu yükü bütçe tabii. Harcamalarının % 70'i özlük haklarına giden bir bütçeyi tasavvur etmek bile mümkün değil. Vergi reformu yapmanız dahi bu personel yükünün altından kalkılamaz. Bir tedbir alınması zorunlu. Asgari tedbir yeni memur almamaktır. Memurlar arasında kaydırmalar yapılabilir. Gizli işsiz memuru üretime katkı yapar hale getirmek lâzım. KİT'lerde de üretimi arttırmak için ciddi bir yönelim yapılabileceği kanısındayım. Birçok KİT'de kapasite, ekipman, üretim artışına imkân verecek düzeyde... Meselâ kömür işletmelerinde... Bazı uzmanlara göre bu alanda ekipmana ekleme yapmadan Türkiye'de kömür üretimini üç kat, bazı iddialara göre 6 kat artırma imkânı var. Türkiye'nin bugünkü kömür üretimi 1960'daki kömür üretimi ile aynı düzeyde. Personel ikibuçuk kat artmış ve ekipman aşağı yukarı 12 kat artmış, ama üretim aynı. Kömür üretiminin artması demek Türkiye'nin petrol ithalatında önemli bir tasarruf demektir. Petrol ithalatına da yapılabilecek bir sürü kısıntı var. Fiyat ayarlamaları dışında enerji tasarrufu sağlayacak ciddi tedbir alınmadı. Bu kadar fakir bir millet, 25 milyar dolar borcu olan bir millet, enerji tasarrufunda zengin Amerika'nın aldığı tedbirleri bile almadı. Türk parasını koruma mevzuatı ve onun bütün safsatalarının kökünden ilga edilmesini, dış ödemeler konusunda artık bürokrasinin ortadan çekilmesini, ihracatçının kendi dövizine hâkim olmasını, ithalatçının da ancak gerçek bedelini vererek ihracatçıdan döviz satın almasını öne-

riyorum. Benim başlıca önerilerim bunlardır.

AKGÜÇ — Ben, bazı tedbirler alınsa bile, kısa sürede Türk ekonomisinin düzlüğe çıkabileceğini sanmıyorum; iyixser bir tablo çizemiyorum. Ekonomide bir takım kısıtlayıcı faktörler var ki, kısa sürede bunlardan kurtulmak, reel dengeleri kurmak çok zor. Tartışmalarda vurgulanmıyor, ama Türkiye'de bir girişimci açığı var, yönetici açığı var, teknik personel açığı var. Şu veya bu şekilde para sahibi herkes hem yönetici hem girişimci... Gelişmekte olan ülkelerde en kit faktörlerden biri girişimcilik... Ayrıca dünya konjunktürü elverişli değil, himayecilik belki 1930'lardan sonra en yüksek düzeyde...

İLKİN — Kâr nerde ise insanın faaliyeti de oradadır. Özellikle son yıllarda Türk ekonomisi kârın üretimden çok spekülasyondan elde edildiği gibi ekonomi halini almıştır. İnsanın da akıllı ve gerçekçi olduğunu kabul edersek, niye üretime gitmediğini, niye hizmetler sektöründe faaliyette bulunmadığını görebiliriz. Kâr neredeyse, kolay kâr neredeyse oraya gidecektir. Sanayici ihracat yapsın? İç piyasa zaten doyuruyor sanayi. Üretim artışı için, genelde kârın üretimden elde edildiği, üreten adama kâr veren bir ekonomi yaratmamız lâzım.

ücretliler gerçekten vergi ödüyorlar mı?

AKGÜÇ — Vergi yasalarının tekrar güncelik kazandığı bu günlerde, tartışılmasını istediğim bir konu var? Genel kanının aksine, belki tepki doğuracak bir görüş; ama, bordro mahkûmları olarak nitelendirilen ücretliler, gerçekten gelir vergisi ödüyorlar mı? Devlette bu bir formalite, kamu personellinden vergi tahsilatı sadece muhasebe kayıtlarında. Devlet herhalde, brüt 50 bin lira ödediği bir

üst düzeydeki memurunun eline ayda 17-18 bin lira geçtiğinin bilincinde... Gerçekten devlet memuruna ne 50 bin lira veriyor, ne de o memur % 60 vergi ödüyor. Bu işlem sadece muhasebe kayıtlarında. Özel kesime gelince... Bugün özel kesimde genellikle gerek bireysel, gerek toplu pazarlıklarda ücret hiç bir zaman brüt rakam üzerinde konuşulmuyor. Net rakam üzerinden ücret tespit ediliyor, ondan sonra brütü hesaplanıyor. Brüt rakamlar, çalışanın eline belirli bir net ücretin geçebilmesi için bulunmuş tutarlar. Vergiyi bir yerde işveren ödüyor.

KAZGAN — İşverenler de fiyata yansıtıyor.

KURDAŞ — Tabii. Sanayinin çöküş noktalarından biri de budur. Çünkü işçiye verdiğiniz 1 liraya karşılık, devlete 2 lira vergi ödüyorsunuz. Devlet memurunda bunu yapmıyor. Devlet vergiyi kendi kendine ödüyor. Ama sanayi, devlet dışında bütün kesimler 1 liralık ücrete karşılık devlete iki lira vergi veriyor. O zaman tabii ki mense istihdamı artırmaya yönelmek istemiyor. İstihdamın binbir problemi-ne bir de korkunç vergi yükü ekleniyor.

İLKİN — O zaman ben size karşı çıkayım. Memurlar, işçiler vergi vermiyor deyince; o zaman piyasanın koşulları itibariyle işveren de vermiyor. Neden vermiyor? Eğer piyasa koşulları ona maliyet artı kâr artı vergiyi de getirebiliyorsa, o zaman işçi nedeniyle ödeyeceği vergiyi de satış fiyatına ekliyecektir.

AKGÜÇ — Ben şunu ifade etmeğe çalışıyorum. İşverenler eğer ücretlilerin gelir vergisini, fiyatlara yansıtabiliyorlarsa, biz aslında ücretlilerden gelir vergisi değil, işletmelerden dolaylı bir vergi almış oluyoruz. Ayrıca işverenler brüt ücret tutarını, vergi matrahından indirebildiklerinden, bu kendilerine önemli bir Gelir

veya Kurumlar Vergisi tasarrufu sağlıyor. Bir yerde ödenen ücretin % 63 ünü devlet karşılamış oluyor. İşveren, vergi matrahını da dilediği gibi ayarlayabiliyorsa, ücretlinin vergisini yansıtmadığı hallerde de, kendi Gelir veya Kurumlar Vergisi yükünü, ücretlerden yaptığı vergi stopajı kadar azaltıyor. Biz aslında, özel kesimde, ücret stopajı adı altında, ticari kazançları veya kurum kazancını vergilendiriyoruz veya dolaylı bir vergi alıyoruz. Hatta bazı işverenler, ücret gelir vergisinin yükünün kendi üzerlerinde kaldığı bilincinde olduklarından, bazen az gelir vergisi ödemek için, bordroda ücretleri düşük gösterip, aradaki farkı açıktan ödüyorlar. Çünkü sonunda kendi vergi matrahlarını diledikleri gibi ayarlayıp, toplam vergiyi istedikleri sınır içinde tutabiliyorlar.

KURDAŞ — Kaç kişide bunu yapabilir? İşçide bunu yapabilir mi? Büyük kitlede mümkün mü?

İLKİN — Yapamadığını da piyasaya yansıtıyor.

KURDAŞ — Dünyada hangi ekonomide işçi istihdamı bizim kadar pahalı? Bu çok önemli bir sorun. Bu işçi konusunda sahip olduğumuz bütün avantajları silip süpürüyor. Ancak çok üretkâr ve az işçi çalıştıran işletmeler, sizin dediğinizi yapar.

AKGÜÇ — Vergi kaçırın, vergi matrahını istediği gibi ayarlayabilen geniş bir kesim var. Biz bu kesimden, kanımca, işçi ücretlerini vergilendirmek yoluyla kısmen vergi alıyoruz. Şimdi, çalışanların Gelir Vergisi azaltılınca, benim endişem, bu vergi tasarrufu tamamen işçiye gitmeyecek, bir kısmı işverende kalacak, biz işverenin vergisini hafifletmiş olacağız. İşverenin, Gelir Vergisi stopajı adı altında ödediği vergiyi azaltacağız.

KURDAŞ — Yok, hayır, vergi oranı düştüğü zaman, ücretlinin net ücreti artacak; meselâ eskiden 20 bin lira brütten 10 bin lira alıyorsa, şimdi net tutarı 15 bin lira olacak; aradaki farkı, işçi işverene bırakır mı?

AKGÜÇ — Pazarlıklar net olarak yapıldığına göre, işveren brüt olarak daha az ücret ödeyecek veya yapacağı yıllık zamlarda işçinin vergi kazancını da dikkate alacak.

KURDAŞ — Efendim ona şu faydası olacaktır. Yeni gelenin işverene daha az maliyeti olacak. İstihdam yaratacağısınız.

AKGÜÇ — Benim endişem şu. Maliyeti mi düşecek, yoksa işveren vergiden mi kazanacak? Vergi indiriminin bir kısmı işverende kalabilir. Ücret Gelir Vergisi adı altında, ticari kazançlarını kısmen vergilediğimiz kesimin ödediği vergi azalabilir.

KAZGAN — Zannediyorum burada ücretli ile işveren arasındaki iş mukavelesinin niteliğine bakmak lazım. Hangi ücret bazında anlaşma yapılmış. Net ücret bazında mı, brüt ücret bazında mı?

AKGÜÇ — Özür dilerim, tartışmayı biraz saptırdım, demin ben Türk ekonomisiyle ilgili biraz karamsar bir tablo çizdim. Sayın Kazgan'dan Türk ekonomisinin yakın geleceğine ilişkin görüşlerini rica edeceğim.

becerili insan gücüne,
yasal sermaye
piyasasına, araştırmalara
ihtiyacımız var

KAZGAN — Türkiye'nin geleceği ile ilgili bu karamsar tablo, zannediyorum, uluslararası kurumların 1980-1990 döneminde genel olarak yeni gelişen ya da az gelişmiş ülkeler için çizdiği tablodan çok farklı değil. Bun-

ların tümünde hızlı enflasyon, büyüyen dış ticaret açığı, ağırlaşan borç yükü, artan işsizlik ve İkinci Dünya Harbi sonrasında petrol krizine kadar olan dönemde yaşanan, dünya ekonomisinin yaşadığı olağanüstü konjonktürün artık 1980'ler sonrası dönemde olanaksızlaştığı. Geleceğe ait beklentiler, genel hatlarıyla böyle. Türkiye de o dünya konjonktürü içinde yıllık ortalama % 6-6.5 bir gelişme hızı sağlayabilmişti, ama 1980'lerde bunu aynı kolaylıkla sağlaması söz konusu olmayacak. Bir kere bu açık seçik ortaya çıkıyor. % 2.5 nüfus artışı ile Türkiye'nin % 3 ya da % 4 oranında birey başına reel gelir artışını 1980'li yıllarda sağlaması mümkün değil. Sayın Akgüç bazı çok önemli noktalara değiniyor. Birincisi, bizim irademiz dışında olan ve bizi olumsuz etkileyecek olan olaylar. Bunlardan biri, aleyhimize dönen dış ticaret hadleri, petrol ve ona bağlı olarak ithal ettiğimiz malların fiyatlarındaki hızlı artışlar. İkincisi dış dünyada artan himayecilik. Bunlar-

dan her ikisi de bizim ihracat gelirimizi sınırlamak; ithalat giderimizi de büyütme yönünde etki yapıyorlar. Bunlar irademiz dışında dünyada ortaya çıkan olaylar. Öbür tarafa geldiğimiz zaman, meselâ yönetici açığı, girişimci açığı, hatta ben buna bir şey daha ekliyeceğim, Türkiye'de genel olarak becerilli insan açığı... Bazen iktisatçı arkadaşlardan «Türkiye işte çok becerilli kadrolar yetiştirdi, yetenekli kadrolar yetiştirdi, insan gücü fevkalâde.» gibi laflar duyunca çok şaşıyorum. Çünkü benim tanıdığım, Türkiye'nin bin dolarlık gelir düzeyindeki diğer ülkelerin sahip olduğu beceri düzeyinde insan yetiştiremediğidir.

AKGÜÇ — Sayın Kazgan, bu noktayı çok açık ve seçik olarak vurgulamamız lâzım. teknik düzeyde beceri açığımız var.

İLKİN — Bence, demin de söylediğim gibi, Türk ekonomisi 1950'lerde 1960'larda, 1980'lerde çok farklı. Türk ekonomisi belli bir yere geldi. Artık bir işi genel olarak bilen değil, belirli alanlarda uzmanlaşmış kişi, kanımca Türkiye'nin en büyük eksikliği. Belki bizi kurtaracak olan, belki ilk yapacağımız iş, bu eksikliğin giderilmesi. Çünkü öbür önlemler zaten buna bağlı. Siz bir önlem paketi getireceksiniz ama bunu kim uygulayacak? Burada beceri çok önemli. Kanımca Türkiye'nin aslında becerilli kişi yetiştirme yönüne eğilmesi gerekli, bunun için de eğitiminde büyük reforma ihtiyacı var. Batıda hizmet içi eğitime çok önem verirler, belirli bir düzeye gelmiş olmalarına rağmen. Bizde ben tahmin etmiyorum ki fabrikalarda yahut işyerlerinde yeterli eğitim programları olsun... Sayın Kazgan'ın değindiği nokta çok doğru. Temel sorun Türkiye'nin yeni ekonomik şartlarına uygun adam yetiştirmek.

KAZGAN — Türkiye'nin iradesi

dışında oluşan koşulları değiştiremeyiz. Ama bu becerilli insan gücü sorununu çözmek; teknik düzeyde en alt tabakadan başlayıp en üst girişimci, yönetici kadroya kadar bunu değiştirmek, nihayet bir eğitim sorunudur. Bu bizim irademiz dahilinde olduğu halde bugüne kadar yapılmamıştır. Şunu söyleyeyim ki Türkiye'nin en başarısız olduğu alan bence budur. Çünkü bakınız Güney Kore'ye ve eğitim bakımından Türkiye ile karşılaştırınız. Güney Kore, olağanüstü büyük başarı ile % 100 oranında okur yazarlık sağlamıştır. Her düzeyde becerilli teknik adam yetiştirmiştir. Şimdi Sayın Kurdaş, bu insan beceri düzeyi ile siz Türk ekonomisini dışarı açtığınız zaman herkes, geri çekilir pisar kalır. Çünkü tepkiler değişik olabilir dışarı açılmada. Özellikle Türkiye'de eğitim sistemi değiştirilmelidir veya hiç olmazsa diğer önlemlerle paralel götürülmelidir. Türkiye'de beceri düzeyi yükseltilmeden, ben ekonominin dışı açılabilmesine kesinlikle inanmıyorum. Son 10 aylık uygulama da bunu göstermiştir. Beklenti şu idi: Türkiye'de reel olarak iç talep düştüğü zaman, bu iç talep düşüşü, sanayiye kaçınılmaz bir biçimde dış dünyaya döndürecekti. Döviz kuru da bu olanağı sağlamak için 1 dolar = 47 TL'den o zaman 70 liraya yükseltildi. Bu olmamıştır. Peki ne oldu? Ters bir tepki ile üretim düşmüştür. Onun için, bence öncelikle Türkiye'de genel bir eğitim reformu şart. En basit becerilerden başlayıp, hep işi daha iyi yapmasını bilen adam yetiştirecek, ilkokula dayalı, bir eğitim reformu. Eğitim reformunun ilkokuldan başlaması zorunludur; çünkü ilkokuldan sonrasını pek az kişi okuyabiliyor. İlkokula dayalı teknik okullar kurmak zorundadır Türkiye. Ortaokuldan sonraki ilse düzeyindeki teknik okul çok geçir ve zaten oradan mezun olan da Üniversite özlemine düşmektedir. Bu birinci nokta değinmek istediğim.

İkincisi, sermaye piyasası sorunu. Bence Türkiye'nin sermaye piyasası, şu anda Türk ekonomisini fon açısından boğan bir noktaya gelmiştir. Bir taraftan banker piyasası yüksek faiz getirisiyle fonları kendisine doğru çekmeğe başlamıştır. Bu banker piyasasının bir Gider Vergisi ödemesi söz konusu değildir. Dolayısıyla bankalarla en azından bir haksız rekabet söz konusudur. Bu banker piyasasının dışında oluşan bir tefeci piyasası daha vardır ki doğrudan spekülative faaliyetleri finanse etmektedir. Bunun getirisi yılda % 100, belki % 120'nin de üzerine çıkmıştır. Bir tarafta devlet, enerji yatırımları için fon bulamayıp devamlı emisyon baş vururken; öbür tarafta orta ölçekte sanayi kesimi iç finanse yeterliliğinden işletme sermayesi bulamazken; her türlü spekülative faaliyet için % 120 oranlarında faiz ödeyerek fonları kendisine çeken bir kesit vardır. Türkiye'nin mutlaka bir yasal sermaye piyasası yaratması gerekir. Bu fon piyasası ile Türkiye buradan bir adım öteye dahi gidemez; bu tamamen bizim irademiz içinde çözülebilecek bir sorundur.

Üçüncü önemli nokta sektörler arası girdi-çıkıtı ilişkisi... Bu kadar girdi-çıkıtı ilişkisi ters bir ekonomik gelişme olamaz. Düşününüz bir ekonomi ki, ihracatı tarıma dayalıdır, milli gelirin önemli bir bölümü tarımda oluşur; fakat bu ekonomide tarımsal girdi üretecek sanayiden önce, dayanıklı tüketim malı sanayii kurulmuştur. Türkiye, traktör ithal etmek durumunda kaldığı zaman iç piyasaya otomobil pompalanmıştır. Kimyasal gübre ithal etmek durumunda kaldığı zaman -ki bugün petrolden sonra ikinci büyük ithal kalemidir- lüks süs eşyaları için kimyasal madde üretilmiştir. Girdi-çıkıtı yapısı, dış dünya ile bu kadar ters bağlantı içinde kurulmuş bir ekonominin, hele 1980'lerin dünya koşullarında açmaza girmesi kaçınılmazdır.

Şimdi zannediyorum ki yapılacak iş, en ayrıntılı sanayi bazında bir girdi-çıkıtı ilişkilerini öncelikle Planlama Teşkilatı'na inceletip, buna göre: «Türkiye'de öncelikle hangi sanayiler kurulmalıdır? Nerelerde ithal ikamesi yapılabilir? Hani sektörler ihracat yapabilir? Bunu yapabilmek için hangi girdileri üretmek gerekir?» Bunları belirlemektir. Böyle çok ayrıntılı ve geniş bir araştırma yapılması lazımdır.

KURDAŞ — Bir saplama yapabilir miyim? Sizin işaret ettiğiniz Türk ekonomisindeki büyük çarpıklıklar, büyük yanlışlıklar, hep maalessif Planlama Teşkilatı'nın var olduğu son 20 yıllık dönemde olmuştur. Siz şimdi eğer Planlama Teşkilatı'nın bu bürokrasisinden rasyonel bir program beklerseniz, zannediyorum çok büyük hayal kırıklığına uğrarsınız.

KAZGAN — Efendim ben bunu bürokratik kadro içinde yapalım demiyorum, ama araştırma piyasa ekonomisinin de temel kuralıdır. Çünkü siz eksiklik nerede onu bilmezseniz sağlıklı karar alamazsınız.

AKGÜÇ — Karar alma mekanizması olarak DPT'yi kullanmıyalım, ama araştırma organı olarak ondan yararlanalım.

KURDAŞ — Karar mekanizmasını da piyasaya bırakalım.

KAZGAN — Karar mekanizmasını piyasaya bırakın, ama bunun için de araştırma yapmak gerekir.

İLKİN — Hangi piyasa?

KAZGAN — Evet o kadar hasta bir piyasaki...

KURDAŞ — Piyasa bu koşullar içinde dahi devletten daha az hatalı karar alacaktır. Çünkü hesabını yapmak, çıkarını bulmak zorundadır.

KAZGAN — Şimdi döviz piyasasının serbestleştirilmesine gelince; bunu bir koşulda rasyonel buluyorum. O da Türkiye'nin enflasyonist olmayan bir ortama girmiş olması kaydıyla. Fiyat artışlarını siz % 10'a, dış dünyanın seviyesine düşürebildiğiniz zaman, döviz piyasası da serbestleşir. Bütün tedbirler alındıktan sonra, döviz piyasası da serbestleştirilir; o zaman emek becerisi de yükselmiştir, verimlilik de artmıştır, kur'un da böyle devamlı düşmesi gereği kalmaz. Çünkü kur devamlı düştüğü zaman herhangi maliyet-kâr hesaplaması, kısacası planlama yapmak olanağı ortadan kalkıyor.

KURDAŞ — Bir küçük saplama yapayım. Ekonomide aylık faiz oranının altında bir düşüş gösteren kur, ekonomide hiçbir ters tepkiye sebep olmaz. Türkiye'de serbest döviz kurunu evvelâ rasyonel bir düzeye çıkarın, ondan sonra da tabii ekonomide bütün istikrar tedbirlerini alın.

AKGÜÇ — Sayın İkin, sizin alınması gerekli önlemler konusunda, Türkiye'nin bugünkü koşullarında izlenmesi gerekli politikalar konusundaki görüşlerinizi alabilir miyim?

sorunsuz ekonomi olmaz
öyleyse niçin kötümseriz?

İLKİN — Aslında ben kötümser değilim. Çünkü bedbin olarak bir meseleye yaklaşıldığı zaman çözüm yok da, «Acaba nasıl hallederiz?» sorunu var.

AKGÜÇ — Sayın İkin, kısıtlayıcı faktörler içinde çözüm arıyoruz. Sorunların çözümünde bir takım kısıtlayıcı etmenler var. Bunlar gözardı edilerek, kamuoyunda yakın gelecek hakkında çok iyimser beklentiler yaratıldığında, düş kırıklığı derin oluyor.

İLKİN — Aslında bir ekonomide her şeyi düzeltseniz bile, ondan sonra yine problemler çıkacak. Problemsiz bir ekonomi olamaz. Şimdi sorun, biz bu yoğun problemlerden büyük kısmını nasıl ortadan kaldırebiliriz? Bence, Türk ekonomisinde bugün ne yapılabileceğini gündeme getirmek lâzım. Uzun dönemde yapabileceğimiz şeylerle, kısa dönemde çözebileceğimiz sorunları ayrı ayrı paketlerde düşünmemiz lâzım. Türk ekonomisinin bugün ulaştığı aşamada, ister kalfiye işçi olsun, ister yönetici olsun, insan faktörünün eksikliğini hissediyoruz. Onun için biz bu sorunu halletmedikçe, ne ihracat seferberliği yapabiliriz, ne turizmi geliştirebiliriz, ne sanayi kapasitemizi kullanabiliriz, ne sanayi maliyetlerimizi düşürebiliriz, ne de tarımda verimliliği artırabiliriz. İnsan faktörü sorununu çözemediğimiz sürece, ister piyasa mekanizması çalışsın, ister bürokrat - teknokrat kararları ile ekonomi yönetilsin, öneceğimiz hususlar havada kalır. Koyacağımız sistemi uygulayacak inşandır. Biz 1980'e geldiğimizde bunu unuttuk. En azından eğitim politikamıza bakarsak, alışlagelen bir politika izledik. Oysa Türk ekonomisi tamamen değişti. 1950'lerin ekonomisi değil artık. Belirli dallarda uzmanlık isteyen bir ekonomi. Şu halde insan faktörüne bence öncelik vermemiz lâzım.

Üretim, dış denge, para politikası, gelir dağılımı, bürokrasi, istihdam gibi konularda, kısa kısa söylersem, şunları yapabiliriz. Bugün sanayide yatırım dendiği zaman, bunu çok da büyütmemek lâzım. Belli alt yapı yatırımları, belli yatırım malı üreten bazı kesimler dışında, Türkiye'nin 1980'lerin başında daha fazla üretmek istediği ne gibi mal ve hizmetler var? Ve bunları üretecek acaba kapasitemiz yok mu? Enerji ve bazı eksikliği hissedilen mallar hariç, genellikle sanayi kesiminde büyük yatırımlara acaba ihtiyaç var mı? Ka-

nımca yok. Niye? Çünkü zaten burarlarda kurulu büyük bir kapasite var. Belki çift vardiya çalışma ile üç vardiye çalışma ile, üretim sürecini hızlandırmakla, daha etkin bir üretim planlaması ile sınaı üretimi büyük ölçüde artırabiliriz. Kanımca belki uzun dönemde Türkiye açısından büyük ümit var. Özellikle 2000 yıllarına doğru dünya ekonomisinde büyük ölçüde tahıl açığı beklenmektedir. Gelişmiş ülkelerde verimin ancak % 50 oranında artabileceği, buna karşı ülkemizde verimliliğin 3-4 katına çıkarılabileceği gözönüne alındığında, dünya tahıl açığının ancak Türkiye gibi ekonomilerdeki verim artışı ile kapanabileceği ortaya çıkmaktadır. Biz sanayileşmeyi de yanlış anladık. Tarımda verim artışını ihmal ettik. Tarımda verimlilik, tarımda üretim artırılmadıkça, ekonomi sanayileşemez. 1980'lerde aslında sıkıntımızdan biri de bu. Sanayi ilerledi, belirli modern işletmeler kuruldu, belirli dallarda üretim yapıldı; ama tarımda geleneksel üretim biçimini sürdürdük. Modern sanayi ile geleneksel tarım, bu iki parça birbiri ile uyum sağlamıyor. Tarımı ihmal etmemiz nedeniyle.

Dış denge konusuna gelince; ben dış dengiyi kurtarmak için kısa dönemde ihracata bel bağlamayı fazla ümitli görmüyorum. İhracatı iki misline çıkaralım, dış dengiyi kuralım;

bu bana biraz yabancı geliyor. Bunun dışında döviz gelirlerini artırmaya bakmamız lazım. Belki işçi dövizleri girişini artırabiliriz. Turizm, kısa olmasa bile orta dönemde önemli bir döviz kaynağı olabilir.

AKGÜÇ — Turizm, bir hizmet işletmeciliği, insan unsuru çok önemli... Belirli bir eğitim düzeyine ulaşmadan turizmden çok şey beklemek lazım.

İLKİN — Tabii ihracat da insan faktörüne bağlı. İhracat için şu da düşünülebilir. Türkiye'nin artık geleneksel ve nihai sınaı mallarını dünyaya pazarlarına satması zor, ama belki ara malı ihraç edilebilir, fason çalışılabilir, bazı malların bitim işleri Türkiye'de yapılabilir. Dünya ekonomisinde eksikliği duyulan maddelerin üretilmesi... Bu bir araştırma konusu olabilir. Üçüncü nokta parasal denge sorunu; bankacıların da söylediği gibi, 1 Temmuz bankacılığının yeni bir reform getirmesi söz konusu ve bu hakikaten gerekli. Parasal sistemimizi düzenlemezsek, hâlâ eski parasal sistemle gidersek, gelişen sanayinin finansman gereğini yeterince karşılayamayız.

AKGÜÇ — 1 Temmuz bankacılığı sadece slogan, bankacılık sisteminde temelde ne değişti?

EV

sahibi olmak
SİZİN DE
hakkınızdır

İLKİN — Ama değişmesi lazım. 1980'de ilk defa gündeme geldi.

AKGÜÇ — Türkiye'de bankacılık sisteminin değişmesi, en az vergi reformu kadar önemlidir. Çünkü fon akımlarını bu şekilde yönlendirebilirsiniz.

İLKİN — Aslında vergi konusu da çok önemli. Benim kanım şu: Vergi alıyoruz dediğimiz zaman. «Bak biz şu kesimi vergilendirdik.» demek bence yeterli değil. Çünkü piyasanın, ekonominin yapısı eğer vergi aldığımız kişinin bunu yansıtmasına olanak veriyorsa; biz gene düşündüğümüz, düzelmesini istediğimiz gelir dağılımını gerçekleştiremeyiz.

AKGÜÇ — Tabii, topladığınız fonları, nerede, nasıl kullanacaksınız? Bu da gelir dağılımı yönünden önemlidir.

İLKİN — Piyasada mal dengesini kurmadığımız sürece, o malları üretenler rant sağladığına göre, ödedikleri dolaysız vergileri bile mal fiyatına ekleyeceklerdir. Bu yansımaya önlemek lazım. Vergi reformunu sadece mali tedbirlerle vergi kanunları ile değil, bunu ekonomik tedbirlerle de pekiştirmek lazım. Ben bir nokta üzerinde daha durmak istiyorum, bürokrasi... Türk bürokrasisinin bu eski yapısı ile, bugünkü sanayi yapısı, kalkınma gereği arasında uyum sağlamak çok zor. Niçin bazı eski yasalar, alışlagelmiş uygulamalar değiştilerilemiyor?

AKGÜÇ — Yakındığınız tip bürokrasi özel kesimde de kısmen var. Patron, yetkileri, uzman kişilere vermekten kaçınıyor. Her konuya müdahale edebiliyor, en önemsiz konularda bile nihai söz sahibi olmak istiyor. Özel kesim kamu kesimi ayırımı yapmamak lazım. Hepsini insan faktörüne sonunda dayanıyor.

İLKİN — Bürokrat iktidarının, Türkiye'de, diğer iktidarlara denge-

ye getirilmesi lazım. 1950 - 1960 - 1970 - 1980 dönemlerindeki bu dengeler, siyasal iktidarla bürokratik iktidarın biraz sürtüşmesini de gündeme getiriyor. Bürokratsız da olamayız. Bu, devlet mekanizmasında işleyecektir ama bu yapıdaki bürokrasi ile de işleri gereği gibi yürütemiyoruz. Bürokrasinin düzeltilmesi lazımdır. Bir de son olarak şunu söylemek isterim. Bizler, ister iktisatçı ister diğer konularda uzmanlaşmış kişiler olarak, ekonomiyi hep makro düzeyde kurtarmağa çalışıyoruz. Halbuki Türkiye'de bazı mikro sorunlar da var. Mikro ünitelerde de birçok düzenlemeler yapılabilir. Bu düzenlemelerle önemli tasarruflar sağlıyabiliriz, verimliliği artırabiliriz, rasyonellik getirebiliriz. Hep makro meseleler üzerinde durmayalım; küçük fakat belki kısa dönemde yararlı olabilecek noktalara da ağırlık verelim.

AKGÜÇ — Çok teşekkürler. Sayın Kurdaş sizden bugünkü tartışmalarımızı bağlamanızı rica edeceğim, lütfen.

KURDAŞ — Türk ekonomisinin alınacak uzun vadeli tedbirleri bir tarafa bırakıyorum. Eğitim, nüfus planlaması, devlet organizasyonu, bürokrasinin çağdaştırılması gibi...

İLKİN — Bugünden bunlara başlamazsak, sorunlara çözüm getiremeyeceğiz.

KURDAŞ — Başlamayın demiyorum. Yalnız önümüzdeki yıl için şu ümidi ifade etmek istiyorum. Türk ekonomisinin bugünkü problemi, aslında ileriye sıçramasının da tezidir. Bugün sanayimiz % 45 - 50 kapasite ile çalışıyor. Mevcut bir atıl kapasitemiz var. Bu sanayii siz, mikro alanda alacağınız tedbirlerle, hiç olmazsa eski kapasitesinde çalışır hale getirirseniz, hiçbir yeni yatırımı gerektirmeden, size üretimde büyük bir artış verecektir. Ve bu artışta lyl kanalizasyon ederseniz, gelecek dönemde bir

fona sahip olacaksınız demektir. Dünyadaki problemleri de çok abartmanın bizim açımızdan. Dünyada himayeci temayüllerin çok arttığını sanmıyorum. Sözü ediliyor, ama uygulama çok sınırlı. Aslında biz dünya pazarında bir molekülüz. 3 Trilyon dolarlık bir dünya dışsattımında biz 2,5 milyar dolarlık bir hacimle oynuyoruz. Bizim kendi tedbirlerimizle yapacağımız bir hamlemin dış pazarlarda büyük bir reaksiyon yaratması ihtimali çok zayıf.

AKGÜÇ — Dünya ticaretindeki payımızı genel olarak aldığınız zaman haklısınız; ama bizim ihrac ettiğimiz birkaç maddede de belli ağırlıklarımız var. İhrac ettiğimiz mallar da ağırlığımız ne kadar? Bu önemli.

KURDAŞ — İyi ama, meselâ pa-muğunuzu pekâlâ satabilir durumda-sınız ama içerde adamakıllı tüketiyoru-z. Hep onu söylüyorum öteden beri, milli gelirin ancak % 3'ünü, % 4 ünü ihrac eden bir ülkeyiz. Milli gelirimizin % 6'sını ihrac edebilirsek % 50 bir potansiyel artış demektir bu. Bizim önümüzdeki en önemli sıkıntı, en büyük darboğaz bence, kamu kesimi finansmanıdır. O darboğazı bir miktar söker veya hiç olmazsa bü-yümesini önlerseniz; ciddi bir vergi yönetimi ile kaynak yaratır, kaynakları da akli kullanırsanız; bir sürü darboğazı devreden çıkarırsanız; Türk ekonomisi hamle yapabilir duruma gelebilir. Türk ekonomisi basıldı, sıç-rama yapacaktır. Daha alta iniş âde-ta mümkün değil. Sıçramanızı iyi kullanırsanız, izleyen hamlelerin de hı-zını alırsınız. Ben o ümitteyim.

KAZGAN — Bir saplama yapacağım. Bu sıçramanın 1983'den önce olabileceğini hiç düşünmüyorum.

İLKİN — İşte ben bunun için geçiş ekonomisi dönemi dedim.

KURDAŞ — Ben aynı fikirde de-

ğilim. Sayın Özal da aynı şeyi söy-lüyor.

İLKİN — Bizim söylediğimiz Ozal'varlı her geçiş dönemi değil. Bu tedbirlerle biz daha otuz yılda da geçemeyiz.

KURDAŞ — Sayın Özal, «Alınan tedbirleri uygulamaya devam edersek, beş yıllık bir dönemde düzeleceğiz.» diyor. Ama bunun birinci yılı düzelme değil, geriye gidış olmuştur. «Bu programı muhafaza etmeliyiz.» diyor. Bu programı muhafaza edersek, beş yıl sonra düzlüğe çıkmak değil, daha da dibe gitmek tehlikesi var. Çünkü her sene fiyatları % 100 artıran, her sene dışarıya borç yükünü % 15 artıran, üretim geriletken bir programı beş yıllık bir süreye tekrarlarsak nereye varırız? Ama ciddi bir program olursa, çok yere varacağımız kanısındayım. Çünkü savurganlığı büyük bir ekonomiyiz. Rantları büyük bir ekonomiyiz. Savurganlığı biraz önleyebilirsek, biraz daha akli davranabilirsek, büyük güçler kazanabileceğiz. Halen gündemde bulunan vergi tasarıları; kaynak yaratma, istihdam sorunun çözümüne katkıda bulunma, kamu kesiminin finansman dengesini sağlama açısından büyük öneme haizdir. Vergi vermeyen aracı kesim vergilendirilmeli, vergisini ödeyen sanayicinin üstüne yeni yükler getirilmemelidir. Tartışmayı yaptığımız şu sırada vergi tasarıları henüz kesinlik kazanmamıştır. Ancak ters tedbirler alınmasından korkuyorum. Vergi reformu adı altında Sayın Demirel'in hazırlattığı tasarının bir başka biçimde getirilmesinden korkuyorum. O bir vergi reformu değildir. Türkiye'yi hiç bir yere götürmeyecek ve yeni bir vergi reformu yapmak ümidini de ileriye atacaktır. Her yıl veya her üç yılda bir vergi reformu yapamazki bir toplum. Eğitim için bir reform zorunlu diyorsunuz. Tabii zorunlu. Türkiye bir tarım memleketi; buna rağmen biliyor musunuz Türki-

ye'de sadece üç tane tarım lisesi var. Ben geçen bir toplantıda imam hatip okullarının büyük bir kısmının sanat okuluna, tarım okuluna ve ticaret lisesine çevrilmesini teklif ettim. Yaparsanız Atatürkçü bir reform, bunu yapınız dedim. Ekonomide ters tedbirler alındığı sürece, tabii bu çıkmazdan kurtulmak ümidi zayıftır. Ters değil, doğru, yerinde tedbir alınabilirse Türkiye'de geniş potansiyel var. Tarımda, madencilikte, sanayide, turizmde, her ekonomik sektörde büyüme potansiyeli var.

KAZGAN — Bakınız temel sorunu insan gücü diye koyduk; siz uzun vadeli önlem dediniz. Oysa her aşamada insan faktörü önemli, siz de bunu vurguluyorsunuz.

KURDAŞ — İnsan, tabii her aşamada bütün medeniyeti yapan insan, makinayı yapan insan.

İLKİN — Aslında insan açığımız var. Ama bu açığa rağmen olanı da iyi kullanamıyoruz. Ters yönde kullanıyoruz.

genel değerlendirme

AKGÜÇ — Bugün tartışmamızda beliren genel konu ve görüşleri şöyle özetlemeye çalışayım :

Ocak 1980 istikrar programı, bazı iç ve dış çevrelerin ısrarla «çok olumlu», «umulanın üstünde sonuçlar verdi» şeklinde kamuoyu oluşturma çabalarına karşın başarılı olamamıştır. 1980 Ocak programı, geçmiş yıllar başarımı (performansı) ile ve/veya aldığı hedeflerle karşılaştırılarak, değerlendirilmelidir. Başarı görecelidir. Neye göre başarılı, neye göre başarısız? Bunun somut biçimde ortaya konulması gerekir. 1980 yılında Türkiye'de milli gelir reel olarak azalmış, imalat sanayiinde gerileyiş büyük boyutlara ulaşmış, işsizlik daha da yoğunlaşmış, dış ticaret ve cari işlemler açığı büyümüş, enflasyon oranı ilk

on ayda % 82'ye yükselmiş, yıllık enflasyon hızının cumhuriyet tarihinin en yüksek düzeyine ulaşma tehlikesi belirmiştir. Dışsattım ve dışalım rakamları sadece fiyat hareketlerinin etkisi ile geçen yıla kıyasla şişkinleşmiş, aslında reel olarak gerilemiştir. Hangi yönden bakılırsa bakılsın, 1980 Ocak istikrar programını başarılı olarak nitelendirmeye olanak yoktur. Sağlanan bazı marjinal iyileşmelerin de, ekonomiye maliyeti çok pahalı olmuştur.

Dr. Öztin AKGÜÇ

Programın başarısızlığı konusunda görüş birliği olmakla birlikte, nedenleri konusunda görüş ayrılığı vardır. Bir görüşe göre program getirdiği fikir itibarıyla doğrudur, uygulamasında hatalar yapılmış, destek önlemleri alınmamıştır. İkinci görüşe göre, programın zaten baştan itibaren başarı şansı olmamıştır. Program, Türkiye'nin hiçbir temel sorununa eğilmemiş; üretim ve dışsattımı sınırlayan faktörleri dikkate almamış; dünya konjonktüründeki gelişmeleri gözardı etmiş; serbest piyasa mekanizmasının sağlıklı işlemesi için gerekli koşulları yaratmadan, ekonomik

kararları, piyasa mekanizmasına bırakmağa kalkışmış; ekonomik etkilerini hesaplamadan bir tür güdümlü esnek kur politikası uygulamasına geçmiş; sadece para politikasına ilişkin birkaç önlemlerle, KİT ürünlerine yapılan zamlarla, yüksek oranlı bir devalüasyon ve onu izleyen kur ayarlamaları ile ekonominin düzlüğe çıkabileceğini hayal etmiştir. Bu nedenle alınan sonuçlar doğaldır, beklentilere de ters düşmektedir.

Pratikte önemli olan bundan sonra alınacak önlemler ve izlenecek politikalarıdır.

Türk ekonomisinin kısa sürede düzlüğe çıkışını sınırlayan iç ve dış etmenler vardır. Dış etmenlerin arasında, petrol fiyatlarında ve ona bağlı olarak sanayi ürünleri fiyatlarında hızlı yükseliş, dünya ülkelerinde yaygın işsizlik, enflasyon, büyüme hızlarında yavaşlama, himayecilik eğilimlerin güçlenmesi gelmektedir. İç etmenler arasında da, üretimdeki girdi - çıktı ilişkilerindeki uyumsuzluk,

özellikle alt yapı yetersizliği, temel mal ve hizmet üreten sektörlerin gelişmemiş olması, becerili insan gücü açığı (yönetici, girişimci, teknik personel, kalifiye işçi açığı) bürokrasinin eskiyen yapısı, fon akımlarının kontrol altında olmaması, yaygın işsizliğin baskısı ile şişkinleşmiş kamu kesiminin büyüyen finansman açıkları gelmektedir.

Alınması gerekli önlemler satırbaşları olarak şöyle belirtilebilir :

- Türkiye'nin ayrıntılı bir girdi - çıktı tablosu hazırlanmalı, endüstriler arası ilişkiler açıkça görülmeli; Türkiye, buna göre yatırımlarını ve sanayileşme programını yönlendirmelidir. Ezbere hazırlanan teşvik tabloları ile, bir araştırmaya dayanmayan sanayileşme stratejileri ile Türk sanayinin çarpıklığını düzeltmeğe olanak yoktur.

- Türkiye'de fon akımları kontrol altına alınmalı; fonlar, geliştirilmesi zorunlu sektörlerle aktarılmalı-

Okuyucularımıza ve Reklam Veren Kuruluşlara Duyuru

Artan maliyetler ve ağırlaşan piyasa koşulları nedeniyle; **Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi**, Ocak 1981 sayısından itibaren 50.— TL.'na satılacaktır. 12 sayı için :

Yıllık Abone : 600.— TL.
Öğrenci Abonesi : 300.— TL.

Abone bedelleri, posta ile adresimize gönderilebileceği gibi, aşağıdaki banka hesaplarına da yatırılabilir.

İş Bankası Türbe Şubesi : 1541

Akbank Türbe Şubesi : 4512

Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi : 768

Yeni Reklam Fiyatları :

Aynı nedenlerle Dergi'nin reklam fiyatları, Ocak 1981 sayısından itibaren aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Arka kapak	: 10.000.— TL.
Kapak içleri	: 7.500.— TL.
Tam sayfa	: 5.000.— TL.
Yarım sayfa	: 2.500.— TL.
Çeyrek sayfa	: 1.250.— TL.

Zorunlu olan bu fiyat artışlarını, abonelerimizin ve Dergi'ye reklam veren kuruluşların anlayışla karşılayacaklarını sanıyoruz.

dır. Türkiye'de fon akımları, holdinglerin kontrolü altında bulunan bankacılık sistemine, bankacılık sistemi dışında da yeni oluşan bankerlere ve tefecilere bırakılamaz. Dünyanın en liberal ekonomilerinde bile kamu otoritelerinin, Merkez Bankalarının fon akımları üstünde denetimi vardır: yönlendirmesi vardır.

- Vergi reformu, fazla ayrıntıya inilmeden, vergi yükü hafif veya vergiden kaçmak ya da kaçınmak olanağını bulan ekonomik sektör, kişi ve grupları vergilendirme amacı ile ele alınmalı; enflasyonun aşındırdığı vergi tarifeleri günün koşullarına uygun hale getirilmelidir. Vergi sorununun büyük ölçüde uygulama ve denetim yetersizliğinden kaynaklandığı dikkatlardan kaçınmalıdır. Kağıt üzerinde ne kadar mükemmel olursa olsun, «Uygulanmayan veya uygulanamayan vergi kanunu, en kötü kanundur.» gerçeği unutulmamalıdır. Kamuoyu, vergi kanunlarının, birçok sorunu çözeceği yönünde oluşturulmuştur. Ekonomik istikrar, kamu kesimi finansman dengesi, gelir adaleti, bazı kesimlerin reel kullanılabilir gelirlerindeki artış ümitleri, hep vergi reformuna bağlanmıştır. Vergi reformu yapılırken, kurumlaşmanın bundan etkilenmemesine özen gösterilmelidir. Vergi kayıplarının önlenmesi, işletmelerin çağdaşlaşması, girişimci, yönetici, sermayedar ayırımının sağlanması, kurumlaşma ile mümkün olabilecektir.

- Türkiye'de gerçekçi bir döviz kuru hedefi saptanıp, uzun süre sınırlı marjlar içerisinde bu kuru sabit tutulmağa çalışılmalı, tüm politikalar bu hedefle uyumlu olmalıdır. Türk Lirası'nı devamlı devalüe etmek bir çıkış yolu değildir. Türkiye'nin böyle bir kur politikası ile devalüasyon - enflasyon kısır döngüsünden kurtulma şansı yoktur.

- Türkiye, eğitim sorununa öncelikte eğilmeli, ortalama beceri ve

teknik bilgi düzeyi yükseltilmelidir. İnsan unsuru, kalkınmanın temeli ve motorudur. Türkiye'de beceri, teknik bilgi açığı kapatılmadan, sorunların sağlıklı biçimde çözülemeyeceği kesindir. Türkiye, bir yandan eğitime öncelik verirken, diğer yandan mevcut kadrolardan da en iyi şekilde yararlanma yollarını aramalıdır.

- Devlet kadrolarında ve KİT'lerdeki personel şişkinliğini gidermenin yolu, gizli işsizleri hizmet veya mal üretir şekle getirmekte aranmalıdır.

- Türkiye'de serbest piyasa mekanizmasının sağlıklı işleyeceği koşullar yaratılmalıdır. Bu koşullar yaratılmadan, serbest piyasa mekanizmasının, kaynak dağılımında etkinlik sağlayamayacağı açıktır.

- Sorunlar hep makro açıdan ele alınmakta, makro çözümler aranmaktadır. Bunun yanında mikro düzeyde yapılacak bazı düzenlemelerle, kaynak kullanımında etkinlik artırılabilir. Mikro düzeydeki iyileştirmelere gereken önem verilmelidir.

- Türkiye'de ekonomik kararlar, bilimsel inceleme ve araştırmalara dayanılarak, dünya konjonktürü izlenerek alınmalıdır. İç ve dış hazır reçetelerin, her zaman ekonomik ve sosyal sorunları çözmeyeceği, bazen sorunları daha da ağırlaştıracağı, yanlış olabileceği, ekonomik ve sosyal yapıya ters düşebileceği dikkatlerden kaçınmalıdır.

- Türk ekonomisi, gerekli önlemler alınır, doğru politikalar izlenirse, herhalde bir geçiş döneminden sonra düzleşme çıkabilecektir. 25 Ocak istikrar programı, istenen sonuçları vermediği gibi, gelecek için de ümit taşımamaktadır.

Teşekkürler...

Derginin Notu: Yukarıda sunulan «Açık Oturum» 12 Kasım 1980 tarihinde yapılmıştır.

kâğıdın ipeği, temizliğin gereği...

Sağlıklı temizliği arıyorsanız,
evde, işte, yolda,
emici, yumuşak SELPAK
sizin içindir.

Titiz olmakta haklısınız.
Sağlıklı, pratik,
ekonomik temizlik için
üretiliyor SILEN mamülleri.

**SEL
PAK**

her yerde her zaman

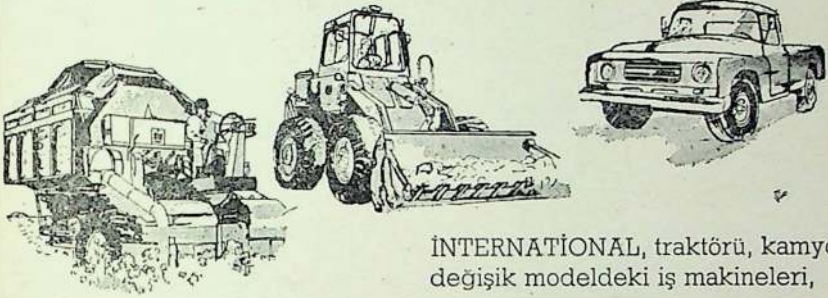
silen

temizliğin simgesi...

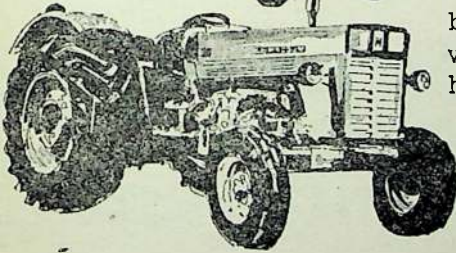

güçlü yatırım Türk International

Alpanda Kızıllı

INTERNATIONAL, traktörü, kamyonu, değişik modeldeki iş makineleri, pamuk toplama makineleri, yükleyicileri ve çekicileri ile Dünyada ve Türkiyede önderdir. INTERNATIONAL satış sonrasında da güleriyle süren bakım ve onarım hizmetleri, bol orijinal yedek parça stokları, ve gezici servisleri ile her zaman, her yerde hizmetinizdedir.

International en güçlü yatırımdır
International alın
geleceğe güvenle bakın

İmalatçı firma

**TÜRK
OTOMOTİV
ENDÜSTRİLERİ A.Ş.**

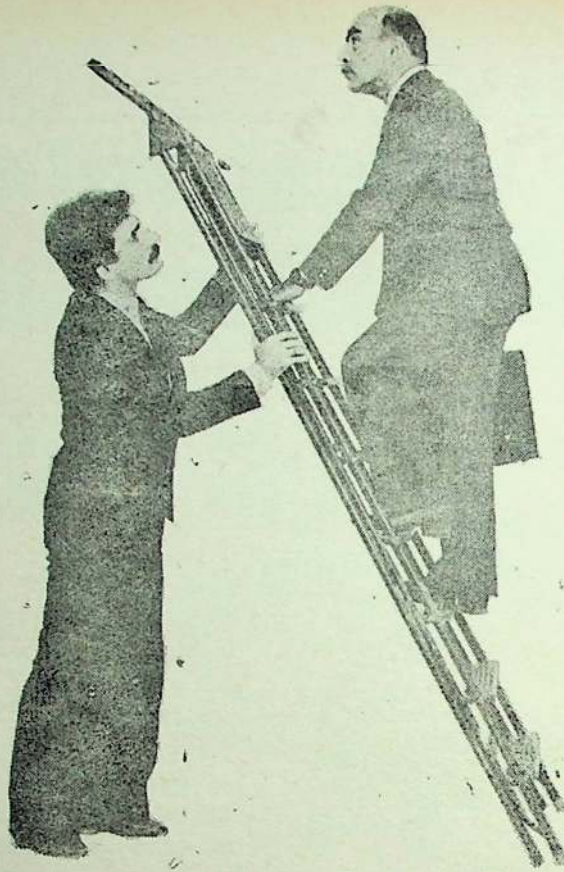
TOE ve MAT Ordu Yardımlaşma Kurumu'nun (OYAK) iştirakidir.

Türkiye Genel Distribütörü.

**MOTORLU
ARAÇLAR
TİCARET A.Ş.**

Merkez 4. Levant Tel. 64 49 90-91-92
Telex: 26239 İSTANBUL

Tasarruflarınızın değerlendirilmesinde desteğe ihtiyacınız vardır!

BİLGİSİ, tecrübesiyle Banker Kastelli.

Yatırımda gerçek güvence

**Banker
Kastelli**

“sermaye piyasasında lider kuruluş”

AYIN EKONOMİK OLAYLARI

DOÇ. DR. YILDIRIM KILKIŞ

1980 Kasım ayında çalışmalarını önemli gelişmeler gösteren ekonomik olay olarak vergi reform tasarılarını belirtebiliriz. Bu hususta yoğun bir şekilde devam eden çalışmaların kısa bir zamanda sonuçlanması beklenmektedir.

Nitekim bu çalışmaların kısmi bir sonucu olarak şu kanunların kabul edildiği öğrenilmiştir: Damga Vergisi, Harçlar, Değerli Kağıtlar, Motörlü Kara Taşıtları, Amme Alacaklarının Tahsili ve Taahhüt Alım vergileri.

Yukarıda açıklanan kanunlar Millî Güvenlik Konseyi'nden geçmiş ve yayınlanmıştır. Bu konuda Dergi'nin bir sonraki sayısında geniş bilgi verilecektir.

Sosyal refahı sağlayacak vergi düzenlemelerinin gerektireceği bütçe açıklarını karşılayabilmek amacıyla yapılan yeni tarife yükseltilmeleriyle ilgili bu kanunlardan başka, PTT ücretlerinden bazılarında % 300 zam yapıldığı da açıklanmıştır.

1980 yılında bir süre hızı yavaşlatılmış olan enflasyonun, yıl sonuna doğru tekrar hızlandığı ve bu nedenle özellikle ücretlilerin gelirlerinin düzenlenmesi ihtiyacının önem kazandığı görülmektedir. Hükümetimizin bu konuya dikkatle eğildiği anlaşılmaktadır.

Geçtiğiniz dönemin başlıca ekonomik olayları aşağıda kısaca açıklanmaktadır.

Otomotiv Mamullerine Zam Yapıldı

Otosan Şirketi döviz kurlarındaki yükselmeler dolayısıyla mamullerine zam yapmaya karar vermiş ve yeni fiyatlarını ilân etmiştir. Buna göre fiyatlar şöyledir:

	Eski Fiyat (TL.)	Yeni Fiyat (TL.)
Anadol (binek)	700 bin	710 bin
Anadol (pikap)	750 bin	760 bin
Ford kamyon	3 milyon 45 bin	3 milyon 100 bin
Ford minibüs	1 milyon 175 bin	1 milyon 190 bin

Renault ve Murat otolarına da 1 Kasım 1980 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere 65.000.— TL. zam yapılmıştır. Buna göre fiyatlar aşağıda gösterilmiştir:

	Eski Fiyat (TL.)	Yeni Fiyat (TL.)
Renault Station	929.000	995.250
Renault TS	913.000	979.250
Renault TL	879.500	945.750
Murat 131	786.000	850.000

Kur Ayarlaması Devam Ediyor

25 Ocak 1980 tarihinden bu yana yapılan kur ayarlamaları devam etmektedir. Bazen bir ay içinde iki defa yapılan bu ayarlamalar sonucu, 8 Kasım 1980'de doların döviz alış fiyatı 87.95 TL., efektif satış fiyatı ise 90.59 TL. olmuştur.

8 Kasım 1980 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan yeni kurlar ile 26 Ekim 1980'de yayınlanan eski kurlar aşağıda (döviz alış fiyatı ve TL. olarak) gösterilmektedir.

Dövizin Cinsi	Yeni Kur	Eski Kur
ABD doları	87.95	84.80
Avustralya doları	101.99	99.15
Avusturya şilini	6.36	6.40
Alman markı	45.15	45.40
Belçika frangı	2.81	2.83
Danimarka kronu	14.68	14.76
Fransız frangı	19.54	19.67
Hollanda florini	41.65	41.90
İsveç kronu	20.17	20.08
İsviçre frangı	50.20	50.20
100 İtalyan lireti	9.53	9.55
Kanada doları	73.65	72.42
Kuveyt dinarı	324.10	316.10
Norveç kronu	17.38	17.19
Sterlin	212.25	206.50
Suudi Arabistan riyali	26.48	25.51

TÜRK DİŞ TİCARET BANKASI

**"bankanızı seçerken
en önemli gerçeği
unutmayınız!..."**

**size daha iyi hizmet edebiliriz üstünlüğümüz
müşterilerimizi daha iyi tanımamızdır.**

TÜRK DİŞ TİCARET BANKASI

Çağdaş banka

Zeytinyağı Destekleme Alım Fiyatları Tespit Edildi

1980 yılı zeytinyağı fiyatlarının belirli bir düzeyde tutulabilmesini sağlamak amacıyla Bakanlar Kurulu'nun tespit ettiği destekleme alım fiyatı 14 Kasım 1980 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

5 asit baz lampant esasına göre tespit edilen kilo alım fiyatı 125.— TL.'dir. Destekleme alımları için Tariş, Güneydoğu-birlik ve Ülfet Gıda ve Sabun Sanayi A.Ş. görevlendirilmiştir. Destekleme alımlarını gerçekleştirmek için bu kuruluşlara Ziraat Bankası'nca 3.675.000.000.— TL. alım kredisi ve bu meblağın % 15 oranında işletme kredisi tahsis edilmiş bulunmaktadır.

Diğer taraftan ülkemizin bitkisel yağ ihtiyacının düzenli şekilde karşılanması amacıyla Tariş, Trakyabirlik ve Çukobirlik görevlendirilmiş ve gerektiğinde ihtalat yapmak üzere bu kuruluşlara, Ziraat Bankası tarafından 2,5 milyar TL. kredi sağlanmıştır. Bu hususta Bakanlar Kurulu Kararı 14 Kasım 1980 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmış bulunmaktadır.

Yeni Devlet Tahvilleri

28 Ekim 1980 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan bir Bakanlar Kurulu Kararı ile, İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin ve benzeri kuruluşların 1980 yılına ait genel yatırım ve finansman programını finanse etmek amacıyla Devlet Yatırım Bankası tarafından 15 milyar liralık tahvil çıkarılması kabul edilmiştir. Bu tahvillerin itfa süreleri 20 yıl, uygulanacak faiz oranı % 20 olarak açıklanmıştır.

Sınai Kalkınma Bankası'nın Sermayesi Artırıldı

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası'nın 1,5 milyar TL. olan sermayesinin 3 milyar TL.'na çıkarılması Bakanlar Kurulu Kararı ile kabul edilmiş ve karar 2 Kasım 1980 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

Sermaye artırımına, bankanın yabancı ortaklarından International Finance Corporation ile Fidelity International Bank katılmadıkları için, bu bankaların hisse oranları, sıra ile % 5,9658'den % 2,9829'a ve % 0,1785'ten % 0,0893'e gerilemiştir.

Sosyal Sigortalar Kurumu İlaç ve Tıbbi Malzeme Müessesesi Kurdu

Sosyal Sigortalar Kurumu tarafından ilaç ve tıbbi malzeme üretmek üzere, önceden beri devam eden çalışmalar, bir karara bağlanmış ve 17 Kasım 1980 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan bir yönetmelik ile bir müessese kurulmuştur. Müessesenin sermayesi 50 milyon TL. olarak kabul edilmiş bulunmaktadır.

İç Fındık İhrac Fiyatı

20 Kasım 1980 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Ticaret Bakanlığı'nın bir sirküleri ile, serbest ihracat beyannamelerine istinaden yapılacak sıra malı tom-bul iç fındık ihracında FOB net ihrac fiyatı asgari 410 «dolar/kental» olarak tespit edilmiştir.

Diğer fındık türleri ve mamulleri için asgari ihrac fiyatları belirtilen sirkülerde açıklanmaktadır.

Milletlerarası Anlaşmalar

• **Yürürlük Süreleri Uzatılan Ticaret ve Ödeme Anlaşmaları** : Dışişleri Bakanlığımızın Bakanlar Kurulu'na müracaatı üzerine aşağıda açıklanan Ticaret ile Ticaret ve Ödeme Anlaşmaları'nın yürürlük süreleri Bakanlar Kurulu Kararı ile uzatılmış ve bu husus 3 Kasım 1980 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Feshini ihbar etmemek üzere uzatılan anlaşmalar şunlardır :

A. Ticaret Anlaşmaları :

Anlaşma Tarihi	Ülke
31. 8.1946	Fransa
5. 1.1975	Libya
8. 8.1949	Avusturya
6. 9.1949	Hollanda (üçer aylık)
19. 6.1951	İspanya
14. 9.1959	Endonezya
18.12.1964	Pakistan
3. 8.1965	Irak
28. 7.1966	Ürdün
22. 8.1966	Finlandiya
17. 7.1967	Tunus
27.10.1970	Romanya
16. 5.1972	Fas
19. 9.1973	Hindistan
16. 7.1974	Çin Halk Cumhuriyeti
17. 9.1974	Suriye
12.11.1974	Macaristan
29. 8.1974	Çekoslovakya
5.11.1975	Afganistan
27. 7.1976	Bangladeş

B. Ticaret ve Ödeme Anlaşması :

8. 2.1937 Sovyet Rusya

• **Belçika Hükümeti ile 300 Milyon Belçika Franklık Kredi Anlaşması** : 7 Kasım 1980 tarihli Resmi Gazete'de, Belçika Hükümeti ile hükümetimiz arasında yapılan kredi anlaşması yayınlanmıştır. OECD'nin 1980 yılı acele yardım programı çerçevesinde yapılan bu anlaşma ile Belçika % 2 faizle 1991 yılı sonunda ödemesi başlayacak 300 milyon Belçika Franklık bir kredi vermeyi kabul etmiştir. Bu kredinin 257.360.500 Belçika Franklık kısmı ile ancak Belçika menşeli mallar satın alınabilecektir.

• **Türkiye - Sudan Ticaret Anlaşması** : 13 Kasım 1980 tarihli Resmi Gazete'de hükümetimiz ile Sudan Demokratik Cumhuriyeti arasında imzalanmış bulunan Ticaret Anlaşması'nın onaylandığı açıklanmaktadır. Bu anlaşmada her iki ülkenin aralarında iş'ari mahiyette olmak üzere hangi maddeleri alıp satacakları yer almaktadır.

Sudan'ın Türkiye'ye ihraç edeceği maddeler anlaşmanın A listesinde gösterilmekte olup, çoğunlukla tarımsal ürünler, hurda demir ve el işi hediyeelik eşyayı kapsamaktadır. Anlaşmanın B listesinde Türkiye'nin Sudan'a ihraç edileceği maddelerin isimleri bulunmaktadır. Türk ihraç maddeleri genellikle sanayi mamulleridir.

• **Türkiye - Avrupa Yatırım Bankası Arasında Finansman Sözleşmesi**: Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasındaki üçüncü mali protokola uygun olarak hükümetimizle Avrupa Yatırım Bankası arasında kabul edilen finansman sözleşmesi, 19 Kasım 1980 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

Bu sözleşmenin sağladığı 90 milyon hesap birimlik kredinin büyük bir kısmının, devletimizin yatırım projelerinin finansmanında 15 milyon hesap birimlik kısmının ise, Sınai Yatırım ve Kredi Bankasına küçük ve orta cesametteki sınai yatırım projelerinin finansmanında kullanılması öngörülmektedir.

Finansman sözleşmesi 15 Nisan 1995 tarihinde sona erecek ve finansman faizi % 11.05 olacaktır.

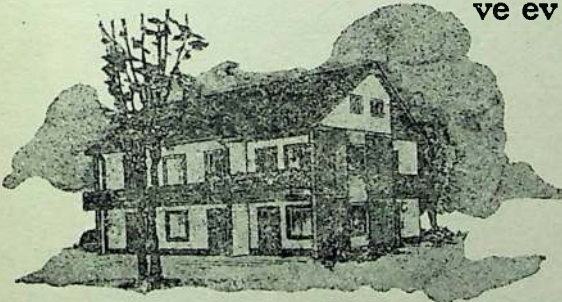
• **Japonya'nın Garantili Ticari Borçların Ertelenmesiyle İlgili Anlaşma**: Bir kısım borçlarımızın ertelenmesi ile ilgili OECD çerçevesinde yapılan Paris anlaşmasına uygun olarak Japonya'ya olan devlet ve garantili ticari borçlarımızın ertelenmesi anlaşması, Bakanlar Kurulunca onaylanmış ve bu husus 17 Kasım 1980 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

Borçlarımızın dolar, yen ve Alman markı olarak hesaplanan miktarının % 15'inin 1 Temmuz 1980 tarihinden itibaren ödenmesine başlanmıştır. Geri kalan % 85'lik kısmının ödenmesine ise 1 Temmuz 1982 tarihinden itibaren başlanacaktır. Ertelenen borçlar için ödenecek faiz miktarı % 4.25 ile % 8 oranları arasında değişmektedir.

TÜRKİYE EMLAK KREDİ BANKASI

“ tasarruflarınızın
değerlendirilmesinde
ve ev edinmenizde

DEVLET
GÜVENCESİ.
”

TÜRKİYE EMLAK KREDİ BANKASI

Hizmette sınır yoktur

Bir bankanın müşterisi para değildir. İnsandır.

Kurulduğu günden beri, Yapı Kredi, tasarrufunuzun miktarından önce, size önem veren banka olmuştur.

Artık, 37. yılımızı yaşıyoruz.

Kıvancımız, sadece, Türk bankacılık kesimindeki hemen her yeniliğin öncüsü bulunmamızdan değildir.

Kıvancımız, 36 yıldır tükenmeyen "hizmet" tutkumuzu, şimdi, yeni bir solukla sürdürmemizdir...

İnsanlar gibi kuruluşların da başan çizgisi düz değildir. İnş, çıkışlarla gelişir...

İnsanların ve kuruluşların başansını sürekli kılan, kendilerini yenilemeyi bilmeleridir.

Şimdi, yeni atılımların eşliğindeyiz.

Koklu bir geçmişten yeni bir geleceğe doğru yol alıyoruz.

Yapı Kredi'yi izleyin. Yapı Kredi'den bekleyin.

**YAPI ve KREDİ
BANKASI**

"kuruluslara güc, tasarruflara güven,,

SERMAYE PİYASASINDA EKSİKSİZ HİZMETİ YALNIZ MENTAS VERİR.

Kapıdan başlar Mentas'ın eksiksiz hizmeti.
Gülyüzle, içtenlikle karşılar sizi.

Dilerseniz elektronik cihazlarda yayınlanan
menkul değerlerin gerçek piyasa rayiçlerini izler,
Mentas'la fikir alışverişini yaparsınız.

Dilerseniz hiç bekletmeden sorularınıza eğilir Mentas

TASARRUF SAHİBİ İSENİZ

yatırımlara ilişkin sorularınızı cevaplar.
Ayrıntılı bilgiler verir. Öneriler getirir.

Sunduğu tahvillerin tümü üst düzeyde gelir sağlar
Ülkemizin en güçlü holdinglerinin güvencesini taşır
Ve Mentas eksiksiz hizmetini
anapara ve gelirlerinizin taşıdığı güvenceyi pekiştiren
"Garanti Belgesi" ile tamamlar.

KURULUŞ TEMSİLCİSİ İSENİZ

ihraç edeceğinizi tahvillerle ilgili
tüm işlemleri planlar. Organize eder. Dilerseniz uygular.
Kuruluşunuz için en verimli sonuçları sağlar...

VE SİZ GÜVENLİ GELECEKLERE DOĞRU
SAĞLAM ADIMLARLA ÇIKARSINIZ MENTAS'TAN...
MENTAS YAŞAMINIZDAN ÇIKMAZ.

mentas
menkul değerler ticaret a.ş.

Gümüşsuyu, İnönü Cad. No: 72 K. 2 Taksim-İstanbul
Tel: 45 55 29-49 99 27-45 66 14-44 85 57-49 34 38
44 30 45 Teleks: 23 196 lame TR

KURULUSLARA MALİ HİZMET VEREN KURULUŞ:

MEBAN... ...VE SUNDUĞU OLANAKLAR...

Tasarıf sahiplerine verdiği hizmetleri uyumlu olarak MEBAN, kuruluştan önce her türlü kurumsal hizmetleri, kurumun ve kurumun olmuştur.

Bir şirketin, sıvıllık bir adımı, yeni finansmana ihtiyaç olduğunda, MEBAN hizmete hazırdır:

Sermaye finansmanı, bağılı ve diğer finansman uygulamaları MEBAN sunmuştur.

Büyük başarıyla MEBAN Kuruluşların hisse senedi ve tahvil ihracına ilişkin tüm işlemlerini üzerine alır ve satış hizmetlerini ve diğer tüm işlemleri sorumlu olarak yerine getirir.

MEBAN, 1979 yılında yaklaşık 1 milyar TL'lik "under-writing" hizmeti vermiştir. Yeni piyasalara açılması, Örneğin, kredi, kredi, kredi...

En uygun konularda yeni bir ortaklığın kurulabilmesi için, gerekirse taraflardan biri adına tüm müzakere ve sözleşme işlemlerini sağlar.

Bir şirketin, sıvıllık bir adımı, yeni finansmana ihtiyaç olduğunda, MEBAN hizmete hazırdır:

Sermaye finansmanı, bağılı ve diğer finansman uygulamaları MEBAN sunmuştur.

Büyük başarıyla MEBAN Kuruluşların hisse senedi ve tahvil ihracına ilişkin tüm işlemlerini üzerine alır ve satış hizmetlerini ve diğer tüm işlemleri sorumlu olarak yerine getirir.

MEBAN, 1979 yılında yaklaşık 1 milyar TL'lik "under-writing" hizmeti vermiştir. Yeni piyasalara açılması, Örneğin, kredi, kredi, kredi...

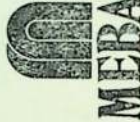
Piyasaya arzı yapılabilir, fizibilite etmeleri, şirket esas sözleşmesini düzenlemek, sermaye ve finansman planlarını hazırlamak, bütçe MEBAN hizmetindedir.

Yabancı pazarlara açılmaya, dışarıya ilk kez satışını gerçekleştirip uluslararası pazarlarda yerleşim için yardımcı olabilir.

Bir şirketin, sıvıllık bir adımı, yeni finansmana ihtiyaç olduğunda, MEBAN hizmete hazırdır:

Sermaye finansmanı, bağılı ve diğer finansman uygulamaları MEBAN sunmuştur.

Büyük başarıyla MEBAN Kuruluşların hisse senedi ve tahvil ihracına ilişkin tüm işlemlerini üzerine alır ve satış hizmetlerini ve diğer tüm işlemleri sorumlu olarak yerine getirir.

MEKUL DEĞERLER BANKALIK VE FİNANSMAN A.Ş.

MEBAN MENKUL DEĞERLER BANKALIK VE FİNANSMAN ANONİM ŞİRKETİ
Mehmet Akif Ersoy Bulvarı, 5. Kat, Kat No: 501, Beşiktaş, İstanbul
Tic. Sic. No: 28083 / Ş. Sic. No: 28083 / M. Sic. No: 28083 / K. Sic. No: 28083

BİLİNCİ TASARRUF SAHIPLERİNİN YARARLANDIĞI KURULUŞ

Sermaye Piyasası

DOÇ. DR. ŞEREF TÜREN

PAY senedi pazarında Ekim ayında kendini gösteren canlılık, Kasım ayında süratini büyük ölçüde kaybetmiştir. Nitekim Kasım ayı içerisinde, portföyümüzdeki pay senetlerinin 23'ünde hiçbir fiyat değişmesi olmamış, 13'ünde ise fiyat azalışı izlenmiştir. Fiyat düşüşü gösteren pay senetlerinin başında 150 TL. ile Demir Döküm, 200 TL. ile Mensucat Santral ve 350 TL. ile Kartonsan gelmektedir. Ortalama fiyat düşüşü 115 TL.'dir. Buna karşılık 9 pay senedinin fiyatı yükseliş göstermiştir ve ortalama fiyat artışı 228 TL.'dir. Önemli fiyat artışı gerçekleştiren pay senetleri ise 200 TL. ile Çelik Halat ve Koruma Tarım, 250 TL. ile Batı Anadolu Çimento, 400 TL. ile Siemens ve 650 TL. ile Kav'dır.

Bu gelişmelerin sonucunda pazar indeksimiz 94.51 düzeyine yükselmiştir. Böylece indeksimiz geçen aya oranla sadece % 0.3 oranında bir yükselme gerçekleştirebilmiştir.

Tahvil pazarında uzun bir süredir izlenmekte olan canlılık ise devam etmektedir. Kasım ayında sermaye pazarına çıkarılan özel tahvillerin tutarı 1.677.535.000 TL.'dir. Bu ihrac tutarı, Ekim ayında yapılan toplam ihrac tutarından (824.5 milyon TL.'dir.) % 203 oranında daha fazladır. 1979 yılı Kasım ayı ihrac tutarıyla karşılaştırılacak olunursa, Kasım 1980'deki ihrac tutarı % 432 daha fazladır. Yıllar itibarıyla bir karşılaştırma yapılacak olunursa :

Toplam Özel Tahvil İhraçları

	Tutar (1000 TL.)	%
1978 Ocak - Kasım dönemi	1.699.235	100
1979 » » »	3.880.970	229
1980 » » »	15.741.935	928

Rakamların gösterdiği gibi, gerek geçen aya oranla ve gerekse geçtiğimiz yıllara oranla özel tahvil ihracılarında önemli bir artış izlenmektedir.

27 Kasım'da satışa çıkarılan % 28 net faiz getirili devlet tahvillerinin sermaye pazarında büyük bir rağbet gördükleri izlenmektedir. Altı aydan sonra faiz geliri ile paraya çevrilmesi olanaklı bu devlet tahvillerinin getirisi net ve yıllık % 29.96 (brüt olarak düşünülecek olursa % 37.45) düzeyinde bulunmaktadır. Devlet tahvillerinin sunduğu bu getiri, bankaların bir yıllık vadeli mevduata verdikleri brüt % 33 faizden oldukça yüksek olduğu gibi, bankerlerin değişik vade ve getiri şeklindeki yatırım alternatiflerine de gerek devlet güvencesi bulunması ve gerekse likiditesi yönünden rakip olacak niteliktedir. Bankerlik kuruluşları, bu yeni devlet tahvili ihracından etkileneceklerini öne sürerek uyguladıkları tahvil getirilerinde bir yükseltme yapmayacaklarını belirtmektedirler. Fakat banka

faizinden kesilen Stopaj Vergisi, Banka Gider Vergisi ve bankerlerin gider vergileri hakkındaki uygulamaların nasıl bir çehre kazanacağı yakın bir gelecekte kanunsal düzenlemelerle belli olduktan sonra, gerek banka ve gerekse banker getirilerinde yükselmelerin olması beklenmelidir.

Yorum

Sermaye Pazarı Yasası Hakkında Öneriler

Türk ekonomisinin gereksinim duyduğu yasal düzenlemelerin hızla yapıldığı bu günlerde, gündemde bulunan yasa tasarılarından biri de sermaye pazarını düzenleme ve denetleme hakkındaki yasadır. 12 Eylül öncesi hükümetleri tarafından öngörülen yasa taslaklarındaki bazı aksaklık ve eksikleri de değiştirip tamamladıktan sonra bu kanunun kısa bir gelecekte yasalaşarak sermaye pazarımızda izlenen belirsizlik, kargaşa ve yasal olmayan uygulamalara son vereceği ümidindeyiz.

Zaman zaman bu sütunlarda belirtmiş olduğumuz sermaye pazarını geliştirmek için gerekli olan önlemlere ilave olarak, bazı önemli gördüğümüz noktaları kısaca ele almak niyetindeyiz.

Kurulması öngörülen Sermaye Pazarını Denetleme Komisyonu (SPDK), Batı ülkelerindeki uygulamaya paralel olarak ve komisyona özerk bir işlev sağlayabilmek için bir bakanlık yerine, Başbakanlığa bağlı olarak görev yapan bir kuruluş olmalıdır. SPDK, bugüne kadar Merkez Bankası'nın yaptığı ve sermaye pa-

OYAK SİGORTA

• yangın • nakliyat
• kaza
• makine • montaj
• hayat
sigortalarında hizmetinizde

Merkez

İstanbul Salıpaazarı Meclisi Mebusan Cad. 319 Oyak İş Hanı Kat 6-7

Telgraf: OYAKSİGOR - İSTANBUL

P.K. : 279 Karaköy

Telefon : 49 07 00 - 01 49 69 22

• OYAK SİGORTA A.Ş. Ordu Yardımlaşma Kurumunun (OYAK) bir kuruluşudur.

zarına ait iş ve uygulamaları üstlenmelidir. Böylece Merkez Bankası para politikası ile bankacılık sektörünün kontrolünü yaparken, SPDK da sermaye pazarını ilgilendiren faaliyetleri yürütecektir.

Sermaye pazarının etkinliğinin en önemli belirtisi halka mümkün olduğu kadar fazla bilginin veriliyor olmasıdır. Bu nedenle işletmelere ait bilanço ve kâr-zarar tablolarının halka açıklanması ve bunun için de yeminli hesap uzmanlarının onayından geçmesi gerekir. Ayrıca nüfus ve tasarrufların yoğun bulunduğu şehirlerde borsaların faaliyete geçirilerek aralarındaki haberleşme bağının kurulması gerekir. Böylece farklı bölgelerdeki yatırımcılar gerçek dışı haberlerle karşılaşmayacak ve menkul değerlerin fiyatları en yeni bilgi ve haberlere uygun olarak değişim gösterecektir.

İşletmelerin tahvil çıkarımlarında üst sınır olarak ödenmiş sermaye ile yedek akçe ve dağıtılmamış kârların toplamının, yani işletmenin toplam öz sermayesinin alınması gerekir. Ayrıca SPDK, menkul değerlerin halka arzına izin vermesi şeklindeki bürokratik bir yapıya sokulmamalı, aksine menkul değerlerin arzını onaylama yeterli olmalıdır.

İşletmede ortak olan yönetici, akraba vbg.'lerin durumlarının özellikle bilinmesi gerekir. Batı sermaye pazarlarında bu tür kişilerin işletmedeki pay senedi oranı sermayenin % 10'unu aşıyorsa, SPDK'na her üç ayda bir, pay senetleri ile yaptıkları işlemleri bildirirler.

Yatırım fonları ise sonu kapalı olmamalı, aksine Batı ülkelerinde rağbet görmüş olan sonu açık, yani sermayesi değişebilen kuruluşlar olarak öngörülmelidir. Ayrıca yatırım fonlarının, riski dağıtmalarına ve farklı alanlara yatırım yapabilmelerine olanak vermek için, ellerindeki paraların % 5'inden fazlasını belli bir sahaya yatırıma zorlanmaması gerekir.

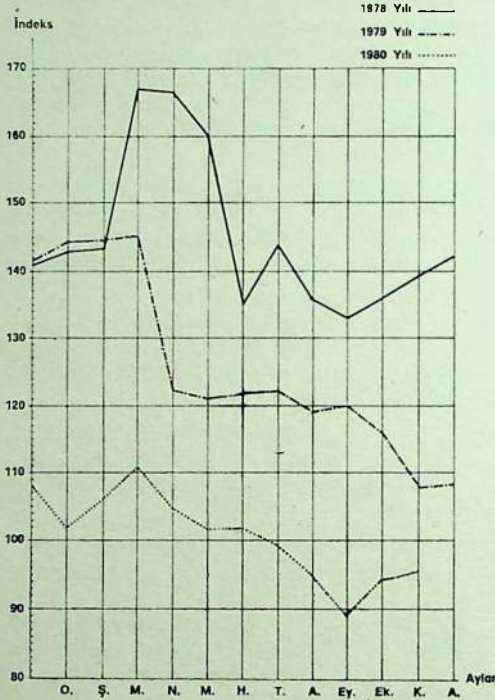
Yatırım fonları sadece hesaplarının denetimiyle değil, bir de yatırım politikalarının uygunluğu açısından denetime konu olmalıdır. Bu hususta belli başlı karine Batı ülkelerinde kullanılmakta olan «prudent man rule», yani normal bir insandan beklenen akıl ve basiret çerçevesinde yatırımların uygulanıyor olmasıdır. Ayrıca yatırım fonlarının, riski dağıtmalarına ve farklı alanlara yatırım yapabilmelerine olanak vermek için, ellerindeki paraların % 5'inden fazlasını belli bir sahaya yatırıma zorlanmaması gerekir.

Batı ülkelerinde olduğu gibi bizde de Kurumlar Vergisi'nde klasik sistemden ayrılmalıdır. Böylece iştirak kazançları, kâr dağıtımında ortaklar arası çekişmeler ve holdingleşme gibi problemler ortadan kalkacaktır. Klasik sistemden vazgeçilirse, Kurumlar Vergisi tam olarak Gelir Vergisi'nden mahsub edilecektir. Sermaye kazançları için tanınan muafiyet sınırı günün koşullarına uygun bir düzeye yükseltilmeli ve ayrıca sermaye kazançları daha düşük vergilendirilmelidir; ancak bu suretle yatırım ortaklığı ve fonları bir teşvik görmüş olacaklardır.

Sermaye pazarlarında işlem gören pay senetleri genellikle hamiline yazılı pay senetleridir. Bu özellik bizde de benimsenerek hamiline yazılı pay senetleri aleyhine bazı vergi oranı yükseltmeleri sözkonusu edilmemelidir. Pay senedi pazar değerlerinin enflasyon nedeniyle büyük değerler haline gelmesi, küçük tasarruf sahiplerinin pay senedi pazarına yönelmesini engellemektedir. Bu nedenle, pay senetlerinde değerler Batı dünyasında olduğu gibi küçük olmalıdır. Böylece, pay çok ülkede sözkonusu olmayan apel ödemeleri uygulamasına da gerek kalmayacaktır.

Tasarruf bugünün tüketiminden gelecek için bir fedakârlıkla oluşur. Bu nedenle kişiler tasarruflarının tatminkâr bir getiri getirmelerini beklerler. Devletin

ve sermaye pazarında faaliyette bulunan finansal araçların bu bekleyişi gerek getiri, düzeyi, gerek likidite ve gerekse güven açısından boş çıkarmamaları gerekir. Yapılacak yasal düzenlemelerin ise bu amaçlara hizmet etmesi ve sermaye pazarının etkinliğini artırması gerekir.

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi
Hisse Senedi Fiyat İndeksi ve Grafiği
(Ocak 1974 = 100)

Aylar	1975	1976	1977	1978	1979	1980
Ocak	95.26	118.85	118.91	142.21	144.23	101.76
Şubat	96.11	118.57	120.82	144.09	144.25	105.08
Mart	96.67	121.11	123.65	166.76	144.79	110.80
Nisan	97.86	125.34	136.12	166.05	122.40	104.31
Mayıs	97.23	118.00	127.26	159.26	120.40	101.63
Haziran	96.67	119.13	128.05	134.63	121.36	101.90
Temmuz	94.58	119.81	128.22	143.21	121.69	98.19
Ağustos	96.33	124.15	125.56	135.39	119.05	95.18
Eylül	98.65	126.02	134.48	132.82	119.48	89.12
Ekim	101.24	137.81	139.11	135.55	115.69	94.21
Kasım	104.46	119.19	139.00	138.71	107.66	94.51
Aralık	109.20	117.44	141.93	141.58	107.81	

SİZE HİZMET BİZİM GÖREVİMİZ
SİZE HİZMET BİZİM ZEVKİMİZ

**ANADOLU
BANKASI**

SELENA

HAZIR BANYO VE MUTFAKLARI

İNTEMA

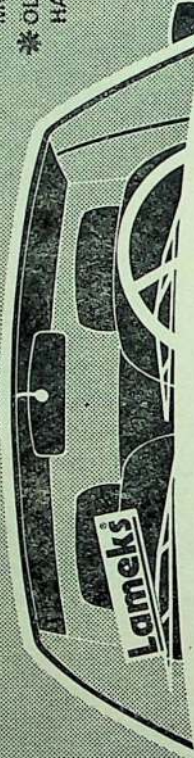
İNŞAAT ve TESİSAT MALZEMELERİ
YATIRIM ve PAZARLAMA ANONİM ŞİRKETİ

Büyükdere cad. Tam han 15/A kat.5 Şişli-İstanbul Tel. 47 98 93 - 47 98 94

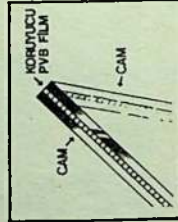
Lameks® oto camları yolda bırakmaz!

- * OPTİK KALİTE
- * YÜKSEK DARBE MUKAYEMETİ
- * ÖLÇÜ VE KALIP HASSASİYETİ

POLYVİNİL BUTYRAL (PVB)

CAMLA EN İYİ BİRLEŞEN BİR
PLASTİK BAĞLAYICI ELEMANDIR.
POLYVİNİL BUTYRALYIRTIL
MAZ,KOPMAZ,ESNEKTİR,
KUVVETLİDİR, Lameks® EMNİ
YETİNİ BÜNYESİNDEKİ ULUS
LARARASI STANDART
KALINLIKTAKİ PVB FİLM'DEN
ALIR.

Sertleştirilmiş oto camları kırılınca bir anda önünüzü göremez, güç durumda kalırsınız. Anında yumrukla kırıp, durmak için uygun bir yer bulmanız gerekir... ve bu sanyeler içindeki kötü ihtimalleri her sürücü çok iyi bilir. Bundan sonrası ise bir dramdır, hele uzun yoldaysanız.

Çek kati Lameks Oto Emniyet Camları faktördür. Dağılımaz. Önünüzü daima göre bilirsiniz. Dağılmayı camlar arasındaki PVB koruyucu film tutabakası önler. Güvenle sürebilirsiniz otonuzu.

Lameks sızı yolda bırakmaz. Çok katlı Lameks Oto Emniyet Camları farklıdır. Dağılımaz. Önünüzü daima görebilirsiniz.

Genel Dağıtım:

Cam Pazarlama A.Ş.

Valikonağı Cad. No. 73 Nişantaşı - İSTANBUL
Tel : 47 06 66 - 46 80 27

Lameks®
ARACINIZDA CAN GÜVENLİĞİ

Cam Pazarlama A.Ş. bir Türkiye State Cam Fabrikaları A.Ş. kuruluşüdür.

Vergi Reformu ve Vergi Denetimi

A. AYDIN DÜNDAR

«12 Eylül'den sonraki dönemde ekonomi politikası uygulaması aynen korunurken en aktüel konu vergi olarak gündeme gelmiştir. Kamu maliyesinde 1950'lerde başlayan vergi reformu aralıklı duraklamalara rağmen 1960 ve 1970'lerde de sürdürülmüştür. Vergi yasalarının enflasyonun tahribatına uğramış tranşları dışında önemli aksaklıkları yoktur. Aslında sıkıntı yasaların tüm mükelleflere tam uygulanamamasından, yani denetimden kaynaklanmakta ve vergi dışı kalan geniş gelir gruplarının kamu maliyesinde bıraktığı boşluk vergi reformu isteyenlerin sayısını çoğaltmaktadır. Gerçekte, uygulamadaki başarısızlık denetim başarısızlığının sonucudur ve bu gerçek çoğu zaman gözden kaçmaktadır. Şu halde yasa boşluklarının düzeltilmesi çalışmalarının, her mükellefin mecbur olduğu vergiyi gönüllü veya gönülsüz vermeye icbar edecek sistemin tesisine yönelmesi en rasyonel yol olacaktır.»

BUGÜNLERDE en çok konuşulan konu vergidir. Vergi verenler için de, alan içinde daima önemini ve aktüalitesini korumuştur. 12 Eylül sonrası yönetimin, koalisyonlara dayalı iktidarlarla çözülemeyen ve çözülmesi de muhal olan vergi reformunu süratle yapmak istemesi, beklenen adliye ve eğitim reformuna nazaran önceliğini kabul etmesi, önemli bir başarı işareti olarak görülmektedir.

Bu kısa yazının içeriğinde uzun uzun verginin önemi, kamu maliyesi içindeki yerinden bahsetmeye olanak yoktur. Ancak reform düşüncesi çerçevesinde vergi ve vergilerden bek-

lenen ekonomik ve sosyal yararlardan kısaca bahsetmek yerinde olacaktır.

Vergilerden Beklenen

Bilindiği üzere vergilerin en önemli fonksiyonu fiscal fonksiyondur. Yani kamu harcamaları için en sağlam finans kaynağı olmasıdır. Bu bakımdan, devletin diğer gelirleri ile birlikte kamu harcamalarının tümünü vergi hasılatı ile karşılaması gerekir. Bütçelerdeki samlımiyet ve dengeli olmak prensibi bunu gerektirir. Tabii ki bütçedeki tasarruf prensibi veya rasyonel harcamalar politikası mahfuz tutulmaktadır. Vergilemede diğer

fonksiyon sosyal adaletin tesisidir. Yani gelir grupları arasında ayırım yapması, fazla gelirden nisbi olarak daha fazla vergi alarak kamu hizmetlerinin sınırını genişletmesi, sosyal güvenlik kuruluşlarını daha etkin çalışma olanaklarına kavuşturması v.b. vergi fonksiyonları arasında düşünülmektedir.

Vergileme, modern ekonomilerde ekonomi politikalarının önemli bir aracı olarak da kullanılmaktadır. Gelişme, büyüme, durgunluğun giderilmesinde kamu yatırımlarının kullanılması v.s. gibi ekonomi uygulamaları için devletin en sağlam aracı vergi politikasıdır. Şu halde, adına reform da desek yeni vergi tasarılarından temelde beklenenler vergilerin bu üç temel fonksiyonuna işlerlik getirecek hükümlerdir. Bu fonksiyonlar arasındaki potimal dengenin iyi kurulmasıdır.

Vergi Reformu mu?

Reform sözcüğünün, özellikle ülkemizde sıkça ve bazen de abartılarak kullanılması alışkanlığı vardır.

Reform temelden değiştirmek, yeniden şekillendirmek anlamına geldiğine göre bugünlerde beklenen, 1980 ler Türkiye'sinin ekonomik ve mali politikalarını destekleyecek, adil bir vergi düzenlemesinin yapılmasıdır. Zira, temelde, Kurumlar Vergisi, Gelir Vergisi, Vergi Usul Kanunu ve Gider Vergisi şeklinde yer alan ve ayrıca irili ufaklı bir çok vergiyi içeren vergi mevzuatında bir ana görüş değişikliği beklenmemektedir.

Özellikle enflasyonla yıpranmış, vergi dilimlerine isabet eden vergi oranlarının değişmesi, verginin parasal rakamlarının düzeltilmesidir. Mev-

cut mevzuatın, eski olduğu, işlerliğinin bulunmadığını söylemek oldukça güçtür. Gider vergilerini, Katma Değer vergilerine dönüştürecek bir çalışmanın yapıldığı duyulmaktadır. Bu hususu yukarıdaki ifadenin dışında tutmaktayız. Şu halde, çalışmaların amacını iyi saptamak gerekiyor. Mutlaka reform olmalıdır diye bir takım sun'i zorlamalardan kaçınmalı ve kamu maliyesini riske edecek, sonu belirsiz yenilik isteklerini teenni ile değerlendirmelidir. Baştan da ifade edildiği üzere gerçekte sabit rakam ve nisbetlerin enflasyon oranında yıpranması ilk ve önemli sorun olarak gözükmektedir. Bu nedenle ve öncelikle vergi adaleti açısından oranlar düzeltilmelidir.

Ayrıca son 30 yıllık uygulamada aksadığı gözlenen hususlar yeni yasa hükümleri ile cari mevzuata ilave edilmelidir. Mevcut sistemi tamamen alt üst edecek yeni görüşler isabetli olsalar dahi geçiş dönemi aksaklıklarına neden olabileceklerdir. Halbuki 1980 Türk ekonomisinin, takip edecek yıllardaki kamu bütçelerinin bu tür denemelere müsait olmadığı, açık bütçelerin ülkemizin önemli bir sorunu olduğu da unutulmamalıdır.

Yeni Tasarılar

Kısa sürede yasalasmak üzere hazırlanan yeni tasarıların neleri kapsadığı hakkında kesin bilgiler mevcut değildir. Buna rağmen basına intikal eden haberlerden öğrenildiğine göre daha çok Gelir Vergisi, dilimleri, muafiyetler ve hudutları, Kurumlar Vergisi oranı ile Vergi Usul Kanunu'nda yapılacak değişiklikler üzerinde çalışılmaktadır. Meselenin bu çerçevede ele

-
- ◆ Dünyanın gördüğü her büyük başarı, önce bir hayaldi. En büyük çınar bir tohumda, en büyük kuş bir yumurtada gizliydi.

alınması, kısa sürede faydalı değişiklikleri gerçekleştirme açısından doğrudur. Ancak bu haberlerden özellikle bir kısmı üzerinde durmak gerekir.

Değişiklikte öncelik, Vergi Usul Kanunu ve bu yasanın işlerliğinin sağlanmasına verilmelidir. Bir ülkede vergiler her mükellefe aynen uygulanmalıdır. Halbuki ülkemizde bilinen odurki dileyen vergi vermiştir. Bu herşeyden önce vergi denetimi sorunudur. Vergi denetimi konusunda maliye tam bir başarısızlığa uğramış, özellikle en önemli vergi kaynağı olan Gelir Vergisi sadece çalışanlar vergisine dönüşmüştür. Vergi denetimi için her ne gerekiyorsa mutlaka yapılmalıdır. Aksi halde hangi yasalar getirilirse getirilsin dürüst ve vergisini vermediği görev kabul edenler aleyhine yeni sosyal adaletsizlikleri yaratmanın vebali taşınacaktır. Verginin gönüllü verileceği fantazyasından vazgeçilmelidir.

Başlangıçta, vergi hasılatı kadar tarh ve tahsil gideri yapılsa da (verginin ekonomisi prensibine ters düşse de) mutlaka denetim ve kovuşturma sağlanmalıdır. Yasa ve kararlar şayet uygulanıyorsa müessirdirler. Uygulama ise denetimle mümkündür. Uygulaması temin edilemeyen her düşünce ve gayret ne kadar mükemmel olursa olsun, sadece değerli zamanı israf etmek durumuna gelecektir. Geçmişteki sıkıntı Gelir ve Kurumlar Vergi yasalarının işlersizliğinden doğmuştur. Maalesef bu yasaların uygulanması ciddi bir sorun olarak ele alınmamış, vergi denetimi sağlanamamıştır.

Öneriler

Yeni vergi düzenlemelerinde ilk hareket vergi denetiminden başlamalıdır. Serbest Hesap Mütahassızlığı yasa tasarısı süratle yasalasmalıdır. Bu konuda kimse kiskançlık göstermemelidir. Maliye, denetimini daha çok yasa ile teşkil edilen, müstakil odalara bağlı ve yetkili bir uzmanlar grubu üzerine teksif edecektir. Her mükellefin kendi vergi beyannamesini yetkili bir uzmana onaylatarak maliyeye verme mecburiyetinin getirilmesinden sonra, son yıllarda 300 milyar TL. yi aştığı ifade edilen vergi kaçaklığında önemli düşüşler hemen görülecektir. Vergi kazası da ayrıca yeniden organize edildiğinde, vergi kayıpları azalacaktır.

İkinci öneri, vergi yönetiminin modernizasyonudur. Mum dibine ışık vermez misali, vergi daireleri büyük bir perişanlık içindedirler. Vergilemede tarh ve tahsil safhalarında mutlaka mekanizasyona gidilmelidir. Gelirin ilk teşekkül ettiği ve günlük hasılatın denetiminde müşkülât görülen iş yerleri için yazar-kasalar sistemi derhal getirilmeli, bu kasalar devletçe ve uygun fiyatla üretilerek mükelleflere dağıtılmalıdır. Vergi dairelerinde bilgi işlem merkezleri kurulmalıdır. Devletçe fazla olduğu söylenen personelin bir bölümü eğitmeden geçirilerek bilgi işlem merkezlerinde çalıştırılmalı ve her mükellefin durumu kompütürlerde ve süratle takip edilmelidir.

Üçüncü öneri, özellikle serbest meslek erbabının gelirlerinin tam olarak ortaya çıkması için belge sisteminin geliştirilmesi ile ilgilidir. Vergi mükelleflerinin serbest meslek erbabından belge isteyebilmeleri için (maliyeden tasdikli faturalar) kendilerinin beyannamelerinde bu giderlerin bir bölümünün vergi matrahından düşürülebilmesi hakkı tanınmalıdır. Bu suretle belki önemsiz bir vergi ziya olacak, ancak gelirlerini tam bildirmek zorunda kalacak serbest meslek erbabından yapılacak tahsilat fazlası ile kayıp vergiyi karşılayacaktır.

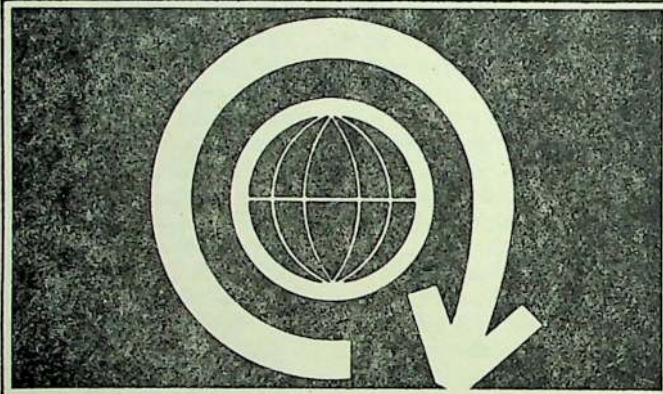
Denetimle ilgili önerileri bitirmeden şu hususu özellikle belirtmekte yarar vardır. Vergileme önemli bir teşvik aracıdır. Yatırımlar, dışsatım vergi yolu ile teşvik ediliyor, teşvikten yarar bekleniyorsa; denetimi arttırmak, evvelâ vergiyi ödenmesi gereken bir külfet haline getirmek gerekir. Yoksa, zaten ödenmeyen vergiden indirim

vaadi, hitap edilmek istenen zümrelerde sadece gülüp geçme tesirinden başka bir sonuç sağlayamaz.

Kurumlar Vergisi oranı için artış öngörülmesi tartışılmaktadır. Çok ortaklı organize sermaye şirketlerinin vergi ödemede diğerlerine, özellikle şahıs firmalarına nazaran daha iyi oldukları, kayıt kuyut olarak daha düzenli çalışmaya mecbur buldukları dikkate alınarak, sermaye şirketleri teşvik edilmelidir. Getirilecek yüksek oran tam ters bir etki yapacak ve vergi kaybı kazanılardan fazla olacaktır.

Uzun yıllardır, çok tartışılan sermaye piyasasının teşekkülü, tasarrufların üretim ve sanayi dönük yatırımlara akması, enflasyonun durdurulması, alınacak vergi kararları ile yakından ilgilidir. Pay senetlerine kâr dağıtılmayacak tarzda konulacak vergiler, bir dönem sonra pay senetleri talebini tamamen düşürecek ve ülke kalkınması bundan zarar görecektir.

Dergi'nin Notu: Bu yazı 17 Kasım 1980 tarihinde yazılmıştır.

Türkiyede ve bütün dünyada

İhracat ve ithalât işlemlerinizi,
döviz, mevduat ve kredi hesaplarınızı
ve diğer bütün bankacılık işlemlerinizi için
Akbank'ı tercih ediniz.

Akbank, bütün dünyadaki birinci sınıf muhabirleri
ile işbirliği yapmak suretiyle emrinizdedir.

AKBANK

Turyag

NEBATİ YAĞ SANAYİNDE
YIKAMA MADDELERİNDE **ÖNCÜ**

TURYAĞ TÜRKİYE YAĞ VE MAMULATI A.Ş. Şair Eşref Bulvarı No.48 Kat 4-5 Tuzcuoğlu İş Hanı / İzmir

REKLAM PRODUKİYON

tasarruflarınızı
değerlendirmek için
size
yol gösterecek ışık

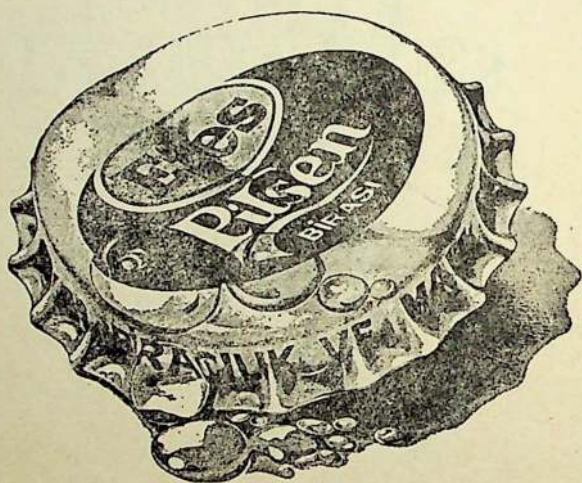
HER YERDE HER ZAMAN
T.C.ZİRAAT BANKASI
olacaktır.

yurt içinde ve dışında
büyük çapta

**YOL
KÖPRÜ
BARAJ
KAZIK TEMEL
RIHTIM·İSKELE·KIZAK
FABRİKA
SANTRAL
SU ALTI
İNŞAATLARI**

ENKA
İNŞAAT VE SANAYİİ A.Ş.

Enka Hanı Balmumcu Şevki Bey Sok. İST
Tel.66 2215 Tlx.22 639 Pima.-TR

**"BIRA"
BU KAPAĞIN
ALTINDADIR.**

SUPERLIT

ASBESTLİ ÇİMENTO

YÜKSEK TAZYIKLI **BORU**' LARI

DÜZ ve OLUKLU **LEVHA**' LARI

ELYAFLI ÇİMENTO SANAYİ ve TİCARET A.Ş.

MERKEZ:

Cumhuriyet Cad. 255
HARBİYE - İSTANBUL

ANKARA Bürosu:

Şehit Teğmen Kalmaz Cad.
İçel Apt. 26/4
ULUS - ANKARA

Tel: 48 41 70

Tel : 11 22 78

Kurtkaya Holding A.Ş.

Kendi sahalarında herbiri ayrı ayrı lider olan en güçlü sınai ve pazarlama firmalarını bünyesinde toplamış gerçek anlamda bir sermaye holdingidir.

BAĞLI KURULUŞLAR

ERKA

ERKA BALATA VE OTOMOTİV SANAYİİ A.Ş.

1953 yılında kurulan ve bugün 27.000m²lik kapalı alanda 30 dan fazla mühendis nezaretinde 1000'e yakın işçinin çalıştığı Erka işletmelerinde; Fren, debriyaj ve endüstri balataları, balata perçinleri, Ekalit contalık levhaları, mamulleri üretilmektedir.

BAŞAK TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.

Oto yedek parça ve aksesuarlarını başarıyla dağıtan güçlü ve sürekli gelişim içinde olan bir pazarlama kuruluşudur.

BAŞER MADENCİLİK LTD. ŞTİ.

Yurtici kaynaklarımızı değerlendirme için holdingimize dahil bu kuruluş da, ürettiğimiz mamuller ile yurt savunması için ürettiğimiz ağı ve paracelerin en önemli ham maddesi olan amyant ısıtmaç üretilmektedir.

KURTKAYA OTO SANAYİ VE TİCARET A.Ş.

15 bin civarı namulu, 7 satış merkezindeki 200'u aşan personeli ve Türkiye sahilinde yaygın ve geniş dağıtım ağıyla şirketimiz, yurdumuzun oto yan sanayiindeki en büyük pazarlama kuruluşudur.

ERKA-OTO

ERKA-OTO RADYATÖRLERİ SANAYİİ A.Ş.

Türkiye'nin ilk Oto radyator fabrikası olup, Yurdumuz Otomobil montaj sanayinin tüm radyator ihtiyacını %70 ini karşılama taahhüdüyle, yüzlerce çeşitli Oto radyator ve potekleri üretmektedir.

İTO

İTO KİLİT VE YEDEK PARÇA SANAYİİ A.Ş.

Konut, iş yeri, otel, motel, hastahane, fabrika, çelik aya ve otolar için 56 çeşit kilit yanında, 40 tan fazla oto yedek parçasını, 20 yıllık tecrubesi ile, Balkanların ve Ortadoğu'nun en modern tesis ve makine parkında üretmektedir.

ERKATEKS

ERKATEKS AMYANT TEKSTİL SANAYİİ A.Ş.

Her tür anyant ipleğini, amyant dokumalarını, salmastra ve fitillerini, suni plastikten iplek, şerit, levha, torba, halat, ağ üreten yurdumuzun bu konudaki tek kuruluşudur.

P

PANKURT SANAYİİ A.Ş.

Ekonomik kalkınmamıza önemli katkıları olan bu kuruluşumuz sınai firmaları için bosta redüktörler olmak üzere komple sanzıman ve dişaracıyeller, dişli çarklar ve kamalı miller, dişli ve ricat kaplinler ve varyatörler gibi çeşitli üretim mamulleri ve makine parçaları imal etmektedir.

ÇELİKYAY SANAYİ ANONİM ŞİRKETİ

1956 tarihinden bu yana her çeşit taşıt araçlarının çelik makaslarını, çelik dövme parçalarını, otomotiv montaj sanayinde kullanılan çeşitli aksam parçalarını üreten bir kuruluşur.

SKT

BAŞKURT KABLO SANAYİİ LTD. ŞTİ.

Oto tesisat, oto montaj, elektrikli ev aletleri radyo ve televizyon sanayinin ihtiyacı olan kalaylı ve kalaysız elektrik kablolarını ve oto kalorifer motorlarını, şarj armatürlerini, dinamo yastıklarını üretmektedir.

ERKAFLKS YER DÖŞEMELERİ SANAYİİ LTD. ŞTİ.

Modern üretim teknolojisi ile PVC esaslı yer karosu ve yapıstırıcı üreten, günden güne güçlenen bir kuruluşur.

ŞAHİN

ŞAHİN MOTOR YATAKLARI SANAYİ VE TİCARET A.Ş.

GLACIER lisansı ile yurdumuzun tek motor yatakları üreticisi olan kuruluşumuz yurt ihtiyacımızın karşılanması yanında milyonlarca liralık döviz tasarrufu sağlamaktadır.

İŞTİRAKLERİMİZ

CIHAN Batarya Sanayi ve Ticaret A.Ş.

SİMİTAŞ A.Ş.

MİKAFOR Plastik Levha Sanayi ve Ticaret A.Ş.

BALİKESİR CİMENTO FABRİKASI A.Ş.

CANAKKALE SERAMİK FABRİKALARI A.Ş.

ALTINFORMİKALAR A.Ş.

KALEBODUR Seramik Fabrikası A.Ş.

BOZÜYÜK Orman Ürünleri ve Sanayi A.Ş.

Kurtkaya Holding A.Ş.

Sitkoel, Nöbethane Cad. No. 26/2 İstanbul Tel.: 28 25 93

